

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Första kammaren.

Nr 4.

Onsdagen den 20 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 27, med förslag till lag om tvångsuppfostran m. m.

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1937/1938. *Statsverkspropositionen.*

Herr **Domö**: Herr talman! Regeringen och särskilt då dess socialdemokratiska majoritet känner säkerligen ännu medvinden från den 20 september i seglen; konjunkturerna ha dessutom givit regeringens i ordets dubbla bemärkelse högtflygande skattepolitik förlig vind. Överhuvud har hans excellens statsministern allt sedan valet i höstas synts ypperligt trivas med tillvaron. Och icke nog med att han själv trivs: han vill — att döma av sitt bekanta nyårsuttalande — att även oppositionen skall trivas. Så förtänksam har han nämligen varit, att han i sitt populära folkhem inte blott reserverat plats för oppositionen utan även till noggrann efterlevnad uppspikat förhållningsorder för denna, ungefär som man på hotellrum anslår vad gästerna ha att iakttaga.

Såsom representant för en av de grupper, som äro i opposition, har jag, allvarligt talat, ingen anledning att vilja misstolka hans excellens statsministerns instruktioner för oppositionen. Ingen vill förvägra honom det erkännandet, att han har en mycket genomtänkt uppfattning om den svenska parlamentarismens funktionsformer, åt vilken han vid otaliga tillfällen givit uttryck. Men att tillämpningen av denna uppfattning inte alltid vunnit godkännande, det veta alla de, som erinra sig den mycket tillspetsade debatt i tredjemansfrågan, som vid 1935 års riksdag utspann sig i denna kammare mellan honom och hans nuvarande kollega på justitieministerposten. Om statsministerns instruktion vill jag eljest i korthet säga: Avser den att bygga över partimotsatserna och bana väg för ett förståelsefullt umgänge mellan regeringsmajoritet och minoritet, så veta vi för vår del att sätta värde därpå, men dikteras den av misstro till vår förmåga av lojalitet i vår kritik, finna vi den varken påkallad eller rättmätig. Ty om det konservativa partiet i Sverige kan icke sägas, att det låtit sin politik, vare sig i regeringsställning eller i opposition, präglas av någon vedergällningens eller saboterandets anda. Den svenska högern behöver ingen extra uppmaning att icke brista i vördnad för vad god parlamentarisk sedvänja bjuder; vi äro i icke mindre grad än andra partier ledda av en ärlig strävan att med våra meningar blott söka tjäna det allmännas bästa.

Hans excellens statsministerns önskan om opposition skola vi inom högern i vår mån söka fullgöra. Jag är övertygad därom, att från våra synpunkter anledningar därtill ej skola saknas, trots att även regeringens socialdemokratiska ledamöter sedan några år tillbaka företräda en politik, som är betydligt mer modererad och i åtskilliga avseenden går avsevärt närmare våra

Statsverkspropositionen. (Forts.)

linjer än man förr kunde väntat. Det skall väl också göra sitt till, att bondeförbundet deltagar i regeringen, ehuru det, ännu åtminstone, är svårt att få klart för sig vilken inverkan bondeförbundsinslaget kommer att få. En framstående ledamot av denna kammare har i ett tidningsuttalande framhållit, att socialismen försvinner inte i en regering, där socialdemokraterna ha ledningen, och att *»det finns säkert ingen anledning att glömma bort den socialistiska inriktningen i dagens svenska koalitionsregering»*. Av detta uttalande att döma skulle vi alltså ha att räkna med rättning vänster för bondeförbundet och en radikal regeringspolitik efter hans excellens statsministerns anvisningar.

Den kommande tiden må utvisa vilken politik regeringen kommer att föra. Den socialdemokratiska delen av regeringen har förr givit prov på en stor förmåga att frångå tidigare programlinjer. Att spörja regeringen efter dess politiska linjer torde därför tjäna ganska litet till, allra helst som även regeringens bondeförbundstillskott knappast är känt såsom följande någon bestämd kurs. Jag bör kanske vid denna randanmärkning dock undantaga försvarsministern.

För såvitt socialdemokraterna, därest de nu varit ensamma på täppan, ej tänkt radikalt bryta med sin jordbrukspolitik av årgång 1933 eller möjligen klättra ett par pinnhål högre på löneskalan vid löneregleringarna, är det svårt att se, vad de måst avstå från, för bondeförbundets vackra ögons skull, när regeringsprogrammet uppgjordes; respekt mot 1936 års försvarsbeslut utlovade herr Hansson redan under den korta tid i somras, då han och herr Pehrsson-Bramstorp hade hemskillnad. Vänder man blicken däremot mot bondeförbundet, möter man ett parti, som i höstas hastigt undergick en genomgripande renovering. Det skulle inte förvåna om många av väljarna icke känna igen den nya fasaden. Ha de i många år i olika former fått fastslaget, att lärarekåren och tjänstemän ha det alldeles för bra, och att högre folkpensioner åt städerna vore en orättvisa emot den fattiga landsbygden, måste de ha gjort stora ögon när de upptäcka, att deras eget parti inte blott ändrat uppfattning utan även som regeringsparti går i täten för högre lärarlöner och högre stadsbopensioner. Och med tanke på de på sina håll mycket häftiga striderna inom en del landsbygdskommuner mellan bondeförbundet och socialdemokraterna ligger det nog åtskilligt i vad en enkel bondeförbundare ute i bygden yttrade, när han sade sig icke kunna förstå, hur de partier, som hemma utkämpade så häftiga strider mot varandra, kunde vara så sams i Stockholm. Vi kunna endast uttala vår förundran över de snabba pedagogiska resultat, som bondeförbundets korta sommar- och preparandkurs givit, liksom vi ha all anledning att antaga, att den nuvarande klassföreståndaren excellensen Hansson är mycket belåten med de fyra flyttandes arbete under höstterminen i den nya och högre skolformen. Från allmänpolitisk synpunkt vilja vi i bondeförbundets nya politik gärna se en ärlig strävan att vidga den forna snäva klasspolitiska horisonten. Och när statsministern adresserat sig till oppositionen, vilja vi däri se en god vilja från hans sida att taga hänsyn till de meningar, som oppositionspartierna och deras väljare företråda, och därmed neddämpa tonen i regeringens klasspolitiska tvåfärgstryck. Alla försättningar finnas sålunda för att denna riksdag borde kunna avlöpa utan några bittra strider och i en anda av saklighet. Att jag försiktigtvis begränsar mig till att blott tala om denna riksdag beror på att jag lärt mig känna hans excellens statsministern inte blott som en professionell samförståndspolitiker utan också som en partiledare, som har lätt att få åskan i gång, när han vill, att det skall mullra.

Förhållandet mellan regeringsmajoriteten och oppositionen måste självfal-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

let även påverkas av det nuvarande allvarliga utrikespolitiska läget. Ingen ansvarskännande folkrepresentant kan undgå att taga hänsyn härtill. Alla känna vi lagets allvar, alla känna vi ansvaret inför de krav, som kunna komma att ställas även på vårt land. Våra inre bekymmer och partipolitiska stridsfrågor krympa samman, när vi betrakta dem mot den allvarliga bakgrund, som läget i Europa utgör. De äro dess bättre inte heller större, dessa motståndningar, än att de kunna och skola övervinnas, om vårt land ställes inför en omedelbar fara, som kräver en obruten nationell enhetsfront.

Vi hälsade fjolårets försvarsbeslut som ett vittnesbörd om den nationella samhörighetskänslans fördjupande hos vårt folk och om en växande försvarsvilja i folkets djupa led. Den moraliska betydelsen av denna reform, som en nationell viljeyttring, är säkerligen stor. Men vi kunna inte blunda för att reformen icke tillräckligt har avhjälpt de brister, som vidlåda vårt försvarsväsen, och att det dröjer väl länge innan verkningarna av beslutet göra sig gällande. Vi leva alltjämt i ett farligt svaghetstillstånd. Härvidlag tänker jag särskilt på bristerna i vårt luftvärn, saknaden av ordnat civilt luftskydd och vår svaghet i fråga om sjöförsvaret. Allt, som kan vara ägnat att påskynda försvarsreformens genomförande, bör därför göras. Detta torde kunna ske utan att den i fjol beslutade försvarsordningens ram rubbas. Denna ram får naturligtvis inte betraktas som en trolleirke, som under inga förhållanden får överskridas. Visar det sig, att uppenbara behov föreligga av försvarsstärkande åtgärder, så måste dessa av statsmakterna tillgodoses, även om detta skulle medföra någon utvidgning av 1936 års försvarsorganisation. Vakthållningen om freden och den nationella friheten är dock den viktigaste uppgiften för en verklig välfärdspolitik.

I sammanhang med försvarspolitikerna måste några ord sägas om vår ställning till Nationernas förbund. Högern har alltid intagit en reserverad hållning till folkförbundet, och vi ha mången gång tvingats att reagera mot den optimism, för att inte säga godtrogenhet, varmed åtskilliga svenskar bedömt Nationernas förbunds möjligheter i åtskilliga avseenden. Utvecklingen under den senaste tiden har i rikt mått givit material för kritik mot Nationernas förbund. Våra värsta farhågor ha besannats. Men man misstar sig om man tror, att Sveriges höger erfar någon skadeglädje inför Nationernas förbunds bankrutt. Vi känna lika starkt som andra besvikelse över rättsidéernas nederlag. Vi ha ställt oss på den ståndpunkten, att Sverige skall lojalt fullgöra åtagna förpliktelser, och i överensstämmelse med vår uppfattning, att motsättningar i fråga om utrikespolitiken så långt som möjligt böra undvikas, ha vi avhållit oss från att framställa krav, som skulle kunna i en kritisk situation uppväcka strid och ännu mera splittra vårt folk. Kan ingenting göras för att reformera folkförbundet »till huvud och lemmar», synes organisationen komma att falla sönder. Det kan bli ett långsamt söndervittrande, men det kan också bli ett plötsligt sammanstörtande med dunder och brak. Det gäller att se upp så att man inte råkar komma under raset och träffas av de fallande bjälkarna. En vaksam, kritisk hållning är från de svenska statsmakternas sida av nöden.

Man kan ej annat än gratulera regeringen i anledning av de flödande statsinkomsterna. Huruvida regeringen — och framför allt dess finans- och socialministrar — vilja göra gällande, att det är deras förutseende socialpolitik 1933—35, som är orsaken till den goda konjunkturen och penningflödet, är numera icke av större intresse. Den internationella konjunkturens återverkningar äro nämligen så uppenbara, att för alla objektiva iakttagare orsakssammanhanget i fråga om den rådande högkonjunkturen står tämligen klart. Men genom en skicklig propaganda har man sört för att här i Sverige regeringen hos den

Statsverkspropositionen. (Forts.)

stora mängden av befolkningen för närvarande framstår såsom särdeles förutseende och som de goda tidernas tillskyndare.

En elak tidning — dock ej höger — har sagt, att finansministern »måste känna sig som en enda stor paradox, där han sitter på det privatkapitalistiska samhällets guldhögar och tänker på sin socialistiska tro». Jag vill för min del tillägga, att herr Wigforss i likhet med kameleonten tycks kunna anpassa sig efter olika förhållanden, när det gäller att tillgodogöra sig frukterna av en ekonomisk samhällsordning, som man förut underkänt. Men huruvida herr Wigforss liksom kameleonten går bet på uppgiften att anpassa sig efter den blandade färgen på den nya regeringsschalen, som kanske också har något skotskt inslag, det är, som Kipling sa', en annan historia.

Vi kunna i motsats till regeringen inte finna det motiverat att under goda tider utkräva mer än som borde vara nödvändigt eller att vidmakthålla den höga extra inkomst- och förmögenhetsskatten i strid mot de bestämda löftena om dess rent tillfälliga karaktär, som avgävos när den fastställdes. Särskilt för personer i de lägsta inkomstgrupper, som drabbas av denna skatt, vore en lättnad önskvärd. Finansministern, som alltid välutrustad med idéer och argument, har nu framfört två nya motiv för den extra inkomst- och förmögenhetsskattens bibehållande. Dels har det sagts, att det kunde vara önskvärt att få ifrågasvara skattemiljoner ur den fria marknaden för att hindra tillspetsning av högkonjunkturen, en uppfattning som väl dock inte ens teoretiskt kan vara riktig, ifall det just är dessa miljoner, som möjliggjort statliga anslag till t. ex. sådana konjunkturstimulerande företag som byggnadsföretag och dylikt. Dels har man rätt och slätt sagt, att det är lättare att betala höga skatter under goda år än under dåliga, något som visserligen låter bestickande sannolikt men som skulle för all tid omöjliggöra all skattesänkning. Enligt denna metod måste nämligen framstegsperspektivet bli en trappformig höjning av skatten här i landet: varje kris medför en sådan påfrestning, att en skattehöjning ej kan undvikas; på grund av den större lättheten att bära skatten ligger denna kvar under högkonjunkturen, samtidigt som staten ockuperar nya områden för social- eller välfärdspolitik; med hänsyn till dessa bestående kostnader måste nya skatter uttagas i påföljande depression, vilka sedan ligga kvar o. s. v., ända till dess man nått toppen och därifrån hamnar man vet icke var. Men det är möjligt, att man blir försiktigare först sedan utvecklingen tvingat statsmakterna att som sista resurs på direkt eller indirekt väg uttaga mera av de stora folk-lager, vilka såsom maktfaktor vid valen äro av större betydelse än den relativt fåtaliga medelklassen och ingivande större respekt än denna.

Om riksdagens socialdemokrater skulle vara okänsliga för en vädjan om skattesänkning, tillåter jag mig att vända mig till kammarens representanter för bondeförbundet, vilket parti inskrivit sparsamheten i sitt program. För att avvärja misstanken att på något sätt vilja utså split i regeringskoalitionen vill jag för de bondeförbundsledamöter, som ogärna vilja vara illojala mot regeringen, bringa i erinran, att statsministern nyligen själv sagt, att han inte vill, att riksdagen skall vara någon »nickedocka».

Arbetslöshetens snabba tillbakagång tillhör det mest glädjande just nu i samhället. Jag skall inte upptaga någon debatt om vad som ännu länge kommer att diskuteras, nämligen den betydelse, som den s. k. krispolitiken kan ha haft för utvecklingen, vid sidan av andra och mäktigare faktorer. Ännu kvarstå tyvärr stora lokala svårigheter, särskilt då i Västernorrland och Bohuslän. Från vårt parti skall icke saknas vilja att med förenade krafter komma till rätta med de utsatta områdenas problem. Jag föreställer mig dock, att de åtgärder, som där erfordras och varom regeringen för övrigt lovat särskild proposition, måste bli av betydligt sinnrikare art än beredskapsarbeten, som endast

Statsverkspropositionen. (Forts.)

kunna hjälpa för stunden och därefter lämna problemen olösta. När regeringen mitt i en högkonjunktur begär 6 miljoner kronor till nya beredskapsarbeten vid sidan av en mångfald andra här och var i budgeten utportionerade offentliga arbeten, så har jag svårt att däri se något rationellt. Även om ingen kan misskänna regeringens ömmande för hjälpbehövande arbetslösa, så är det väl otroligt, att regeringen, därest den inte varit stadd vid särskilt god kassa, skulle ha äskat ett förhållandevis så stort belopp för en förhållandevis så liten effekt som här synes ernås. Och skulle högkonjunkturen bestå över sommaren, dessutom skärpt av omfattande statliga åtgärder, så emotser jag inte utan oro de svårigheter, som skola möta jordbrukarna, när de skola tillgodose sitt behov av nödig arbetskraft. Redan förliden sommar rådde på många håll stor brist på viss arbetskraft inom jordbruket. Och sedan dess har flykten från landsbygden fått en omfattning, som — om än delvis förklarlig och nödvändig men delvis och för hela den framtida befolkningsutvecklingen av verkligt allvarlig art — kan göra jordbrukarnas för att inte tala om jordbrukarhustrurnas belägenhet verkligt prekär. Jag förstår väl vanskligheten i att mer eller mindre tillfälligt överflytta icke yrkesvan arbetskraft till skördearbetet i jordbruket, men skulle det förhållandet uppstå, att jordbruket lede av arbetskraftsbrist samtidigt som staten utbetalade ett tiotal miljoner till arbetslöshetsarbeten, då måste väl även regeringssidans representanter börja på och undra, om det ändå icke finnes ett glapp i systemet, trots allt — och trots att högern tycker det samma.

I nuvarande situation, då knappheten på vissa råvaror börjar bli ganska framträdande, är det ur försörjnings- och försvarssynpunkt av största vikt, att erforderliga beredskapsåtgärder vidtagas, så att landet vid en eventuell avspärning icke står blottställt på de mest nödvändiga varorna för industri och andra näringar. En uraktlåtenhet härutinnan skulle ställa befolkningen och landet i en verkligt svår ställning. Då denna fråga under de senaste månaderna blivit särskilt aktuell, så har väl regeringen vidtagit åtgärder för säkrande av råvarutillgång vid avspärning och den ekonomiska försvarsberedskapens effektivisering. Men jag vill ändock till chefen för försvarsdepartementet rikta en förfrågan om åtgärder av här antydd art blivit verkställda i den utsträckning läget kräver.

Det är gott och väl, att vi ha en stor guld- och valutatillgång. Men det är inte säkert, att i det ögonblick vi vilja för dessa tillgångar skaffa oss nödvändiga varor, sådana stå till buds. Ett övervägande att utbyta en del valutor mot några mera direkt behövliga nyttigheter torde kanske icke vara opåkallat. Upplagring av råvaror har givetvis sina risker, men i nuvarande läge synes mig ett övervägande därav icke vara ur vägen. Inte minst ur försörjningssynpunkt skulle en reserv av råvaror bl. a. för gödningsämnesindustrin vara betydelsefull. Jordbrukets förmåga att svara för livsmedelstillgången beror i hög grad på tillgången av sådana råvaror. Knappheten på livsmedel under åren 1917—1918 berodde till stor del på svaga skördar, i sin tur orsakade av brist på gödningsämnena. Och för den industriella försvarsberedskapen torde tillgången på råvaror och maskindelar vara synnerligen viktig. Tillgången på bensin och brännolja är också av avgörande betydelse för vår försvarsberedskap.

Sedan statsverkspropositionen avlämnats, har riksdagen på sitt bord fått den gamla propositionen om dyrortsgradering av folkpensionerna. För de borgerliga oppositionspartierna, som så sent som förra året gingo emot graderingen, skulle det vara av värde att få veta, huruvida bondeförbundets tvärvändning i frågan beror på en annan inställning till själva saken eller blott på det vid höstvalet ändrade politiska läget. Visserligen är det väsentliga

Statsverkspropositionen. (Forts.)

här i världen *vad* som sker, men alldeles oväsentligt är inte *varför* det sker. I ett politiskt tal i höstas har herr Pehrsson-Bramstorp avgivit en förklaring, men det är möjligt, att han missförstods när hans mening uttolkades som om han verkligen menat, att ett slaget parti efter valet skulle ha något slags skyldighet att med frångående av egna uppfattningar taga hänsyn till folkdomen. Hävdandet av en sådan uppfattning skulle göra minoritetens närvaro i huset ganska överflödig. Vad skulle första kammaren ha för uppgift om den blott skulle följa andrakammarväljarens opinion, och tror någon, att socialdemokraterna i andra kammaren skulle uppgiva några hjärtekrav, därest nästa års landstingsval skulle gå dem emot? Frågan om bevekelsegrunderna skulle visserligen kunna synas småaktig, men det är ett faktum, att utan herr Pehrsson-Bramstorps ståndpunkt nr 1 skulle bondeförbundsregeringen icke kommit till, och utan hans ståndpunkt nr 2 hade väl heller inte den nuvarande koalitionsregeringen kommit till stånd. I sakfrågan vill jag endast förklara, att högern skall som vanligt sakligt ingå i prövning av propositionen.

Granskar man regeringens förslag i övrigt på det sociala området, saknar man för närvarande varje kännedom om regeringens inställning till det stora organisations- och arbetsfredsspörsmålet. På det förra området begärde riksdagen i fjol enhälligt en utredning i och för föreningsväsendets normering, och på det senare området biföllo kamrarna ett förslag till skrivelse med begäran om proposition, ett förslag som dock föll med någon röst i andra kammaren — mindre, som det antydde, på grund av någon stark motvilja mot en lagstiftning än på grund av socialdemokraternas tillit till deras dåvarande regerings skyndsamhet varje riksdagens bön förutan. Även i fråga om den fortsatta lagstiftningen för trygghet av vissa rättigheter för de privatanställda tiger regeringen. Då andra lagutskottets förutvarande ordförande har säte i regeringen, inger det grundad anledning att tro, att dessa ämnen skola bli föremål för tillbörlig uppmärksamhet av regeringen. Just på den sociala fridslagstiftningens område återstår mycket för statsmakterna att åtgöra för undvikande av svåra friktioner inom samhällsmaskineriet. Men den försiktighet, varmed regeringen här uppenbarligen vill gå fram, står i nästan allt för bjärt kontrast till den skyndsamhet, varmed pensionsgraderingen behandlats. Den slutsats, som jag sist skulle vilja draga, vore, att bondeförbundet, som i organisationsproblemet under senare år varit på glid vänsterut, även i dessa vitala sociala spörsmål, helt slutit upp vid socialdemokraternas sida.

Innan jag lämnar de sociala frågorna, skulle jag vilja sammanfatta högerns uppfattning så, att den inte blott vill gå vidare på den sociala fridslagstiftningens väg utan även anser det såsom ett givet mål för alla att eftersträva, att samhällets omvårdnads- och trygghetspolitik undan för undan i mån av det materiella uppsvinget må utbyggas, men jag betonar uttrycket »i mån av det materiella uppsvinget», liksom jag betonar, att vi alltid — utan att behöva mottaga förebråelser för att vara för socialt oresonliga — vilja förbehålla oss en egen mening om när och i vilken inbördes ordning de önskvärda sociala reformerna skola genomföras. För att taga ett exempel: nog finner jag, med tanke på landsbygdens folk, att ett påskyndat genomförande av den så kallade folktandvården framstår som viktigare än mycket av vad regeringen här framfört, likaså att åtgärder syftande till att förebygga en alltför stor avfolkning på landsbygden borde ha kunnat komma till synes i trontalet och statsverkspropositionen.

Jordbrukets ekonomiska ställning synes för närvarande i vissa kretsar vara felbedömd, i varje fall jordbrukets ekonomiska resultat för skördeåret 1936 och framtidsutsikterna.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

En enskild person, som frikostigt strör pengar omkring sig, som betalar utan att pruta och betalar bra, får lätt rykte om sig att ha goda inkomster, i synnerhet om det är en eljest sparsam och försiktig man, som uppträder så. Man räknar inte med att frikostigheten kan ha andra skäl än överflöd på pengar.

Sedan jordbrukarna i höstas gingo med på en betydande höjning av lantarbetarnas löner, ha de tämligen oförtjänt fått rykte om sig att ha det mycket bra ekonomiskt ställt. Överallt möter man den föreställningen, att jordbruket måtte ge goda inkomster, när dess utövare ansett sig kunna medgiva en så avsevärd löneökning som skett. Förhållandet är det motsatta. Jordbruksintäkterna visade redan när lönehöjningen gavs en sjunkande tendens, som ytterligare har accentuerats, sedan det höjda löneläget börjat verka. Jordbrukets ekonomiska läge är långt ifrån tillfredsställande. Lönehöjningen var icke ett uttryck för jordbrukets förmåga att bära ökade löner utan ett uttryck för näringens oförmåga att stå sig i konkurrensen om arbetskraften.

Därtill påverkades beslutet om lönehöjningen av att jordbrukets företrädare klart insågo betydelsen ur social och framsynt jordbrukspolitisk synpunkt av att lantarbetarnas allmänna levnadsstandard kunde höjas. Det stod visserligen för jordbrukarna klart, att en sådan höjning av levnadsstandarden inte kunde av dem ensamma åvägabringas, enär jordbrukets nuvarande läge knappast kunde bära den, men jordbrukarna ville dock genom att taga första steget medverka till ett förbättrat läge för lantarbetarna. Detta skedde i förhoppning om att statsmakterna skulle taga det andra steget, d. v. s. göra det möjligt för jordbruket att bära den kostnadsökning, som lönehöjningen innebär. Lämnas jordbruket i detta hänseende i sticket av statsmakterna, blir följden, att jordbruket snabbt utarmas och lantarbetarnas läge blir sämre än någonsin. Statsmakternas väntade välvilja mot jordbruket är således redan diskonterad.

Jordbrukets läge belyses av professor Nannesons utredningar om dess lönsamhet. Professor Nannesson har just i dagarna publicerat sina preliminära räkenskapsresultat från svenska jordbruk 1935—1936, och dessa ge vid handen, att förräntningsprocenten vid det svenska jordbruket visar en kraftigt sjunkande tendens. Det är då att beakta, att bokföringsåret 1935/1936 avser skördeåret 1935 och att lönehöjningen i höstas icke påverkat de av honom uträknade förräntningssiffrorna. Vidare bör observeras, att de av professor Nannesson undersökta egendomarna nog få anses höra till de bättre och mera välskötta i landet. De siffror, han anför, äro sålunda att betrakta som toppsiffror. Den genomsnittliga jordbruksförräntningen torde ligga betydligt lägre.

De kontrollerade jordbruken i mellersta Sverige redovisa i medeltal för samtliga storleksgrupper en förräntning av 3.6 procent under 1935/1936 mot 4.8 procent under 1934/1935. För jordbruken i södra delarna av landet noteras också en genomsnittlig minskning i förräntningsprocenten; denna är dock obetydlig, endast 0.2 procent.

Förräntningsminskningen är sålunda för Mellansveriges vidkommande avsevärd, ej mindre än 1.2 procent. För att kunna bedöma den ytterligare minskning, som kan väntas uppstå innevarande år, måste man även räkna med de ökade lönerna. Löneökningen enligt det nya avtalet uppgår till cirka 18 procent. Detta medför 20—30 kronors ökade arbetskostnader per hektar. Här nämnda löneökningar gälla jordbruk, där avtalsmässiga löner tillämpas, men ungefär liknande höjningar torde ha skett även vid de flesta andra jordbruk.

Då arbetskostnaderna utgöra inemot hälften av jordbrukets samlade driftskostnader och arbetskostnaderna ökats med inemot 20 procent, blir följden, att

Statsverkspropositionen. (Forts.)

produktionen genom löneökningen skulle fördyrats med nära 10 procent. Det är visserligen möjligt, att fördyringen för en del jordbruk inte behöver uppgå till denna procentsiffra, när den ökade rationalisering av driften, som numera nödvändiggjorts, kan hålla utgiftsökningen nere i någon mån. Men i stort sett förefaller det dock, som om kostnadsstegringen genom de ökade lönerna skulle sluka en stor del av den redan nu på många håll obetydliga vinsten på jordbruksdriften.

Skulle därtill komma ytterligare en sådan arbetstidsbegränsning, som förra året föreslogs av dåvarande regering, skulle härav föranledas en ytterligare ökning av produktionskostnaderna med ungefär 10 procent. Följden härav skulle ur ekonomisk synpunkt kunna bli katastrofal för jordbruket, om inte jordbruksstödet avväges därefter. Utan ingående kalkyler, för vilka primärsiffror nu inte kunna erhållas, kan ej sägas ens ungefärligen, vilken jordbrukets förräntningsprocent under innevarande år torde komma att bli, men det ligger nära till hands att frukta, att den blir högst obetydlig.

I trontalet bebådas förslag om ändringar i gällande lantarbetstidslag »i syfte att åvägabringa principiell likställighet mellan lantarbetare och industriarbetare». Av vad jag förut nämnt torde framgå, att en sådan begränsning av lantarbetstiden som likställighet mellan lant- och industriarbetare skulle medföra, har synnerligen vittgående konsekvenser för jordbrukets produktionskostnader och ovillkorligen måste medföra en avsevärd fördyring av jordbruksprodukterna.

Det är väl att förmoda, att regeringen också är beredd att utan den särskilda hänsyn till konsumentopinionen, som visades vid i höstas ifrågasatt höjning av konsumtionsmjölkpriset, taga konsekvenserna av en genomförd åttatimmars arbetsdag för jordbruket och genom statliga åtgärder säkra erforderlig förhöjning av jordbrukets produktpriser, bland annat en betydande höjning av mjölkpriset.

Då särskild proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets och fiskets områden kommer att framläggas senare, skall jag icke nu gå närmare in på dessa frågor. Men jag vill dock framhålla, att respektive yrkesutövare inte äro i allt belåtna med prisregleringens handhavande. Jordbrukarna ha t. ex. svårt att inse det berättigade i att under det att den allmänna prisnivån visar en hastig stegring jordbruksprodukternas pris hållas i underkanten på den nivå, riksdagen angivit som eftersträfvansvärd för jordbruksprodukter, t. ex. å mjölk. Vidare kan man ifrågasätta, huruvida det varit skäligt och klokt att i den omfattning som skett — exempelvis förra våren — sälja ut så stor del av brödsädeslagren som förekommit dels inom landet — för att hindra en av skörde- och importförhållanden motiverad höjning av brödsädespriserna — dels för export. Skulle en avspärrning inträffa instundande sommar, så kunna vi komma i ett ganska prekärt läge beträffande brödsädestillgången.

I samband med jordbruksfrågorna tillåter jag mig framhålla de starkt ökade kostnader för underhåll av byggnader och för uppförande av nya sådana, som jordbruket numera får vidkännas. Ett exempel härå är statens jordnämnds uttalande i samband med anslagsäskandet för arrendeegnahem, vilket uttalande är återgivet i årets statsverksproposition. Statens jordnämnd synes betrakta lantbyggnadsproblemet mycket allvarligt och säger i sin framställning: »Nämnden anser sålunda, att under förutsättning att byggnadskostnaderna kunna hållas vid skälig nivå, verksamheten borde uppehållas även under nästa budgetår.»

Herr talman! Under senare år har till allas vår glädje och förvisso till gagn och respekt för vår gemensamma sak uppbyggts ett samförstånd med de nor-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

diska länderna av så pass avsevärd fasthet och hållning, att både vi själva och andra kunna tala om en enhetlig nordisk fredspolitik. Men det är också högt på tiden, att enhetligheten i nordisk utrikespolitik äntligen börjar motsvaras av den nationella självbevarelseinstinkt, varförutan det nordiska freds- och neutralitetsblocket inte är livsdugligt i den internationella verklighetens värld. Värnkraft, rättskultur, humanitet måste ingå såsom vägledande ideal och genomsyra Nordens nationer som en uppenbarelse av deras innersta väsen. Denna gård kräves av vart och ett av Nordens folk, för att deras sammanhållning skall ha den inre stadga och den yttre styrka, som den nordiska gemenskapen i vilken stund som helst kan behöva.

Då kan också nordisk fredspolitik räkna på sympati och solidaritet från alla andra smärre stater i Europa, som befinna sig i liknande läge. Vad som härvidlag hittills kommit till stånd i form av de sju neutralas samarbete i Genève och den s. k. Oslokonventionen kan vara ansatser och utgångspunkter för den blivande utvecklingen. Under återopande av statsminister Hanssons bekanta intervju i Times har ju Hollands statsminister visat sig livligt intresserad av en kollektiv framstöd för en friare handel. Gynnsamt gensvar har redan lämnats av hans kolleger i Sverige och Danmark, och även i finska pressen har det holländska initiativet hälsats med uppriktigt tillfredsställelse. Här skynta möjligheter till en konstruktiv politik i stor stil, vilken det dock är för tidigt att närmare beröra. Så mycket kan likväl sägas, att den svenska högern är villig att med förståelse lyssna till eventuella planer från vår regerings sida, som kunna passa in i de perspektiv, som öppna sig för svensk utrikes-, handels- och valutapolitik i en nordisk och i en kanske ännu vidare samhörighets tecken.

Men varje nytt steg, framför allt på hittills oprövad mark, måste omsorgsfullt övervägas. Det är därvid kanske onödigt att framhålla, att den värdefulla nationella enhet, som vunnits kring vår utrikespolitik, endast kan fortsätta, om regeringen framdeles som hittills noga aktar även på oppositionens uppfattningar och önskemål, vilka ingalunda äro av den beskaffenheten eller den förmånenheten, att de fordra någon avvikelse från den hittillsvarande kursen. Tvärtom bör denna ytterligare stadgas men med större energi inriktas mot sådana mål, som helt ligga inom dess naturliga verksamhetsfält. Detta innebär t. ex., att å ena sidan socialdemokraterna inom regeringen böra beflita sig om att deras partipress inte för ett sådant språk, som strider emot regeringens lojalitetspolitik mot alla främmande makter, men det innebär också, att regeringen inte underlåter att vidtaga sådana åtgärder, som kunna ge ett sakligt innehåll åt utrikesministerns bekanta formulering av nordisk politik på Nordens dag i Oslo, vilken härmed förtjänar att införlivas med protokollet. Han yttrade då: »En beredskap, som icke behöver sättas i funktion, är bättre än en improvisation, till vilken nöden själv tvingar.» Det är en sanning, som äger tillämpning för alla slag av åtgärder, som i beredskapshänseende kunna stärka det nordiska fredsblocket.

Till sist, herr talman, tillåter jag mig att citera Konungens tal på rikssalen: »Tidens oro manar till vaksamhet och till endräktig sammanhållning kring vårt folks självbestämningsrätt, trygghet och fred.»

Alla ha vi den livligaste förnimmelse av tidslägets allvar och de krav, som därigenom ställas på envar, partier och enskilda, samt framför allt på regeringen.

Den nu sittande regeringen har stor makt, men därmed också ett stort ansvar. Må den med vaksamhet ge akt på tidens oro och vidtaga de åtgärder för trygghet och fred, som läget kräver. I denna sin vaktjänst skall regeringen icke förgäves behöva vädja till samverkan med oss. I fråga om vårt lands

Statsverkspropositionen. (Forts.)

självbestämningsrätt finnes ingen majoritet eller minoritet, ingen koalition eller opposition. I denna fråga står vårt folk fullständigt enigt.

Herr Hamrin: Herr talman! »För den, som anställer en betraktelse vid årsskiftet, är det inte lätt att finna de ljusa inslagen i tidens texter.» Så började en av huvudstadens morgontidningar sin översikt över det gångna året. Ända sedan världskrigets dagar torde knappast något år ha haft att uppvisa så mycken oro och så många anledningar till internationella konflikter som år 1936. Året gick in, under det att kriget i Ostafrika fortsatte, och på själva nyårsafton 1935 fingo vi häruppe i Norden en fruktansvärd känning av hur barbariskt detta krig fördes. Inte ens barmhärtighetens symbol, röda-kors-flaggan, respekterades. Alla förhoppningar om att åtminstone ett erkännande av övervåldet från den skyldiges sida skulle komma torde vid detta laget vara skrinlagda. Utrikesminister Sänders ord för ett år sedan, att därest inte kriget kunnat undgås, gällde det nu att åstadkomma en fred, som återställde förtroendet till den internationella rättsordningen, ha icke gått i uppfyllelse. Våldet har dikterat avgörandet. Ingen talar numera därom, och även vårt land torde bli nödsakat att erkänna faktum. Freden är visserligen återställd, men genom att ett gammalt frihetsälskande folk underkuvats med bomber, granater och giftgas.

Redan innan sammanbrottet i Abessinien i början av maj förra året ägde rum, inträffade en annan kränkning av avtal och överenskommelser i Mellan-europa. Den våldsamma spänning, som följde på detta avtalsbrott, utlöstes i ett godtagande av den fullbordade handlingen. Det var ingenting vidare att göra åt den saken.

Och så kom i medio av förra året det krig, eller låt oss kalla det uppror, som alltjämt rasar i Spanien.

Under det gångna året ha som en följd av de händelser, som jag nu erinrat om, ute i världen Nationernas förbund och dess råd varit i livlig verksamhet. Sammanträden och diskussioner ha avlöst varandra i rask följd, men med vilket resultat, kan man fråga. Naturligtvis bör det utan förbehåll erkännas, att de olika brandhärdarna kunnat begränsas, men det ser knappast ut, som om detta skett tack vare Nationernas förbunds ingripande och inflytande. Signifikativt i det hänseendet är ett meddelande från Genève i början av november förra året, när det var fråga om en åtgärd för begränsning av inbördeskriget i Spanien. Meddelandet i fråga lydde i all sin kärvhet: »Kravet på förbundsrådets inkallande förvärrar läget.»

Tyvärr nödgas vi alltså, liksom den föregående talaren redan har gjort, ännu en gång konstatera Nationernas förbunds oförmåga att fylla sin ursprungliga uppgift. För oss som ett litet folk är detta dock icke värdelöst. Det måste nämligen vara bättre att veta, att någon pålitlig hjälp i nödens stund inte finns, än att taga en sådan med i beräkningen såsom säker.

Det är också uppenbart, att vad jag här berört påverkat den allmänna opinionen inom de små nationerna och inte minst i Sverige. Och riktigt tolkade utrikesminister Westman det svenska folkets känslor och uppfattning, när utrikesministern i sitt tal i Genève den 2 juli framhöll bland annat följande: »Det är naturligt, att det misslyckande, som Nationernas förbund erfarit i den italiensk-abessinska konflikten liksom förut i andra konflikter, där det icke kunnat förhindra fientligheterna, haft djupa återverkningar på den allmänna opinionen i Sverige och föranlett, att man på nytt upptar till prövning de spörsmål, som uppstå på grund av vårt medlemskap i förbundet.»

Ja, de bli allt flera, som med oro se på utvecklingen av våra förpliktelser. Någon klar och uttömmande definition på vad medlemskapet innebär synes

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ej kunna givas. Lika litet kan någon stat eller någon statsman med säte och stämma i Nationernas förbund precisera ett reformförslag, som samtidigt som det skänker styrka och fasthet åt förbundet avlägsnar tveksamheten och tvivlet angående innebörden av förbundsstaternas förpliktelser. En del hävda den uppfattningen, och bland dessa Sverige, att de ej kunna åläggas tillgripa några ytterlighetsåtgärder, allra minst deltagande i militära sanktioner, och att de lika litet för framtiden vilja ikläda sig förpliktelser av detta slag. Våra talesmän i Genève inta en sådan synnerligen försiktig hållning. Så är emellertid ingalunda förhållandet, såsom vi känna till, inom andra stater. Vid det nyssnämnda tillfället i Genève förra sommaren framhöll den nuvarande franske konseljpresidenten bland annat, att den franska delegationen inte ville ansluta sig till en revision, som inskränkte förbundets roll till en akademisk rådplägnings. Frankrike ville göra en realitet av den kollektiva säkerheten, och denna ställde varje folk inför ett val. Internationella åtaganden åsidosattes, fortsatte han, därest icke signatärmakterna vore beslutna att taga risken av krig. Man måste alltså acceptera eventualiteten av ett krig för att rädda freden, och förbundsakten ålade samtliga makter utan åtskillnad detta val, slutade talaren.

Givetvis kan mot varje kritik i fråga om Nationernas förbund invändas, att det är bättre att tillhöra N. F. än att stå utanför. Ja, ännu så länge torde detta vara fallet. Att monsieur Blum träffar mister Eden är säkerligen av en viss betydelse, liksom det är av en viss betydelse, att vår utrikesminister får tillfälle att sammanträffa med sin kollega i Sovjetunionen. Värdet av dylika sammanträffanden bör visserligen inte underskattas men ännu mindre övervärderas. Den svenska riksdagen har tillförne litet eller intet sysslat med utrikespolitik, och den tid ligger ju inte långt borta, då Sveriges utrikespolitiska program var att inte föra någon utrikespolitik alls. Men, mina herrar, vi befinna oss nu i en helt annan situation. Det finnes anledning att erinra härom, när vi nu åter mötas och skola införa i grundlagen bestämmelsen om ett utrikesutskott. De utrikespolitiska problemen tränga oss allt närmare in på livet, och alltmera bli vi engagerade i internationella frågor av olika slag. Jag erinrar bara i förbigående om vårt engagemang i Danzigfrågan. Den berör vår allra närmaste omgivning. I dessa ord ligger inte och får ej heller läggas något spår av misstroende till vår nuvarande utrikesledning. Den åtnjuter förvisso Sveriges riksdags förtroende. Där annan uppfattning kommit till uttryck, synes denna härleda sig från utrikesministerns egna politiska led.

Mot den tavlå, som möter oss ute i världen och vilken sannerligen inte föret ljusare färger i år än när vi förra året samlades, är det med verklig tillfredsställelse vi för första gången inom, jag höll på att säga historisk tid kunna konstatera, att den svenska riksdagen står praktiskt taget enig därom, att vårt land även behöver ett eget skydd för sin frihet och självständighet. Utan biavsikter och ironi hälsar jag frontförändringen inom det socialdemokratiska partiet i försvarsfrågan. Till och med mycket gamla och envist fasthållna ståndpunkter ha lämnats. Klart och öppet framträder regeringen som verkställare av förra årets försvarsbeslut. Den redliga vilja, som kännetecknade den nuvarande försvarsministerns arbete i försvarskommissionen och i förra årets försvarsutskott, har segat fullt och helt. Det är med verklig tillfredsställelse jag konstaterar detta.

Till den försiktiga utrikespolitiken hör självfallet att undvika varje partitagande i de pågående striderna eller med andra ord att förbehållslöst överlämna till statsmakterna att bevaka våra intressen och uppehålla förbindelserna med andra länders regeringar. Man kan icke påstå, att den nuvarande utrikesmi-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

nistern, som jag antydde, fått det lojala stöd från egna meningsfränders sida, som han har rätt att kräva. Vissa socialdemokraters såväl som en del tidningars uppträdande giver anledning till denna erinran. Dagssituationen för osökt tanken tillbaka på vårt folks och lands ställning till ett annat inbördeskrig i vår omedelbara närhet för åtskilliga år tillbaka. Starka röster höjdes den tiden för ett klart ståndpunktstagande, och förmodligen var majoriteten av det svenska folket redo till ett sådant. För att icke splittra nationen intog den dåvarande regeringen en ställning, vilken sedan dess blivit föremål för mycket klander. Det gällde i det läget för eller emot landets vad man kallar lagliga regering, för eller emot upprorsmakare. Situationen då kan ge de ivriga anhängare av den ena sidan i det nu pågående inbördeskriget en tankeställare.

Om det internationella samarbetet på världsarenan är allt annat än friktionsfritt, torde man kunna säga, att det nordiska samarbetet präglas av god vilja och ömsesidigt förtroende. Man kan dock knappast göra gällande, att detsamma på det ekonomiska området lämnat några större resultat. I den nordiska örtagården är det många knoppar och blommor, men bra litet frukt som mognar. Varje land söker även här uppe i Norden gentemot sina grannar försvara och bevara sina ekonomiska intressen till och med i så hög grad, att man ängsligt ser till att icke de personliga besöken söderifrån t. ex. kvarlämna i vårt land alltför många danska kronor. Talen vid de gemensamma mötena eller vid andra högtidliga tillfällen äro präglade av den största hjärtlighet, och det sparas icke på vackra ord och försäkringar. Men gäller det att gå från ord till handling, är det, som den danske statsministern nyligen uttryckte det »lång väg till Tipperary». Den norske utrikesministern har för några dagar sedan gjort ett uttalande i samma riktning. De nordiska staternas ekonomiska politik och icke minst vår egen är för övrigt numera så konstruerad och invecklad, att vi icke under överskådlig tid kunna tänka oss något fritt varuutbyte med vare sig det ena eller andra landet. Låt oss se läget sådant det är! Det är säkrast.

Är det emellertid oroligt ute i den stora världen, så kunna vi glädjas så mycket mera åt lugnet inom det egna landets gränser på det politiska området. Efter förra höstens strider råder ett även för våra förhållanden ovanligt stort lugn. Ja, den stora stillheten och friden är så utpräglad, att vår statsminister i både utländsk och inländsk press efterlyser en oppositionsledare, vilken kan sätta något liv i tävlingskampen på vårt politiska stadion. Om statsministern inbjuder till en boxningsmatch i hopp om att få motståndaren knock-out eller han avser en mera vänskaplig match på kugelbanan, torde den närmaste framtiden komma att utvisa. Jag föreställer mig i varje fall, att ingen anmäler sig och går upp i ringen bara för nöjet att få slåss. Att statsministern är segerglad, är också ganska naturligt. Det är hans rätt. Han har i sin egenkap av det socialdemokratiska partiets ledare vunnit en avgörande seger i valstriden förra hösten, och i sin egenskap av regeringschef har han bundit vid sin triumfvagn även bondeförbundet.

Det sistnämnda kan knappast betecknas som någon överraskning. Överraskningen skulle i så fall bestå däri, att bondeförbundets ledare ansåg sig behöva gå så många omvägar och göra så många krumbukter för att komma fram till den politiska resans mål, den stora, vida och mot alla öppna socialdemokratiska famnen. Att färden redan på ett mycket tidigt stadium ställdes dit, där den slutade, har den nuvarande jordbruksministern själv bekräftat, om man får tro det engelska arbetarpartiets tidskrift *Labour*, som berättar, att den nuvarande jordbruksministern redan i början av 1935 gjorde ett uttalande, som gick ut på att om han skulle efterträda herr Per Albin Hansson, skulle han söka sitt förnämsta stöd hos socialdemokratien i Sverige. Nu blev icke utgången precis denna. Det blev i stället socialdemokraterna, som fingo enrol-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

lera herr Pehrsson-Bramstorp och hans trupper i den egna armén. För den, som redan för tre à fyra år tillbaka offentligt förutsade och förutsatte denna utgång av balansgången, innebär vad som skett ingen som helst överraskning.

Ingen kan eller vill bestrida, att statsministern fullföljt sina planer och nu står som triumfator. Det kunde i detta läge vara tillräckligt för oppositionspartierna, särskilt för det lilla folkpartiet, som jag representerar, att nöja sig med att spela slavens roll och viska i triumfatorns öra: »Memento te mortalem esse», översatt i pluralis: »Kommen ihåg att I ären dödliga.» Men även svaret i den föreliggande situationen kräver både öppet samarbete och öppen kritik. Det gäller samma lagar för den kollektiva framgången som för den enskilda, den frestar till misstag, felslut och övergrepp.

Statsministern har nyligen i samband med frågan om en stark regeringsmakt yttrat, att diktaturstaterna ej få gå i spetsen i fråga om initiativ och handlingar. Utan att gå in på detta ämne något närmare må det blott erinras om att diktatur kan och har utövats icke blott av en enda person eller ett fåtal utan jämväl därigenom att flertalets makt blir diktatur och missbrukad. Icke utan skäl framhöll mr Eden vid ett tillfälle, att »demokratien börjar likna diktaturen, då majoritetens vilja påtvingas minoriteten i en anda av intolerans». Det är tyvärr icke förenat med några som helst svårigheter att giva exempel på en tendens i sådan riktning på både det politiska och ekonomiska området i vårt land. Att få köpa, sälja och arbeta blir understundom avhängigt av anslutning till den ena eller andra sammanslutningen, understundom partiet. Här har regeringen ett stort arbetsfält för sina samförståndssträvanden.

Jag har redan antytt, vilket svårt problem det är att vidga utbytet av varor och tjänster mellan de olika länderna. Ingen torde tvivla på att vi alla äro besjälade av en uppriktig önskan om en sådan utveckling. Men vi förmå mycket litet ensamma. Att öppna dörrarna för andra länder, medan dessa ha sina portar tillbommade, vill eller kan ingen förorda. Det har ofta upprepats, inte minst här i riksdagen. Inom landets egna gränser resas emellertid murar mellan grupper av medborgare mera oöverstigliga än tullmurarna mellan folken, och handelns frihet blir mer och mer inskränkt liksom också rörligheten på arbetsmarknaden. Det är dock en abnorm situation vi befinna oss i. Från olika delar av landet klagas det över att jordbruket icke kan anskaffa den arbetskraft, som erfordras, under det att i samma landsdelar och på andra håll ännu ganska stora skaror gå arbetslösa. Visserligen har en sådan utveckling förutsetts och förutsagts här i riksdagen, men problemet tillhör de allra allvarligaste och kräver en ingående undersökning och om möjligt lösning, innan nästa kris inbryter. Om vi icke under den högkonjunktur, som nu råder, kunna sysselsätta arbetskraften, måste en lågkonjunktur komma att bli än svårare att bemästra än sådana tidigare.

Till de förberedande åtgärderna för att möta ett konjunkturuomslag räknar finansministern en konsolidering av statens finanser. Innan jag går in på detta ämne, skall jag tillåta mig framhålla några synpunkter, som beröra just framtiden och en kommande lågkonjunktur.

Under de senaste fem åren har riksdagen, utom de stora anslagen till allmänna arbeten i den öppna marknaden och genom arbetslöshetskommissionen, anslagit betydliga summor. Sålunda har riksdagen från och med 1932 anvisat 33 miljoner kronor till stödlån och ackordslån, till främjande av bostadsbyggen på landet sedan år 1933 44½ miljoner kronor och till främjande av enskild verksamhet sedan sistnämnda år 16½ miljoner kronor, eller tillsammans för dessa ändamål 94 miljoner kronor. Så vitt jag kan erinra mig, har ingen rest opposition mot dessa anslag utom beträffande det sistnämnda, det

Statsverkspropositionen. (Forts.)

vill säga anslaget till främjande av enskild verksamhet, i fråga om vilket alla partier syntes vara eniga till sist, att den låne- eller subventionsformen borde avvecklas. När vi nu tänka på framtiden och söka bereda oss för en eventuellt försämrad konjunktur, uppstår frågan: Ha vi något att lära av de sista årens erfarenheter? Ha några misstag blivit begångna av den art och omfattning att ett klarläggande kunde vara till gagn och nytta för kommande tider? Jag tror för min del, att så är förhållandet.

Innan jag går närmare in härpå, må det tillåtas mig framhålla, för att icke någon skall få den uppfattningen, att jag vänder mig mot till exempel bostadsförbättringslånen, att ingenting är enligt min mening av så stor betydelse i fråga om människornas kvarstannande på landsbygden och arbetskraftens utnyttjande där som höjandet av bostadsstandarden särskilt för lantarbetare och likställda. Ett trivsamt hem, en sund bostad, något av den komfort, vilken städerna och stadsliknande samhällen allt mera börja uppvisa, är en oeftergivlig betingelse för att hejda landsbygdens avfolkning. I mån av tillgång — efterfrågan finns alltjämt i mycket hög grad — må också riksdagen anvisa medel för en fortsatt understödsverksamhet av detta slag.

Men när detta blivit sagt och starkt understrukits, finns det anledning fråga, om icke en bättre avvägning av medlens fördelning borde kunna ske. Det kan nämligen icke vara rimligt, att ägare till stora jordbruksegendomar skola bli delaktiga av dessa anslag. Visserligen kan häremot invändas, att där så varit förhållandet, har detta berott därpå, att ägarna icke själva förmått eller haft ekonomiska resurser för att bygga nya eller förbättra gamla arbetarbostäder. Hårtill må svaras, att ansvaret för sunda bostäder må i första rummet läggas på arbetsgivarna i sådana fall som dem jag nu åsyftar. Behöva de kommunala myndigheterna ökad befogenhet att påbjuda förbättringar, bör även den sidan av saken undersökas. De icke oväsentligt förbättrade konjunkturerna — ehuru den föregående talaren bestridde detta — för lantbruket, icke minst det större lantbruket, böra också följas av krav på förbättringar i nu avsett syfte.

Vad jag nu framhållit, avser också stödlåneverksamheten; jag vet, att den är slut nu. Det är min bestämda uppfattning, att dessa stora tilldelningar skett utan den vägledning och kontroll, som varit av behovet påkallad. Stödlånen avsågo att förbättra mottagarens ekonomiska förhållanden. Jag behöver naturligtvis icke framhålla, att så torde i det stora flertalet fall ha blivit följden. Men det saknas ingalunda exempel på då de hårt anlitade anslagen bort komma andra sökande till del i stället för dem, som fått förmånen av s. k. stödlån. En undersökning av ifrågavarande anslags användande skulle också uppvisa många fall, där låntagarna, eller rättare subventionstagaren, genom stödlånets erhållande blivit mera skuldsatt än förut, utan att avkastningen av hans arbete på gården lämnat större behållning än förut. I detta fall finns också anledning till kritik mot att dessa stödlån utlämnats till innehavare av jordbruksegendomar, vilka hade bort kunna reda sig utan.

En undersökning om verkningarna av anslaget till främjande av enskild verksamhet vore både intressant och lärorik. Hur många ha haft verklig nytta av dessa anslag? Hur många ha genom denna hjälp kunnat fortsätta driften, vilken eljest blivit nedlagd? Hur många ha kunnat bereda arbete åt flera arbetare genom denna statshjälp? Vi veta ingenting härom, eller i varje fall mycket litet.

Vad jag alltså härmed velat framhålla, när vi nu gå att bevilja ytterligare medel för vissa former av stödåtgärder, det är, att en undersökning om verkningarna under de gångna åren vore både från statsnyttans och den enskildes synpunkter behövlig och önskvärd. Erfarenheten är dock den bästa läromä-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

staren, och den borde tagas i anspråk. En undersökning av nu ifrågasatta slag torde också komma att uppvisa intressanta sidor rörande icke endast fördelningen inom olika delar av landet — en sådan finns ju i statsverkspropositionen i år — utan jämväl, hur verkningarna varit inom olika inkomstklasser och för olika bruksdelar etc.

På ett annat betydligt viktigare område sakna vi en närmare kännedom om resultatet av statsmakternas åtgärder under de sista åren, och det är ju ganska betecknande, att vi den dag, som är, diskutera just dessa frågor — jag syftar då på min närmaste föregångare här i talarstolen. Jag avser härmed verkningarna av det direkta jordbruksstödet. Jag tror, att vi alla äro beredda att erkänna, att förhållandena förbättrats, men i vad mån detta skett och hur förmånerna fördelats, därom äga vi ingen ingående kännedom. Att det sådesproducerande jordbruket liksom också vissa andra delar av modernäringen nu arbetar under mera gynnsamma betingelser än tillförne, har man trott sig kunna konstatera. Men hur dessa stödåtgärder verkat t. ex. på det norrländska jordbruket och på jordbruket i andra, ur jordbrukssynpunkt mera karga delar i vårt land, är en fråga, som i stort sett är obesvarad. En förutsättningslös och opartisk undersökning borde ha åtskilligt att upplysa oss om. Den borde bli till gagn för det fortsatta jordbruksstödet, vilket vi alla inse vara nödvändigt.

Allt detta, som jag nu berört, tillhör enligt min uppfattning området för förberedande åtgärder för mötandet av nästa kris.

Tyvärr ha vi icke kommit längre i fråga om bedömandet av framtidens ekonomiska utveckling än som herr Anders Örne uttryckte saken för en kort tid sedan. Han yttrade: »De krafter, som åstadkomma det ekonomiska livets böljegang, känna vi ganska ofullständigt. De många teorierna om konjunkturväxlingarnas orsaker utmärkas alla av stor osäkerhet. Men en sak är viss», tillägger han: »på en uppåtgående konjunktur följer en nedåtgående.»

Statsrådet och chefen för finansdepartementet har med avseende på framtiden mest uppehållit sig vid själva finansieringen av budgeten och, såsom även jag tidigare erinrat om, en konsolidering av statens finanser. Häremot skall från min sida ingen invändning göras så mycket mindre som jag vid liknande tillfälle som detta påtalat, att vår gamla ouppgjorda räkning från krisen efter världskrigets slut ej tidigare likviderats. Nu äntligen sker detta. Avsättningen för detta ändamål såväl som för täckande av bristen efter spannmålsregleringen är naturligtvis från konsolideringssynpunkt önskvärd. Men det är icke bara en väl fylld statens kassakista eller fullt betalade räkningar, som stärka landets ekonomiska ställning. Liksom naturtillgångarna kunna utnyttjas över hövan, så kan ett folks skattekraft tagas i anspråk utöver gränserna för det nödvändiga och rimliga. Frågan huruvida staten bättre än alla andra förmår att utnyttja folkets gemensamma inkomster eller om tillräckligt utrymme gives för den enskilde att bruka rimlig del av vad han förtjänar är icke avgjord med finansministerns inställning till detta spörsmål. Att för hårt åderlåta de tillgångar, som de goda konjunkturerna tillföra näringslivet, är att göra detsamma mindre motståndskraftigt när de onda dagarna komma.

Det är också en känd sak att hastigt ökade inkomster lika hastigt påverka utgifterna i stigande riktning. Det är ett gammalt ordspråk, som säger, att det är lätt att skaffa sig vanor men svårt att bli av med dem. För staten är det praktiskt taget omöjligt. Alla de, som nu anmäla sig som behövande för egen del eller för de intressen, de företräda, lära i en för staten sämre situation lika ivrigt motsätta sig indragningar som de nu framställa krav på ökningar. Det bör ju stå klart för oss alla, att en tillbakagång är omöjlig, även om vi ännu en gång skulle komma att brottas med stora finansiella svårigheter. Även fi-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

nansministern räknar dock med möjligheten av andra tider. I en bilaga till inkomstberäkningarna meddelas, att finansministern infordrat vissa sammanställningar, upprättade av vederbörande verk och företag, varvid dessa haft att bedöma framtidsutsikterna dels från nuvarande ekonomiska utgångsläge, dels från förbättrade sådana och dels från synpunkten av en konjunkturförsämring. Sammanställningen visar i sistnämnda fallet sådana siffror, att vi allvarligt må hoppas, att sistnämnda förutsättning aldrig må bli verklighet. Om man därtill lägger av finansministern lämnade upplysningar angående den oundvikliga ökningen av statsutgifterna under de närmaste åren och allt framgent, torde det stå klart för var och en, att de svårigheter, vi fått att kämpa med under den senaste krisen och de skattebördor, vi fått bära de sista åren, varit små och lätta i förhållande till vad som kan bli fallet.

Vi ha redan ett försprång framför andra länder, såsom vår ärade ålderspresident framhöll i sitt hälsningstal, och vi stå nu i beredskap att ytterligare taga ett mycket stort och kostsamt steg, läggande de flesta andra länder långt bakom oss. Det är dock med många av dessa andra nationer vårt folk jämväl i fortsättningen skall konkurrera på världsmarknaden.

Finansministern slutar sin beskrivning av det finansiella läget med att framhålla, att det relativt gynnsamma förhållande mellan utgifter och inkomster, som speglas i beräkningarna för budgetåret 1937/1938, kan förväntas bli bestående under efterföljande budgetår blott under förutsättning av fortsatt uppgång i konjunkturen. Det är en optimism, som förslår! Några säkra eller ens påvisbara starka skäl för denna optimism finnas icke. Vi få trösta oss med det gamla ordspråket: Kommer dag, kommer råd!

Jag skall, herr talman, även jag sluta med några ord, hämtade ur trontalet, samma ord, som herr Domö nyss citerade, maningen till vaksamhet och till endrätlig sammanhållning kring vårt folks självbestämningsrätt, trygghet och fred. Må vaksamheten icke blott avse våra materiella värden och deras bibehållande utan i icke mindre grad gälla våra andliga värden, vårt folks moraliska och sedliga krafter. Fruktsvärda händelser under förra året ha blottat förhållanden inom vårt land och vårt folk, som visa, att allt icke är väl beställt. Brottslighet och bristande respekt för lagarna följa i välmågans spår, njutnings- och nöjesbegäret följer också i spåren. Sammanhållningen må icke endast avse värnandet av självbestämningsrätten, tryggheten och freden utåt utan även värnandet av friheten och rätten inåt, tryggheten och freden inom och mellan samhällsklasserna i landet.

Jag hemställer om remiss av statsverkspropositionen till vederbörliga utskott.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Även om den första delen av herr Domös anförande i huvudsak var att likna vid ett valmötetal, kanske det ändå tål ett visst bemötande.

Herr Gustafson i Domö, som vi tidigare kallade honom här i riksdagen, insinuerade, att bondeförbundet på grund av den regeringssamverkan, som kommit till stånd, skulle ha ändrat uppfattning i vissa frågor. Ja, herr Domö drog sig inte ens för att förklara, att bondeförbundet överhuvud taget inte längre har någon bestämd politisk linje. För att bemöta hans uttalande behöver jag endast hänvisa till den konstruktiva politik, som började föras här i landet år 1933. Vi hade dessförinnan under en följd av år på olika vägar sökt komma fram till en lösning av de bekymmer, som allt mera hopade sig över stora delar av det svenska folket, inte allenast över dem, som vi bruka sammanföra under kategorien arbetare, utan även över jordbrukarna — också innehavare av ganska stor areal — och andra stora befolkningsgrupper, som vi i vanliga fall icke bruka räkna till det arbetande folket. Bekymren blevo allt större, men vad förmådde

Statsverkspropositionen. (Forts.)

statsmakterna utträta? Statsmakterna förmådde överhuvud taget ingenting, därför att var och en av oss här i riksdagen envist stod kvar på den ståndpunkt, han tidigare intagit och som var framsprungen ur *normala* förhållanden. Då vi inom bondeförbundet blevo på det klara med att det var nödvändigt att göra en kraftansträngning för att lindra det bekymmersamma läget för stora befolkningsgrupper i vårt land, beslöto vi oss för att söka föra en konstruktiv politik i samarbetets tecken. Herr Hamrin återopade i detta sammanhang ett uttalande av mig i den engelska tidningen Labour. För att det inte skall uppstå några missförstånd på denna punkt, ber jag att få återge mitt uttalande i dess rätta form. Jag sade i mitt uttalande, att även om bondeförbundet kommer i regeringsställning, skall bondeförbundet i fortsättningen söka föra en konstruktiv politik. Detta skola vi göra alldeles oberoende av om vi stöddas av socialdemokraterna eller av alla politiska partier i riksdagen — fastän naturligtvis det sistnämnda ur min synpunkt vore det mest önskvärda.

Beträffande herr Domös uttalanden i övrigt ber jag helt enkelt att få hänvisa till regeringsförklaringen. Om oppositionen kan visa, att vi icke handlat i överensstämmelse med denna, kommer jag att hälsa varje kritik med tillfredsställelse. Så länge man emellertid inte på någon punkt lyckats visa, att vi brutit mot den regeringsförklaring, som tillkom efter de överläggningar, som skedde före regeringens bildande, måste jag anse, att kritiken är litet malplacerad. Av denna anledning anser jag mig ha goda skäl att påstå, att första delen av herr Domös anförande mera hörde hemma på ett diskussionsmöte, där valmännen äro samlade för att applådera, än här i riksdagen.

Herr Domö uttalade vidare sina bekymmer för den ändrade ståndpunkt, som bondeförbundet intagit, då vi i år biträtt ett förslag till dyrortsgrupperade folkpensioner. Jag skulle nästan vilja fråga herr Domö, om det inte inträffat något, sedan vi sist hade denna fråga uppe till behandling. Vid 1935 års riksdag framhöll man från de borgerliga partiernas sida — vilket också uttryckligen kom fram i en motion från bondeförbundshåll — att det mycket väl kunde hända, att det vore berättigat att införa en dyrortsgruppering av folkpensionerna. Under då rådande förhållanden ansågo vi emellertid, att det var litet djärvt, att binda oss för en uppläggning för tio år framåt. Vi ansågo, att det ekonomiska läget i världen och inte minst i vårt land var så osäkert, att det var bättre att gå sakta fram. Jag vill därmed inte på något sätt ha sagt, att vi i nuvarande för vårt lands vidkommande jämförelsevis goda läge över hövan skola diskontera växlar på framtiden. Det är emellertid alldeles uppenbart, att de ekonomiska förhållandena under den tid, som gått, väsentligen förändrats. Vi få heller inte glömma, att en stark folkmening uttalat en annan uppfattning, än den riksdagen då hade. Jag vill vidare påpeka, att i enlighet med den uppfattning, som framfördes 1935 vid debatten här i riksdagen, skola enligt det nya förslaget kommunerna bära en betydligt större del av pensionstilläggen, än vad som var tänkt enligt det ursprungliga förslaget. Frågan lades visserligen upp efter ungefär samma linjer i fjol, men som alla veta gällde det då, huruvida dyrortsgrupperingen skulle sammankopplas med en annan fråga eller om den skulle lösas separat för sig.

Vad sedan beträffar den kritik, som framförts mot den bebådade höjningen av lärarlönerna, kan jag inskränka mig till att framhålla, att det naturligtvis, sedan propositionen lagts fram, tillkommer riksdagen att pröva, vad förslaget innehåller. Vi få då tillfälle konstatera, huruvida herr Domö och riksdagen i övrigt är nöjd med de förslag, som regeringen lagt fram. Jag anser därför, att det är bäst att uppskjuta ytterligare diskussion av lärarlönerna, till dess vi få se, vad propositionen innehåller. Att döma av tidningarna råder det

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ju på olika håll rätt skilda meningar om hur förslaget bör se ut för att på ett rättvist sätt tillgodose de krav, som kunna ställas från olika grupper. Då herr Domö framhöll, att man från högerns sida önskar, att bondeförbundets synpunkter vidgas, förstår jag inte riktigt, hur han samtidigt kan beklaga sig över, att bondeförbundets synpunkter vidgats så mycket, att vi även kunna biträda förslag, som från andra politiska meningsriktningars sida anses berättigade. Jag vill erinra om att bondeförbundet aldrig opponerat sig mot några enligt dess mening berättigade krav, men bondeförbundet har under de gångna åren opponerat sig mot att landsbygdens befolkning icke fått sina berättigade intressen tillgodosedda i samma utsträckning som andra befolkningsgrupper.

Herr Domö vädjade sedan till bondeförbundarna i första kammaren att medverka till en skattesänkning. Ja, herr Domö, vi anse alltså, att vi böra försöka åstadkomma en skattesänkning, i den mån detta är möjligt. Bondeförbundet har alls inte ändrat uppfattning på den punkten. Jag skall emellertid inte ge mig in på att försöka förklara de olika detaljerna i budgeten; den saken tillkommer ju närmast finansministern. Då man emellertid här kastat fram ordet sparsamhet mot oss, vill jag som en allmän god regel säga, att man från alla håll bör vara synnerligen försiktig, då det gäller att bevilja nya anslag. När riksdagen sedan avslutats, få vi ju se, vem som varit mest angelägen att besluta i den ena eller andra frågan, som medfört ökade eller minskade statsutgifter. Jag behöver t. ex. endast hänvisa till den utgiftsökning, som redan nu blivit en följd av befolkningskommissionens förslag. Om jag inte missminner mig, rör det sig i den nu framlagda budgeten om ett belopp på omkring 10 miljoner kronor. Befolkningskommissionens verksamhet har ju i alldeles särskilt hög grad varit en hjärtesak för det parti, som herr Domö tillhör. Då man nu börjar skönja de första ekonomiska konsekvenserna av sina önskemål, räds man för de ökade utgifterna. Den saken borde man enligt mitt förmenande ha tänkt på litet tidigare och redan då man tog upp problemet undersökt, vilka ekonomiska konsekvenser ett genomförande av de framförda önskemålen skulle få.

Herr Hamrin kom i sitt anförande in på arbetslösheten. Han påpekade, att det inom vissa områden i vårt land alltså kan finnas en rätt betydande arbetslöshet, medan samtidigt jordbruket lider brist på arbetskraft. Därför vore det, betonade han, angeläget att se till, att den lediga arbetskraften icke sysselsättes vid arbeten anordnade med arbetslöshetsanslag, samtidigt som jordbrukarna icke kunna uppbringa tillräckligt med folk för jordens skötsel. Därvidlag vill jag endast hänvisa till de åtgärder regeringen vidtog förra sommaren, då man uppmanade arbetslöshetskommissionen att från sina arbeten permittera tillräckligt med folk, för att jordbrukets behov av arbetskraft skulle kunna tillgodoses. Jag går ut ifrån att samma synpunkter komma att göra sig gällande även i fortsättningen, då det gäller att tillgodose en näringsgrens behov av arbetskraft.

Herr Domö nämnde därefter något om bondeförbundets och herr Pehrsson-Bramstorps ståndpunkter nummer 1 och 2. Jag förstod inte riktigt, vad han menade, men jag fick närmast den uppfattningen, att herr Domö ville säga, att om man vetat, att Pehrsson-Bramstorp på sommaren skulle bilda regering utan den koalition, som vissa andra önskade, skulle det aldrig ha behövt bli något regeringsskifte. Ståndpunkten nummer 2 var, att om man vetat, att bondeförbundet skulle gå med i en koalitionsregering, skulle man vidtagit andra åtgärder! Jag förstår som sagt inte, vad herr Domö menar, men det kan jag kanske få veta under hand, om jag inte blir upplyst om det här i kammaren. Jag vill emellertid betona, att varken jag eller bondeförbundet på något sätt ändrat ståndpunkt. I stället ha vi, som jag uttryckte det, då bonde-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

förbundets riksdagsgrupp höll sitt första sammanträde för i år, medverkat i en konstruktiv politik tillsammans med det socialdemokratiska partiet. Vi äro övertygade om att vår politik bringat välstånd till stora grupper av Sveriges folk; den har bringat hjälp i rätta ögonblicket. Detta samarbete skedde till en början med socialdemokraterna i regeringsställning och bondeförbundet som stödjande riksdagsparti, således inom riksdagen. Att samarbetet sedan efter vissa överläggningar flyttades in i konseljsalen berodde på att vi funnit denna politik lycklig för hela vårt folk och vårt näringsliv. Vårt samarbete har, enligt mitt förmenande, medfört en sanering av svensk politik. Jag kan inte förstå annat, än att det måste vara till fördel för vårt näringsliv, om man kunde räkna med, att denna sanering fortsätter, så att statsmakterna beakta olika folkgruppers intressen utan överdrifter i någon riktning.

Herr Domö kom därefter in på de löneförhöjningar, som skett. Han ansåg, att med hänsyn till den situation, som för närvarande råder inom det svenska jordbruket, så äro dessa löneökningar opåkallade. Om jag får tolka herr Hamrins anförande som ett uttryck för folkpartiets uppfattning, måste jag konstaterar, att folkpartiet företräder en rakt motsatt åsikt. Herr Hamrin anser nämligen, att konjunkturen är tillräckligt god, för att jordbruket nu skall kunna påtaga sig de ökade utgifter, som det höjda löneläget medför. Jag måste alltså konstatera, att det på denna punkt finns stora meningsskiljaktigheter, vilket ju också kommit till synes i tidningarna.

Då herr Domö sedan gjorde gällande, att jordbruksregleringen icke verkat tillfredsställande under den tid, som förflutit, sedan 1936 års riksdag fattade sitt beslut, vill jag till en början säga, att herr Domö var en av författarna till det utskottsutlåtande, som regeringen haft att rätta sig efter. Då jag lägger fram den nya propositionen om stödåtgärder på jordbrukets område, skall jag försöka skriva så klart och tydligt, som det överhuvud taget är möjligt, för att det inte skall kunna bli några missförstånd. Jag vore emellertid tacksam, om herr Domö i sin tur ville medverka till att även utskottet så tydligt som möjligt anger de direktiv, som man anser, att regeringen skall följa. Om man läser de direktiv, som sammansatta utskottet skrev vid 1936 års riksdag, får man först en varning att det inte får ske några mera betydande förhöjningar, men samtidigt får man veta, att vissa förhöjningar böra ske! Under sådana omständigheter är det sannerligen inte lätt att tillämpa riksdagens direktiv. Man har ju från flera håll betonat, att i nuvarande läge, då regeringen förfogar över en betydande majoritet, bör regeringen kunna ta så mycket mera hänsyn till oppositionspartierna och deras önskemål. Om man då vet, att åtminstone ett av oppositionspartierna tagit aktiv del i utarbetandet av utskottsutlåtandet i fråga, är det väl bara vällovligt, om regeringen, i den mån det är möjligt, försöker följa riksdagens direktiv. För att förebygga alla möjligheter till missförstånd, vågar jag därför redan på förhand utbedja mig litet klarare linjer, då det gäller det utskottsutlåtande, som kommer att bli en följd av innevarande års förslag till stödåtgärder på jordbrukets område.

När vi i fjol diskuterade jordbrukshjälpen, uttalade jag mina tvivel, huruvida det verkligen skulle bli möjligt att i praktiken nå de önskemål, som utskottet uppställde. Om man emellertid på något område nått de uppställda önskemålen, har väl detta varit i fråga om spannmålsregleringen. Det dröjde emellertid inte länge, efter det att spannmålsprisen höjts och kommit upp i en nivå, som enligt mitt förmenande var fullt berättigad enligt riksdagens direktiv, förrän ganska grava anmärkningar framkommo i tidningarna från vissa meningsriktningars sida. Man gjorde gällande, att regeringen överskridit riksdagens direktiv, och att regeringen försummat att ingripa för att hindra en prishöjning, som aldrig varit avsedd. Ja, redan där konstaterar jag olika

Statsverkspropositionen. (Forts.)
uppfattningar. Ur våra synpunkter vore det därför önskvärt, att riksdagen genom att uppdra fullt klara linjer kunde medverka till att den oklarhet, som tidigare rått, då det gällt att vidtaga åtgärder på jordbrukets område, uppkläras.

I fråga om de animaliska produkterna har regeringen vid kompensationsavtalen med Tyskland och andra länder gjort det mesta möjliga för att till utlandet avyttra de jordbruksalster, som icke kunnat konsumeras inom landet. Därvidlag ha vi handlat i full överensstämmelse med de riktlinjer, som uppdragits för jordbruksregleringen.

Herr Domö kom därefter in på det resonemang, som förts rörande priset på konsumtionsmjölk, och jag skulle på den punkten vilja hänvisa till vad utskottet skrev i sitt utlåtande. Departementschefen uttalade förra året såsom sin mening, att dessa åtgärder inte få medföra ökning i priset på konsumtionsmjölk. Utskottet säger, att det tagit kännedom om departementschefens uppfattning och att även majoriteten inom utskottet delar hans uppfattning, men utskottet förmenar, att en reglering uppåt i ena eller andra fallet skulle vara tillåten. Då beror det på: vad skall man betrakta som en reglering uppåt i detta fall? Om en sådan reglering sker i låt oss säga landets största konsumtionsområde, skall detta innebära, att man skulle förbjuda en reglering uppåt i andra mindre konsumtionsområden? Jag kan inte förstå något annat än att i motsats till vad utskottet möjligen tänkt sig, innebär en reglering uppåt en bestämd prislehöjning på konsumtionsmjölken i landet i dess helhet — såvida man inte vill försöka draga gränserna för vederbörande konsumtionsområden på ett annat sätt än nu. Jag skulle därutöver vilja säga att man kan utgå från det smörpris, som betalades då produktmjölken lämnade 9.2 öre, medan konsumtionsmjölken stod i 14 öre netto. Då gör jag givetvis den frågan till mig själv: är det inte riktigt med hänsyn till de direktiv, som utskottet gav, att man i första hand ifrågasätter höjning av smörpriset, en höjning, som kan hjälpa de svenska mjölkproducenterna i landet i dess helhet? Vi skola komma ihåg, att 10 öres förhöjning i smörpriset innebär 0.4 öres förhöjning på produktmjölken. Alltså, om ett område har 90 % produktmjölk, så innebär förstnämnda höjning 0.4 öres höjning i mjölkpriset för så gott som hela området. Om ett annat område har 30 % konsumtionsmjölk, och man höjer priset på konsumtionsmjölk med 1 öre, innebär en sådan höjning 0.3 öres förhöjning i priset på produktmjölken i det område, där konsumtionsmjölkpriset på detta sätt höjes. Följaktligen får man mot varandra söka avväga de olika synpunkter, som kunna göra sig gällande. Jag vill därmed inte ha sagt, särskilt med hänsyn till de klena skördeförhållanden, som rådde i Stockholmsområdet det senaste året, att det legat något oskäligt i den ifrågasatta prislehöjningen, men man måste i betraktande av vad som framhållits särskilt av herr Hamrin medge det berättigade i en undersökning, hur höjningen verkar i sin helhet. Det gäller också med hänsyn till de rådande förhållandena att handla så, att man inte klart och uppenbart begår en orättvisa mot vissa grupper av mjölkproducenterna för att tillgodose vad andra anse vara en rättvisa gentemot dem. Jag skulle därför vilja säga att det förefaller mig, som om det på en del håll förda resonemanget vore något underligt, då man har klart för sig, hur regleringsplanen är upplagd. Herr Domö sitter ju själv i styrelsen för den organisation, som reglerar priset. Inom organisationen har man inte beaktat de ledande principerna att priset under vintermånaderna med den lägre produktionen bör vara högre än under sommarmånaderna med den högre produktionen. Smörpriset 2.15 kr. per kg. under rådande högkonjunktur var lägre än det var under arbetslöshetsåret 1934. Att smörpriset bibehölls vid 2.15 kr. per kg. intill slutet av september månad

Statsverkspropositionen. (Forts.)

hade stått i god överensstämmelse med den ledande principen för regleringen om inte fonderade medel måst tillgripas för att höja mjölkpriset. Under dessa förhållanden hade det, synes det mig, varit riktigare att tidigare höja smörpriset och sparat fonden för att under vintermånaderna med dennas hjälp kunna höja mjölkpriset. Ett sådant förfarande hade berett samtliga landets mjölkproducenter det berättigade högre mjölkpris, som avsetts under vintermånaderna. Även en allmän höjning av konsumtionsmjölkpriset med 1 öre per liter hjälper föga inom områden där procenten konsumtionsmjölk är obetydlig. Jag vill göra den erinringen för att det skall bli klart för den stora mjölkproducerande allmänheten, att det är inte den svenska regeringen ensam, som kan taga ansvaret, därest man från vissa organisationer handlar mer eller mindre obetänksamt enligt mitt sätt att se.

Vad beträffar herr Hamrins anförande kan jag inte annat än konstatera, att herr Hamrin hade ungefär samma uppfattning som jag själv gav uttryck åt rörande samarbetet. Det har skett ett samarbete mellan bondeförbundet och socialdemokraterna för att åstadkomma en konstruktiv politik i vårt land under de förflutna åren, och det är detta samarbete, som nu fortsätter inom regeringskoalitionen. Sålunda: i motsats till herr Domö var herr Hamrin fullt på det klara med, att detta var en naturlig utveckling, om jag fattade herr Hamrin rätt.

Jag skulle vilja sluta inte med citat av det ena eller det andra uttalandet utan med att säga, att bondeförbundet helt visst självt känner sitt ansvar med den ställning regeringsmakten innebär. Om man ser vad som händer ute i världen, och om man känner till hur ovisst och labilt det politiska läget där är, synes det mig, att man inte har anledning att vara missbelåten om genom en politik förd så som den utfärdade regeringsförklaringen anger en avspänning kan ske och ett samarbete i fortsättningen kan äga rum till båtnad för landet i dess helhet.

Rörande det fortsatta jordbruksstödet ber jag att få återkomma till den saken, då propositionen framlägges. Jag anser inte, att jag i detta sammanhang bör ingå på den. Men bondeförbundets handlingssätt har dikterats av omtanke för hela folkets väl.

Herr statsrådet Wigforss: Jag tror att jag kan för en gångs skull fatta mig ganska kort i min redogörelse för de synpunkter, som varit grundläggande för den nu framlagda budgeten. Jag kan nämligen inte finna, att den kritik, som av två av de föregående talarna riktats mot denna finansplan, tagit någon särdeles skarp form. Jag tror, att det därför är bättre, att jag på ett par punkter söker klarlägga en del ting, som kanske inte med tillräcklig tydlighet framhållits under den föregående diskussionen.

Man kan säga, att hela diskussionen om det nu framlagda budgetförslaget rör sig dels om, huruvida en skattesänkning i detta läge varit naturlig och dels å andra sidan om huruvida de utgifter, som föreslås, icke ha stigit till sådan höjd att de måste anses oroande. Det är uppenbart, att den sista frågan är långt viktigare än den första, ty även de, som tala för en skattesänkning, ha gjort det i så tveksamma ordalag och ha, skulle jag vilja säga, rört sig med så små belopp i skattesänkning, att den säkert inte på något sätt kan anses vara huvudfrågan i nuvarande läge. Däremot är det uppenbart, att omfånget av statens utgifter och stegringen av statens utgifter under de senaste åren är en sak, som inte bara påkallar uppmärksamhet utan att det också är mycket naturligt, att människor på den punkten ha olika meningar. Jag skall därför till en början säga något, inte om utgiftsutvecklingen, men jag skall erinra om det där talet, att man skall sänka skatten under en högkonjunktur. Man sä-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ger, att om inte skatten blir sänkt under högkonjunktur, när i all världen skall den då sänkas? Det finns väl inte många ledamöter i denna kammare, som sutto här för 40 år sedan, men låt oss tänka oss tillbaka 40 år eller bara 30 år i tiden. Om man då kommit till svenska riksdagen, och man då hade sagt: när i all världen skola vi få skatterna sänkta? Vilket svar hade man då fått? Och låt oss gå tillbaka till 1914, 1915 eller 1920 och tänka oss samma fråga framställd då: när skola vi få skatterna sänkta? Ingen resonerade på det sättet! Jag skulle tro, att under hela den tid, den nu levande generationen kan överblicka, ha vi i vårt land inte haft några skattesänkningar utom under några korta år på 1920-talet. Det är därför i synnerligt hög grad av intresse att göra klart för sig, under vilka förhållanden dessa skattesänkningar kommo till och vad det är, som gör, att läget för närvarande är ett annat. Jag skall fatta mig mycket kort.

Var och en, som vill göra sig besvär med att slå upp statsverkspropositionen för året 1923/24 skall finna, att det året hade vi kommit ur den värsta krisen och gjort en mängd radikala nedskärningar på utgiftssidan. Om man sedan följer budgetens utveckling fram till högkonjunkturåret 1929/30, skall man finna att hela ökningen av statens utgifter under de åren inte gick upp till mer än knappt 100 miljoner. De verkliga utgifterna under huvudtitlarna, stego från 500 till 600 miljoner, men, lägg märke till, att i denna höjning på noga talat 99 miljoner, ingick en post, som förut alltid fått räknas för sig, och som först 1925 fördes in i budgeten, nämligen bilskattemedlen. Den fanns inte i budgeten 1923/24, men 1929/30 var den upptagen till 42 miljoner. Drager man från dessa 42 miljoner, får man under dessa 1920-talets år en stegring på endast 57 miljoner. Läger jag även därtill, att under nämnda år på 1920-talet minskade man utgifterna för fjärde huvudtiteln, det vill säga försvarsutgifterna, med 17 miljoner, kommer jag till en sammanlagd utgiftsökning av 74 miljoner. Det är alltsammans. Av dessa 74 miljoner gingo, låt oss säga, 30 miljoner till femte huvudtiteln. Det är också mycket enkelt att konstatera, att ungefär 15 miljoner gingo åt för att täcka det belopp, varmed folkpensioneringen automatiskt stegrades. Det var med 8 miljoner som sjukvården steg och ungefär 4 miljoner varmed utgifterna till länsstyrelserna och polisen stego. Där ha vi 27 miljoner, det vill säga praktiskt taget de 30 miljonerna. Så hade vi en stegring på åttonde huvudtiteln, alltså ecklesiastikdepartementet, på 20 miljoner. Därav gingo 12 miljoner till folkundervisningen — det beviljades nämligen en tillfällig löneförbättring på 6 miljoner under de åren. 3 miljoner gingo till läroverken, 3 miljoner till universiteten och någon miljon till lärda verk. Där ha vi, kan man säga, hela den siffran. Slutresultatet är — och det är det, som egentligen är betecknande — att under detta 1920-tal, under de stigande konjunkturerna, behöll man i olika hänseenden den standard, som man hade vunnit under den våldsamma utsvällningen tidigare. Hela 1920-talet var sålunda, jag vill inte säga »på stället marsch» men ett accepterande av de automatiska ökningarna med ytterligt små positiva insatser. På den punkten ha ju partierna sin olika mening vart och ett, och vi veta, vilken majoritet det fanns i riksdagen på 1920-talet. Det är alldeles uppenbart, att denna majoritet inte ansåg lämpligt att gå vidare på, låt mig säga, de sociala reformernas väg, som kostar pengar, eller på de kulturella reformernas väg, som kostar pengar. Just därför stego utgifterna så svagt, och det blev rikligt utrymme för skattesänkningar, det vill säga rikligt i den betydelsen, att det var åtskilliga skatter, som sänktes, men sänkningarna voro inte allt för omfattande. Vi gingo ned från 175 enheter i den vanliga inkomstskatten till 145. Vi togo bort sockerskatten med 26 miljoner och vi sänkte kaffetullen med, låt mig säga, 10 miljoner. Det var egentligen allt,

Statsverkspropositionen. (Forts.)

som skedde på 1920-talet. Man kan önska sig tillbaka till det läget och säga: det är på det viset som finanser skola skötas, och på det viset skall man hålla nere utgifterna. Men man skall inte säga, att om man vill föra en *annan* politik med andra utgifter, då skall man räkna med att det samtidigt skall vara möjligt att sänka skatterna. Den politik, som förts efter 1929 eller, låt mig säga, efter krisens utbrott, under krisen och under åren för återhämtningen, är en helt annan politik. Jag säger det inte för att i detta ögonblick försvara den på något vis, utan jag vill bara klarlägga läget. Det är en politik, där man försöker på olika områden höja standarden, och denna standardhöjning framgår klart av en jämförelse mellan utgifterna nu och låt oss säga utgifterna 1932/33. Jag skall inte jämföra med budgeten 1929/30 — därför att hur egendomligt det än låter, fortsatte eller rättare sagt började utgiftsstegringen, som vi fått, från och med budgetåret 1928/29 och 1929/30. Den fortsatte 1930/31, 1931/32 och till och med 1932/33 trots att den svåra krisen satte in. Det var nämligen det egendomliga med den svenska finanspolitiken under krisens första år, att den inte medförde en nedskärning av utgifterna, utan att utgifterna uppehölls med hjälp av fonderade medel, så vitt jag förstår till stor lycka för hela vårt ekonomiska liv. Men även om jag går fram till 1932/33 års budget, den sista budget, som herr Hamrin lade fram, och jämför den med utgifterna i 1937/38 års nu framlagda budgetförslag, förstår jag väl, att folk, som inte känner den svenska budgetens många hemligheter, bli ganska förskräckta, då de se, hur utgifterna ökats. Det är nämligen så, att om de verkliga utgifterna från 1932/33 års budget jämföras med 1937/38 års, så ha de stigit med inte mindre än 308 miljoner kronor. De ha stigit från 772 till 1,080 miljoner kronor, en stegring som sagt på nära 50 procent. Nu måste man emellertid komma ihåg, att en budget inte precis är en sak, som man kan behandla som en vanlig addition eller subtraktion. Det finns många omständigheter som göra att siffrorna äro ojämförbara. Den svenska budgeten har i ökad utsträckning blivit vad man kan kalla en bruttobudget, i det man i budgeten fört in inkomster och utgifter, som man kan säga delvis funnits förut, fastän de icke funnits redovisade i budgeten. Den är en slags överföringscentral från den ena gruppen till den andra, och ibland är det också samma grupp, som betalar pengarna, som får dem tillbaka.

Vi ha exempelvis under krisåren fått in regleringspengar, och när det under nionde huvudtiteln finns en avsättning till en prisregleringsfond på 38 miljoner kronor, så är det pengar, som gå ut och in. Jag skall inte närmare beröra den saken, ty vi äro ju alla — eller de flesta av oss — eniga om att dessa utgifter skola bibehållas.

Jag skall, för att göra denna visa mycket kort, inte beröra allting, som under dessa år kommit till och som rent formellt ökat budgetens omfattning, utan endast taga upp *en* punkt, nämligen den starka ökningen av bilskattemedlen. Jag vet att denna ökning kan man diskutera. Men om det är någon, som i detta ögonblick skulle vilja göra gällande, att vi också där ha ett exempel på de starkt stigande skatterna och de starkt ökade utgifterna, som måste skäras ned, så kan man gå till alla vägsakkunniga och fråga, hur långt de tycka att de nuvarande bilskattemedlen räcka. Jag skulle tvärtom vilja säga, att den stora frågan på detta område under de kommande åren ingalunda blir, hur man skall kunna minska på bilskattemedlen, utan i stället hur man skall kunna få ännu mer pengar till vägarna. Och vill man då inte välja det sättet som heter att öka skatterna, kanske man till sist får överväga det mycket diskuterade bensinmonopolet. Det blir i alla händelser kanske så småningom vägunderhållsskyldiga och vägskattebetalarna, som till sist få avgöra varifrån pengarna skola tagas.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Räknar jag ihop de utgifter som på detta sätt böra skäras bort, kommer jag till ett belopp på närmare 150 miljoner kronor. Jag får då en verklig ökning, och det är den som är det betydelsefulla i detta sammanhang, av svenska statens utgifter från budgetåret 1932/1933 och till 1937/1938 på icke mindre än 162 miljoner kronor. Det är en utgiftsökning, som dels den svenska riksdagen redan med öppna ögon under föregående år beslutat och sålunda funnit rimligt att taga ut av medborgarna i skatt, dels är det utgifter, som föreslås av den nuvarande regeringen i den statsverksproposition, som kamrarna ha på sitt bord.

Jag skall inte mycket taga upp tiden med att gå igenom, var dessa utgifter förekomma. Jag kan göra det mycket enkelt genom att säga, att första, andra och tredje huvudtitlarna äro praktiskt taget oförändrade ända sedan början av 1920-talet; jag kan fortsätta med att säga, att sjätte huvudtiteln är en specialbudget, emedan praktiskt taget alltsammans går på bilskattemedlen, och att sjunde huvudtiteln är oförändrad, om jag bortser från att utjämningsmedlen för kommunerna blivit starkt ökade och att det i årets budget är upptaget ett belopp på 8 miljoner kronor för en tillfällig avlöningsförstärkning. Jag kan tillägga att nionde huvudtiteln är ökad, men relativt svagt, kanske med 10 miljoner, om man bortser från de stora prisregleringsanslagen. Tionde huvudtiteln är praktiskt taget oförändrad. Elfte huvudtiteln, pensionerna, skulle ha varit mycket starkt ökad med ungefär 10 miljoner kronor, om vi inte underlåtit vissa fonderingar. Det betyder att svenska staten numera sörjer så mycket bättre för sina pensionerade tjänare än den gjort förut, och det hör naturligtvis till de fullt frivilliga ökningarna, som riksdagen varit med om att besluta.

Den stora huvudmassan av utgiftsökningar faller sålunda på femte huvudtiteln, åttonde huvudtiteln och nu sist på fjärde huvudtiteln. Vi ha på fjärde huvudtiteln en ökning från 120 miljoner budgetåret 1932/1933 till 170 miljoner i den nu framlagda budgeten, en ökning på 50 miljoner kronor. Femte huvudtiteln har ökat från 133 miljoner till 277 miljoner, alltså närmare 145 miljoner. Av detta faller en högst betydande del på den automatiska ökningen av folkpensioneringen, men jämte detta finner man ju de direkta ökningarna för folkpensioneringen, som 1935 års riksdag var med om, såvitt jag förstår med alla partiernas godkännande. Och jag kanske här kan passa på att understryka, att sedan den nuvarande regeringen och det socialdemokratiska partiet förklarat sig beredda att genomföra 1936 års försvarsbeslut, kunna vi säga, att det råder enighet även om de 50 miljonerna på fjärde huvudtiteln. I fråga om folkpensionerna rådde det alltså enighet vid 1935 års riksdag. Om det inte skulle komma att råda enighet vid detta års riksdag, är det emellertid endast 5 miljoner av ökningen, som faller på de dyrortsgrupperade pensionerna. Dessutom ha vi en ökning för sjukförsäkringen, som såvitt jag vet, alla partier varit ense om. Vi ha vidare 6 eller 7 miljoner kronor till bostadsförbättringar på landsbygden, som under alla år samtliga partier varit ense om. Vi ha ökningar till skyddsuppfostran o. s. v., vi ha ökningar till länsstyrelserna och polisväsendet med mellan 3 och 4 miljoner. Om man räknar bort de 46 miljoner, som komma från folkpensioneringsfonden och vilka icke öka skatteutgifterna, fastän de naturligtvis öka svenska folkets utgifter, kommer jag under de 100 miljonerna. Räknar jag vidare bort sådana ting, som blivit införda rent formellt, till ett belopp av 15 miljoner, är jag nere i 85 miljoner. Jag skulle tro att ungefär 80 miljoner har femte huvudtiteln i själva verket ökat, och uppemot 70 miljoner av denna ökning har skett under hela riksdagens medverkan.

Jag kommer så till åttonde huvudtiteln, som under dessa år ökat med när-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

mare 40 miljoner kronor. Den ökningen har i mycket stor utsträckning skett genom att vi flyttat över av kommunens kostnader för skolväsendet på staten. Vidare ha vi den automatiska ökningen: folkskollärarnas antal ökas, inom läroverken ha vi fått ett starkt ökat antal lärare, allt saker som icke förefallit vara några skiljande partifrågor. Det finns hittills ingenting under åttonde huvudtiteln där det ena partiet kan säga: Ni ha slösat med pengarna på ett sätt som vi inte velat vara med om. Det skulle då möjligen bli fallet, då vi komma fram till den mycket stora utgiftsökning, som är framlagd i årets budget, nämligen den som är betingad av den lönereglering för lärarna, som regeringen föreslår, och som för detta år medför en omedelbar kostnad av 18 miljoner kronor. Men hittills har i den offentliga diskussionen inte sagts ett ord annat än att denna lönereglering är *otillräcklig*.

Sålunda ha de svenska statsmakterna frivilligt och utan något som helst tvång under de förflutna åren tagit i anspråk de stigande statsinkomsterna för nya utgifter. Konsekvensen få de svenska statsmakterna ta däri att det inte kan bli fråga om att samtidigt i någon vidare utsträckning sänka skatterna. Det finns ett gammalt känt engelskt ordstäv som säger, att man inte kan äta upp sin kaka och ändå ha den kvar. Herr Domö talade visserligen om att han krävde större sparsamhet, men samtidigt ville han i de enda punkter, som han direkt berörde, ha mera pengar: det var till försvaret och om jag inte missförstod honom även på någon annan punkt, då han talade om folktandvård o. s. v. Det är inte möjligt att på samma gång använda pengarna till utgifter och använda dem till skattesänkning.

Det ansvar, som svenska riksdagen redan har tagit på sig, och det ansvar som den riksdag, som nu börjar sitt arbete, väl antagligen kommer att taga på sig för ökade utgifter, skola vi naturligtvis inte taga på oss lättsinnigt. Jag vet att vi handlat med blick för sakens allvar, när vi varit med om de ökade utgifter, som vi ansett vara riktiga. Och jag vill erinra om att man också tar på sig ett ansvar genom att vägra att vara med om vissa utgifter. Och framför allt skall man, då man vill gå till en begränsning, klart säga ut på vilka punkter man anser att de föreslagna utgifterna äro oriktiga. Om man ångrar vad man under de förflutna åren varit med om i fråga om ökade utgifter, skall man likaså klart säga ut, på vilka punkter det är som man handlat oriktigt. Det går inte att endast tala om att utgifterna stiga för mycket i höjden och klaga över att en regering, som lägger fram en finansplan, icke kan sänka skatterna, när man sedan fortsätter att votera ökade utgifter. Det kan inte vara en riktig politik.

Till sist ett ord beträffande frågan om en skattesänkning. Vi veta ju att den krispolitik, som förts under de närmast förflutna åren, varit föremål för mycket skarpa angrepp. När den fördes fram ansågs den vara »äventyrlig», och det är ju en sak för sig. Men man ansåg också att den var så stridande emot vad man tidigare ansett vara sunt förnuft i ekonomiska ting, att redan den portionen, som riksdagen då fick vara med om, var en ganska stor bit att tugga och svälja. Om vi samtidigt hade förklarat, att i denna finansplan ingår som ett led, att vi skola låna pengar under dåliga tider och betala igen dem under de goda tiderna, liksom vi också under de goda tiderna skola hålla uppe skatterna, medan vi när det blir en ny kris skola börja sänka skatterna, så är jag rädd för att vi försvagat vår position. Folk skulle ha sagt, att detta var fullkomligt upp- och nedvända världen och någonting, som de inte kunde vara med om. Nu tror jag vi ha kommit så långt att vi lugnt kunna resonera om denna konsekvens, nämligen huruvida det inte är ett rimligt led i hela resonemanget att man under dåliga tider icke skall belasta skattebetalarna men ändå öka utgifterna på många olika sätt. Man kan alltså diskutera om

Statsverkspropositionen. (Forts.)

icke en konsekvens är att åtminstone kunna överväga, om icke vid ett nytt bakslag tiden kan vara inne just för att lätta skatterna. Jag säger inte att det är nödvändigt och inte heller att det är klart, på vilka punkter man kan göra det, men jag menar att det ligger fullkomligt i linje med hela den konstruktiva politik, såsom jordbruksministern betecknade den, vilken förts under de gångna åren, att man inte är bunden vid gamla föreställningar att skära ned utgifterna och höja skatterna under dåliga tider, men öka utgifterna och sänka skatterna under goda tider. Tvärtom är det nu så att man måste överväga på vad sätt en skattesänkning eller en skattehöjning verkar.

När herr Domö förklarade att det argument, som finansministern anfört för att icke i detta läge sänka skatten, kunde han icke fullt fatta, så tror jag detta är beroende på att herr Domö icke accepterar hela den form för finanspolitik, krispolitik och ekonomisk politik, som legat till grund för de förflutna åren och som — hoppas jag åtminstone — också skall komma att ligga till grund i fortsättningen. Ty med den följer, att likaväl som man stimulerar näringslivet under de dåliga tiderna, likaväl har staten anledning att hålla tillbaka, när tiderna äro sådana att man är rädd för, såsom jag formulerat saken, en tillspetsning av konjunkturen.

Jag har inte anfört en utebliven skattesänkning såsom något viktigt moment i denna krispolitik. Jag har endast sagt, att eftersom skattesänkning brukar motiveras på två olika sätt, dels med att man behöver stimulera näringslivet, dels med att det är önskvärt att folk får behålla mer av sina pengar i sina egna fickor, så har den delen av motiveringen för en skattesänkning, som ligger i att man ytterligare önskar stimulera näringslivet, just nu ingen tyngd. Och den borde allra minst ha det, skulle jag vilja säga, i de kretsar till vilka jag tror att även herr Domö hör, eftersom man inom hela högerpressen och inom en stor del av den liberala pressen har tagit upp tanken att vi kommit så långt på högkonjunktursvägen, att vi till och med måste vara beredda att tillgripa starkt depressiva åtgärder, till och med så radikala som att sänka pundkursen. När man anser det vara så farligt att stimulera högkonjunkturen, att man till och med är beredd att gå så långt, så måste man väl kunna påstå att en utebliven skattesänkning är det mest obetydliga medlet i statens hand, när det gäller att inte ytterligare tillspetsa högkonjunkturen.

När jag i denna finansplan sagt ett ord just om statens möjlighet att verka återhållande och när jag för ögonblicket avvisat radikala, långtgående åtgärder, har jag uttryckligen förklarat att det icke är därför att regeringen förbiser de allvarliga frågor, som denna högkonjunktur och dess utveckling ställer för statsmakterna. Detta är i överensstämmelse med hela vår moderata natur — jag tror inte att denna moderata karaktär hos den socialdemokratiska delen av regeringen är något främmande för herr Domö: han vet mycket väl att vi aldrig tänkt oss att göra om samhället från den ena dagen till den andra. Han vet mycket väl att vi uppskatta vad det nuvarande samhället åstadkommit i fråga om ekonomisk effektivitet. Men han vet också att vår kritik sätter in på vissa bestämda punkter. Och när herr Domö upprepar vad han anser vara en rolighet, nämligen den där bilden av en socialdemokratisk finansminister, som sitter som en ren paradox på det kapitalistiska samhällets guldhögar, och sålunda anser det vara så besynnerligt med en socialdemokratisk finansminister under en högkonjunktur, så skulle han väl ha funnit det alldeles naturligt att en socialdemokratisk regering fått sköta ansvaret för landets finanser under den svåra kris, som vi hade 1932 och 1933. Men om jag inte missminner mig, ansåg han vid det tillfället den socialdemokratiska regeringen vara minst lika malplacerad som han nu anser den vara under en högkonjunktur!

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Just på grund av vår moderata karaktär äro vi inte utan vidare beredda att acceptera radikala lösningar, om vi finna dem förbundna med alltför stora risker. Och innan man överväger så radikala lösningar som att ändra hela grundvalen för den svenska industriexporten och även den svenska jordbruks-exporten genom att sänka pundkursen, så mena vi att det är skäl att se efter om det inte är möjligt att komma fram på andra vägar, där man på mer begränsade områden kan åstadkomma den återhållande verkan i fråga om spekulation eller i fråga om prisstegringar, som det är önskvärt att åstadkomma. Vi äro emellertid säkerligen fullt beredda att om förhållandena utveckla sig på det sättet, att ingenting annat återstår att göra, också gripa till de medel som äro nödvändiga. Kunna vi då få stöd från en praktiskt taget enhällig folkopinion, äro vi så mycket mer tacksamma.

Med detta har jag sagt vad jag för ögonblicket tror är nödvändigt att säga. Skiljelinjen mellan å ena sidan herr Domö och herr Hamrin och å andra sidan regeringen ligger väl till sist däri, att regeringen har, jag vill inte säga en större optimism, men ett större förtroende för det svenska folkhushållets möjligheter att i längden upprätthålla den sociala standard, som vi i vårt land ha skapat.

Bara för att det inte skall vara osagt vill jag be herr Hamrin att än en gång läsa igenom de satser, som han här citerade och tog som uttryck för en optimism, som han ansåg var oberättigad. Om herr Hamrin hade fortsatt och läst även nästa mening, skulle det ha varit fullt klart vad jag hade menat. Jag har verkligen skrivit vad herr Hamrin här läste upp, att endast om vi ha en fortsatt uppgång i konjunkturen, alltså en bokstavlig uppgång och inte endast fortsatt god konjunktur, kan man förvänta samma gynnsamma förhållande mellan inkomster och utgifter som förelegat denna höst, då budgetförslaget gjorts upp. Men jag säger detta endast för att omedelbart avvisa det. Jag tillägger nämligen, att en dylik förutsättning har tydligen *icke* kunnat läggas till grund för uppgörandet av finansplanen. Det är sålunda raka motsatsen till vad herr Hamrin ville utläsa av mitt yttrande. Jag anser det inte försvarligt att i detta läge hoppas på en sådan ny ytterligare uppgång i konjunkturen, och därför har jag inte kunnat bortse ifrån att man redan i det nuvarande läget måste bereda sig för framtiden, t. ex. genom att göra de föreslagna stora skuldavbetalningarna. Om jag hade kunnat hoppas, att nästa år skulle bli ännu mer gynnsamt än det nuvarande, hade det ju funnits anledning att säga: varför inte dra den konsekvensen att både betala skulderna och sänka skatterna!

För att bara en enda minut vända tillbaka till den jämförelse, som jag gjorde mellan 1920-talet och dess finanspolitik med låga utgiftsökningar och skattesänkningar, och den politik, som vi fört under de sista åren, skulle jag så klart som möjligt vilja understryka att den skatteökning, som har skett, och det uppehållna skattetryck, som nu många vända sig emot, icke är en följd av krispolitiken. Det är en följd av de oberoende av krisen fortgående utgiftsökningarna för andra ändamål. Om vi hade beslutat oss för att bevara den standard i fråga om sociala utgifter, i fråga om kulturella utgifter och i fråga om försvarsutgifter, som vi hade år 1932, och endast accepterat de automatiska höjningarna av utgifterna, så hade det på grund av den inkomststegring, som förekommit, varit möjligt att helt och fullt betala alla skulderna från krisåren, till och med dem som under de första krisåren togos ur fonder, låt oss säga 175 miljoner kronor, vilka ännu icke äro återbetalade. Det hade varit möjligt att göra rent bord med alla dessa förluster och skulder och samtidigt praktiskt taget ta bort alla skatteökningar under kristiden. Därav kan man dra den enkla slutsatsen, att om vi ha skatter, som folk tycker äro för höga, är

Statsverkspropositionen. (Forts.)

det icke beroende på den krispolitik, som förts, utan beroende på att vi alla tillsammans velat vara med om att höja olika svenska medborgargrupperns levnadsstandard. Det som skiljer oss är möjligen att socialdemokraterna och den nuvarande regeringen tro att vi kunna hålla denna standard, under det att andra därvidlag uttala en viss oro. Det bör dock vara en gemensam ansträngning för oss att bevisa, att det är den nuvarande regeringens uppfattning, som i detta fall kommer att bli den riktiga — på den punkten ha vi ändå alla ett gemensamt intresse.

Det är klart, och därmed är jag tillbaka till vad jag sist sade, att den krispolitik som förts och som den nuvarande regeringen menar skall föras på nytt, om vi komma in i en ny kris, möjligen kompletterad med att man icke bara ökar utgifterna, utan också överväger att sänka skatterna, den krispolitiken betrakta vi inte som någonting, som strider mot näringslivets intressen på lång sikt. Det som gör att vi med låt oss säga så stort kurage fört den nuvarande politiken och med så stort kurage se mot framtiden, det är just att vi inte se någon motsättning mellan sociala utgifter och näringslivets behov. Vi tro inte att de båda i längden behöva stå i strid med varandra. Vi tro nämligen att för att vi skola kunna utnyttja det svenska näringslivets alla krafter är det nödvändigt att den stora massan av svenska medborgare får en höjd levnadsstandard. Socialpolitiken, samhällets åtgärder för att höja levnadsstandarden, och åtgärderna för att främja ett friskt näringsliv stå icke i strid med varandra. De hjälpa och stödja varandra till en lycklig framtid för folket.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag ber att få dröja ett ögonblick, intill dess sorlet inför den annalkande lunchrasten har tystnat.

Såsom ivrare för humanistisk realpolitik har jag tillåtit mig att tränga in mellan barken och trädet i den regelrätta partidiskussionen från kammarledamöternas sida. Vi äro för övrigt ganska många på den förra kanten, och vi önska säga något om samförståndets och den övriga demokratiens utsikter på de politiska vädjobanorna. Samvetena tala ju hos oss alla samma försonande språk. På detta av naturen redan skapade samförstånd mellan människorna bygga vi förvissningen, att allting reder sig till sist, åtminstone någorlunda.

En humanistisk statskonst såsom slutligt mål avser en sammansmältning av liberalismens bemödanden för individernas, d. v. s. de odelbaras politiska frihet, socialismens möda för deras ekonomiska frihet och ett konservativt omhågnande samtidigt av vunna traditionella framsteg. Ur ett sådant program och knappast ur något annat kommer av sig själv den andliga friheten, även kallad pliktuppfyllelsen, såsom fulländningen i en humanistisk-demokratisk världsordning. Med andra ord: nutidens mångfald av kollektiva juridiska personer vid styret kan ej, tro många, erforderligt besjålas annat än genom individens renässans. — Det är synd, herr talman, att inte individerna äro här just nu, då jag talar om dem, men att äta frukost är naturligtvis riktigt och viktigt — annars kunde vi inte uppehålla oss här i riksdagen.

Denna inledning belyser bland annat årets revolution i regeringsbildandet, demokratiens aktuella problem och den grundläggande jordfrågan, Sveriges såväl som världens. Även budgeten uppfordrar på den punkten erinran i en förbigående, till synes obetydlig detalj.

Ett avsevärt anslag har i försvarssyfte äskats till skytteanslag åt vissa sportföreningar i landet för övningar att med gevär kunna träffa en skott-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

tavlas prick, representerande ett människohjärta. Mot denna frikostighet är ingen proportion i det fattiga anslag, som fortfarande unnas folkets fredsföreningar med syfte att skapa ett effektivt levande hjärtelag för avskaffandet av kriget. Detta sammanhänger med vår negativa utrikespolitik, som satt »försvaret främst» som sin förnämligaste uppgift, utan beslutsam benägenhet att förbinda vår upprustning med positiva insatser att gå till grunden med krigens och rustningarnas orsaker och därigenom påskynda vår egen befrielse från försvarsbudgeten.

Skytteanslaget blir än farligare även därför att det börjar betraktas från skilda håll såsom medel till lämplig privatövning för ett eventuellt inbördeskrig, vilket senare väl bör, såsom utrikesministern också framhållit, särdeles bestämt avböjas utav Norden. Ett sådant perspektiv framför oss vore för lösandet av allt produktivt samförstånd i vårt land ruinerande under oöverskådliga tider.

Ett par dagar efter den nya regeringens bildande sammanträffade jag utanför Rosenbads restaurang med Erik Röing, den nu bortgångne entusiasten i liberal politik. Han var på väg till Frisinnade klubben där för diskussion om den nya ministären och frågade, om jag såsom gammal medlem kom med. Tyvärr, jag var förhindrad. Då sporde Röing med ett gripande allvar i blicken: »Tycker du inte, att det är underliga tider vi leva i?» — »Jo, förvisso», blev svaret, och så skildes vi för sista gången.

Ja, något ganska underligt har verkligen inträffat. Det traditionella partimaskineriet har bytt ansikte. En lystring har blixtrat fram mot partiväsendets urartning med en strimma av eventuella utsikter för en samlande realpolitik i utbyte mot en fortsatt, icke minst för demokratien alltför upplösande partipolitik. De två föregående talarnas moderation är väl också ett resultat av den plötsliga ljusningen från två ledande partiers självövertvinne.

Det bör villigt medgivas, att möjligheter till en sådan samling och moderation grundlagts av alla ledande partiers självansvar under arbetslöshetens ofärd och vid inskridandet mot de för landet äventyrliga underprisen på jordbruksprodukter. Nu har berörda samförstånd ytterligare utkristalliserats med försök till en regelrätt samlad statskonst i alla ärenden och detta till och med under en högkonjunktur.

Ganska anmärkningsvärt är, att just jordbruk och industri — land och stad, skulle man kunna säga — omsider funnit varandra. Den mera omänskliga koalitionen borgerliga mot socialister är försöksvis sprängd. Så kallade borgerliga äro ju av naturen alla människor, så snart de nått ett anständigt uppehälle. Det är just dit den nya koalitionen säger sig syfta. Ingen, var han befinner sig, lär vilja bestrida, att det är på det anständiga uppehållet för alla vi nu alla först måste inrikta oss. Landet bör då överse med oundgängliga kompromisser till en början inom en så ny samregering, dock utan att försumma erforderliga erinringar.

Betryggande är särskilt, att jordbruket fått sin ryggrad med i regeringsättet. Det är den enda näring, som förenar allsidighet med bestånd och varaktighet. Ur dess barm, rik och givande, flyter brödet åt alla andra näringar och styrka åt rasen.

En hake föreligger dock — måhända! Bondeförbundet omsluter förmodligen ännu företrädesvis endast de stora och medelstora självförsörjande jordbruket. Den väldiga mindre arrendatorsklassen, suckande under enskilda jordmonopol, härskaren av ofullständiga jordbruk i följd av jorrdelningsslagarnas och förrättningsmäns försummelser, den jordlösa, efter jord hungrande lantbefolkningen — alla sakna erforderliga ankarfästen och leva på de i staten mäktiges och de enskilda jordmonopolens nåd. Bondeförbundets ordfö-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

rande har nu både som statsminister och jordbruksminister avgivit bragelöften att taga sig an detta hemlösa folk och komma till det med möjligheter till självförsörjning ur jorden. Detta kan dock ej ske rättvist, lägligt och alltomfattande, om ej land bygges även med lag, såsom våra fäder ville ha det.

Trontalet och statsverkspropositionen för året sakna emellertid fortfarande varje ansats till framryckning mot jordfrågans lagvägar. Norrlandslagstiftningen efterlyser denna fulländning av verket. Påminnelserna av den patriarkaliska högerns och liberalismens stora majoritet i Norrlandskommittén samt av den socialdemokratiska och liberala stora majoriteten i jordkommisionen om denna framförd i välfärdspolitik ligga ännu obeaktade av regeringsmakten eller med andra ord av en på den punkten svag regering. Trettio-tre långa år ha förflutit i kamp och tryckningskostnader mot ett sådant styrelsesätt.

Från denna talarstol vädjas nu till jordbruksminister Bramstorp att gå till grunden med sina tacknämliga bragelöften till det glömda jordfolket. Då komma med visshet även den huvudsakligen industriella socialdemokratiens representanter i statsrådet att följa honom. Endast på denna väg kunna Bramstorps nämnda löften slå i spann. Var säker om det, herr statsråd!

Det är icke heller något orimligt, som begäres. Rörligt kapital och inkomst konfiskeras ju utan gottgörelse genom extra beskattning för arbetslöshetens bekämpande m. fl. omistliga behov. Här gäller det endast en lagstiftning, som kan vara till hands att evolutionsvis framtvinga överenskommelser, skäliga överenskommelser om ovannämnda frigörelser av jord, och detta, märk väl, mot ersättning.

Humoristiskt är att åse, hur statsverkspropositionen vrider sig såsom en mask i myrstacken inför det redan inom Norrlandskommittén uppfiskade problemet om en komplettering av ofullständiga jordbruk med tilläggsjord. Ett problem som även regeringsmakten, representerad av dåvarande jordbruksminister von Stockenström — även han är frånvarande nu och jag kan därför inte vända mig direkt till honom för att berömma honom — slutligen år 1928 förklarade vara av stor vikt för staten. Budgeten kommer nu med ytterligare nya anslag för att förbättra de ofullständiga jordbrukens ofullständiga jord med stenbrytning och varjehanda annat. Ja, även med hjälp till nyodling, ehuru dessa jordbruks karakteristik övervägande utmärker sig just för frånvaro av avsevärd odlingsbar mark. Med detta camouflage, i och för sig gärna välkommet, söker man fördölja för sig själv och andra huvudsaken, nämligen tilläggsjorden.

Man kan ju, såsom skedde med den norrländska förbudslagen och andra i sammanhang därmed stiftade sociala jordlagar, börja med det nordliga Sveriges industriella jordmonopol. Där gäller det ju återförvärv i smått av kronojord, som skänkts till jordbruket men av förbiseende råkat i andra händer för de billigaste penningar. Här skulle till och med i många fall kunna ifrågasättas en ringa reduktion — den bleve blott en småsak i uppoffringar emot de ofantliga vinningar, som detta förbiseende förlänat skogsindustrien, varom förbluffande siffror kunna av statsrådet inhämtas ur min särskilda utredning till Norrlandskommitténs betänkande. Av en småsak i kronor har det blivit miljoner. Sådant är det läget.

Till denna erinran mot utebliven demokrati i jordfrågan må anknytas några ord om det demokratiska problemet i allmänhet.

Vi drunkna för närvarande i världens beröm över vår demokrati och lyckan att ha undgått diktatur. Historien, även den svenska, vimlar emellertid av exempel på omväxlingen av dessa styrelsesätt, beroende naturvetenskapligt

Statsverkspropositionen. (Forts.)

på folkets kultur samt stormiga eller fredliga tidsförhållanden. I krig anses ostridigt diktatur oundviklig.

Det är farligt med detta smicker, ty vi glömma, att diktaturen ofta framgår ur demokratiens bristande självtukt eller ofrivilliga undergång i brydsamma tider genom folkledare, såsom redan Sokrates erinrade. Vidare må ej förglömmas, att den politiska demokratin är byggd på majoritetsavgörande. Det är ett stort framsteg från avgörande genom vapen eller despoti. Men majoritetsväldet *kan* icke heller alltid vara Guds bästa barn. Och i princip är det ett nödtvång, ganska odemokratiskt. Det saknas särdeles ofta ädelmod och mildhet även i denna maktutövning samt hänsyn till och skydd för minoriteterna.

Låt oss således begynna med en granskning av vår egen demokrati, innan den kanske en vacker dag alltför mycket står vid ingången till något, som i ganska hög grad påminner om ett diktaturtillstånd i mångt och mycket.

På senare tider ha höjts rop efter en stark regeringsmakt. Ja, för att folket ej må förvillas, bör en regering veta vad den vill även i stora frågor. Den bör ej tveka att framlägga sin uppfattning för riksdagen utan att på förhand ängsligt göra sig underkunnig om vad som kan gå igenom i en söndrad parti-riksdag. Att falla på en stor fråga är en demokratisk uppgift för en stark regering. I jordfrågans lagvägar ha regeringarna på senare tider följt den ängsliga, svaga vägen, i arbetslöshetsfrågan den starka.

I en föregående tid ropades åter, att all makt skulle ligga i folkrepresentationen. Även detta blir till sist också en fara för demokratin. Montesquieus liberala författning, på vilken demokratin fortfarande bygger, tredelade därför maktutövningen för att åstadkomma en samverkan med undvikande av ett enda övervälde. Enligt denna anvisning bör således eftersträvas en stark regering och en stark riksdag, som samverka självständigt, med förståelse. Bortom och över båda står folkets röst, som även plägat i det stora loppet kallas Guds röst.

Med en sådan slutsats bör ett parti vid regeringsmakten helst icke sätta in sin även riksdagsvalda statsminister eller någon av övriga riksdagsvalda statsråd som ordförande i riksdagspartiet och dess förtroenderåd. Det är ett intressant men vid detta tillfälle för vidlyftigt kapitel att följa meningsbrytningarna och praktiken härvidlag efter vänsterns genombrott.

För de enskilda riksdagsmännens oberoende av partidiktatur äro garanterade i riksdagsordningen fri motionsrätt och fri yttranderätt, naturligtvis varje ledamot obetaget att hos sitt partis överordnade söka råd och upplysningar, ifall han behöver dem och tror, att dessa överordnade äga kompetens på området. Det där är något, som jag tycker behöver sägas.

En förnämlig demokratisk institution är även vår konstitutionella praxis om interpellationsrätt för varje riksdagsmedlem och dess tillämpning så, att interpellations framställande i regel beviljas och interpellation anses böra besvaras av vederbörande statsråd oberoende av interpellantens åskådningssätt och betydelse i maktspelet. Endast undantagsvis vägra kamrarna interpellations framställande, och lika sällan har ett statsråd tillåtit sig att ej på det ena eller andra sättet besvara den.

På sista tiden har framträtt en ny företeelse i form av en vidgad underlåtenhet från flera statsråds sida att besvara en beviljad interpellation. Icke ens enskilt meddelande härom till interpellanten har ansetts behöva förekomma. Denna nya antidemokratiska praxis ifrån regeringsmakten har väckt uppmärksamhet på skilda håll. Första kammarens förre talman har privat uttalat ett beklagande härav.

De proportionella valen tillkommo för att bereda minoriteter *formell* rättvisa. Genom uppmuntran till en växande partisplittring har proportionalis-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

men blivit en förnämlig orsak till diktaturens uppkomst. Tyskland har givit ett skolexempel härpå. Att partiernas ordförande omvandlas till ledare har förmodligen skett därför att de förra utbildade sig just därtill för att kunna bättre sammanhålla lederna i partistriderna. Denna lilla tidsbild är sålunda också ett varsel om en demokratiens sakta vandring i vår upplösta tid mot diktatur. Liberalismens parlament var, bildligt talat, byggt på att utgöra ett åkerbruk med fria småbrukare. Det blir ingen lätt sak att emot tidens strömningar skydda det ursprungliga idealet från att, fortfarande bildligt talat, allt mer nedsjunka till en lägre kultur påminnande om boskapsskötsel, såsom det en gång frispråkigt varnades.

Till sist några ord om världens jordfråga och vår utrikespolitik.

Det gäller nu som tillföre den varaktiga fredens problem. Det hotande världslägets faror betvingas ej genom de pågående allmänna upprustningarna. Därmed ökas de blott. Militärfrågan och fredsfrågan sammanhånga nu mer än någonsin såsom ett odelbart problem. Rustningarna härleda sig närmast från stormakternas vanskligheter. Så länge dessa ej väsentligen avvecklats genom internationell rättsordning, byggd på rätt, sanning och god vilja, fortfara rustningarna.

En omvandling och sammanhållning av den europeiska pacifismen äro också oundgängliga. I folkförbundet, regeringarna, parlamenten och fredsföreningarna är denna nedsjunkna världsdel inställd på den ruinerande synvillan att kunna avskaffa krig och rustningar med bibehållande i stormakternas intresse av nämnda företeelsers djupgående orsaker.

Ofredens huvudorsaker äro som bekant följande: kränkande fortfarande av nationernas självbestämmerätt — särskilt i Europa, Asien och Afrika — språkförbistringen, den rasande ekonomiska konkurrensen, försummande av jordens befolkningsfråga, åsidosättande av de andliga värdena och de moraliska faktorerna. Den dominerande orsaken för närvarande är nationalitetsförtrycket i samband med språkförbistringens ofred och missförstånd över världen.

Varför rusta, ja till och med upprusta svenskarna? Jo, därför att de frukta stormakternas rustningar. Varför rusta och upprusta stormakterna? Jo, icke minst för att upprätthålla sitt herravälde över främmande nationaliteter, särskilt de färgade raserna i Asien och Afrika. Alltså får Sverige fortsätta med sina rustningar ända till dess de färgade raserna blivit frigjorda. Ett sådant perspektiv kan visserligen mana till frågan: vilket är tryggast eller minst osäkert för Nordens små stater — att svara på stormakternas rustningar med nordisk upprustning eller med ett totalt avrustat Norden? Såvitt jag förstår är den senare utvägen vid allvarligt övervägande mindre äventyrlig.

Med den varaktiga fredens förenämnda uppgifter sammanhänger den uppenbarade nödvändigheten av folkförbundets omgestaltung till idéer och organisation. Detta är ingen förebråelse emot förbundet. Det har ej i ett slag kunnat taga mandom i en värld av ofullkomliga människor och följaktligen även av ofullkomliga stater. De tyska och franska regeringarna ha framkommit med konstruktiva stormaktsplaner för Europas fred, och nya äro ställda i utsikt. Nordens kallelse bör väl då vara att lägga fram en sådan plan för världens fred. Ett nytt folkförbund måste omsider taga sikte på och med sin författning införliva undanröjandet av krigens och rustningarnas ovannämnda orsaker. Sanktionernas våldsvägar och folkförbundskrigens orimligheter böra ej vidare få besudla förbundets livsnerv. Intet samröre borde få äga rum mellan förbundet och segerfredens traktater. En samlad framryckning mot samvetsfronterna med sanningens makt är det väldigaste eller enda påtryckningsmedlet för evolutionens inriktning mot en internationell rättsordning.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Även vår utrikesminister har nu medgivit, att förbundet i närvarande stund icke erbjuder avsedd trygghet.

Beträffande organisationen är väl ofrånkomligt, att folkförbundet upphör att vara ett väsentligen europeiskt regeringsförbund, byggt på en segerfred och lett av stormakter. Ger det sig icke av sig självt, att folkförbundet härnäst måste arbeta på avdelningar, motsvarande de skilda världsdelarna, och att dessa avdelningar inställas under en gemensam överledning? Ett pan-Amerika är redan en verklighet. Ett pan-Europa spökar sedan länge som ett önskemål. Asien längtar oändligt efter sitt pan-Asien. Ett pan-Afrika kommer nog i sinom tid till tals och har redan då och då givit sig tillkänna. Likaså ett pan-Australien, såvida det ej anses rätteligen böra ingå under ett pan-Asien.

Först och sist: att tala sanning i utrikespolitiska angelägenheter bör dock numera kunna anses vara både tillåtligt och nödvändigt.

Med dessa randanmärkningar, herr talman, till remissdebatten be vi att få tillönska den nya regeringen en god fortsättning på det nya året under förhoppning att den måtte lyckas att i samförstånd med riksdagen och partierna inrikta den demokratiska utvecklingen till att bereda en anständig bärgning åt landets alla barn. Må regeringen likaså förunnas att besinningsfullt och konciliant hålla korsfanorna högt över Nordens nu skildrade utrikespolitiska kallelse under dessa bistra tider!

Herr Wistrand: Herr talman! Den budget, som i år lagts fram för oss, framkommer under en alldeles extrem högkonjunktur — jag säger med flit extrem, ty den har både till sin vidd och till sina orsaker en karaktär, som hänför sig till klara undantagsförhållanden.

Det ger grundad anledning till oro, att under sådana förhållanden budgeten allt fortfarande skall belastas med en skattebörda, vars tillkomst just föranletts av en nästan lika extrem lågkonjunktur med alla dess svårigheter. Kristidsbördorna stå alla kvar, fastän kristiden har försvunnit, och i det föreliggande budgetförslaget belastas landets skattebetalare med kvarstående kristidsskatter, som man kan beräkna till ett sammanlagt belopp av icke mindre än 240 miljoner kronor.

Om man vill göra klar för sig innebörden av den utveckling, vi nu stå mitt uti, kan det vara ganska god anledning att som utgångspunkt taga ett yttrande i ett utlåtande, som statens organisationsnämnd avgav i september 1932 och som är undertecknat av nämndens ordförande, överståthållaren Torsten Nothin. Utlåtandet härrör sålunda från en tidpunkt, då huvuddelen av alla de nuvarande kristidsskatterna ännu icke hade tillkommit. I utlåtandet yttrade organisationsnämnden genom sin ordförande: »Även fränsett den växande depressionen hava statens utgifter nått en höjd, som knappast står i riktig proportion till landets ekonomiska bärkraft.»

Denna uppfattning hystes alltså vid den tidpunkten även av personer inom kretsar, vilka hörde till den nuvarande finansministerns närmaste omgivning. Ansågo sig på den tiden insiktsfulla bedömare böra giva uttryck åt farhågor för den utveckling, som ditintills ägt rum, måste den inriktning, som utvecklingen därefter tagit, giva anledning till verkligt stor och allvarlig oro.

För menige man tillbakavisar man i den populära agitationen ofta mycket lätt de farhågor, som en situation sådan som den, i vilken vi för närvarande äro, måste framkalla. De ökade bördor, som den offentliga skattepolitiken lagt på vårt samhälle, bäras och kunna, förmenar man, också i ökad utsträckning bäras av mera välställda lager av medborgare. I själva verket är detta ett resonemang, som saknar varje underlag i verkligheten. Det skikt,

Statsverkspropositionen. (Forts.)

vilket enligt populär uppfattning skulle kunna uppbära de ökade skattebördorna, är varken stort eller talrikt. Skatteprogressionens möjligheter att med skonande av lägre inkomsttagare förskaffa statsverket inkomster äro i mycket hög grad överskattade; även om man tänkte sig ett så äventyrligt experiment som att ingen i vårt land skulle tillerkännas rätt att behålla en högre inkomst än 10,000 kronor utan allt vad som låge över detta belopp skulle konfiskeras, skulle ändock med ett på dylikt sätt till det allmänna indraget belopp endast en fjärdedel av statens och kommunernas nuvarande totala skattebehov fyllas.

En jämförelse över stegringen av nationalinkomsten och av den totala beskattningen under de år, som förgått sedan den senaste högkonjunkturen, 1929, och till det sista år, för vilket statistiskt material finnes tillgängligt, nämligen år 1935, ger en ganska belysande bild av läget. Under denna tid har det till inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade inkomstbeloppet stigit med 94 miljoner kronor. Den totala beskattningen till stat och kommun har återigen under samma tid stigit med 187 miljoner kronor. Alltså hade man under tiden från senast gångna högkonjunktur i skatter uttagit ett belopp som var dubbelt så stort som stegringen av skatteunderlaget för den direkta statsbeskattningen.

Det skulle kunna anföras många fler exempel till belysande av hela denna skrämmande utveckling, vars innebörd ännu ej på långt när står klar för vårt lands allmänhet. Ett kan emellertid redan nu utan vidare fastslås: fortsatta skattestegringar kan samhället icke bära utan att kostnaderna därför mycket snabbt flyttas över på befolkningslager, vilka hittills ha trots sig kunna huvudsakligen bliva föremål för det allmännas omsorger under det nya systemet med forcerat utvidgad statsverksamhet, som nu i vårt land under de senaste åren har inaugurerats. Man kan också med tämligen stor visshet förutse, att utvecklingen om några år, då vi få tillfälle att betrakta den retrospektivt, icke kommer att framstå i det rosiga morgonskimmer, i vilket välfärdsstaten nu hägrar för så många.

Det är ju, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet just framhöll, så, att skatteutvecklingen här i landet betingas i hög grad av en utgiftspolitik, som står i mycket nära samband med den socialpolitiska expansion, som under de senaste åren varit så stark här i vårt land och som väl, åtminstone enligt hans mening, om jag rätt förstod honom, allt fortfarande borde utbyggas. Nu lär väl ingen kunna på allvar förneka, i varje fall ingen som vill betraktas såsom ansvarig politiker, att samhället har en oavvislig plikt att skapa så goda förhållanden, så god standard som möjligt åt sina medlemmar och att medverka till lindrande och lättande av social nöd, att göra vad på det ankommer till folkhälsans främjande, till ålderstignas och skyddslösas vård och till undanröjande av ofrivillig arbetslöshet. Men det gäller ju framför allt då för samhället att välja de riktiga vägarna, och därvidlag är det ju som så ofta annars här i världen så, att genvägarna mycket lätt kunna bliva senvägar. Det är icke i varje fråga som lagstiftningen och statssubventionen är den effektivaste och säkraste boten. Samhället måste i fullföljandet av sin socialpolitik, långt mera än vad nu ingår i allmän uppfattning och praxis, hålla i sikte det oupplösliga sambandet mellan sociala och ekonomiska frågor. I själva verket är nästan varje social fråga en ekonomisk, och samhället har ju inga andra resurser att hjälpa med än sina egna. Detta är någonting som ofta blir förbisett i den allmänna diskussionen därför att det ännu så länge har gått att, utan att återverkningarna blivit klara, lägga ökningarna av den direkta beskattningen så gott som helt på en samhällsklass. Men i längden är detta, av skäl som jag redan antytt, omöjligt och det har också sina risker, skulle

Statsverkspropositionen. (Forts.)

jag vilja säga, ur andra synpunkter, som äro av mera principiell och andlig art. Det är i själva verket ingenting som är så komprometterande för demokratin som att den andan vinner insteg, att samhällsmakten får utnyttjas till vissa samhällsklassers förmån på andra samhällsklassers bekostnad. På dem, som giva en sådan anda näring, skulle man verkligen kunna tillämpa bibelordet om den, som förför en av dessa små. Ty farligare tvinsot kan knappast föras in i ett samhälle. Denna sanning har kanske varit mera uppenbar under andra tidslägen än vårt eget. Men är det i själva verket icke så, att alla eller i varje fall de flesta av den sista tidens svårigheter, allt vad vi fått uppleva av demokratiens ruin och vånda, kan i många avseenden hänföras till just samma erfarenheter, som lågo till grund för ett yttrande, som en gång fälldes av en av den segrande demokratiens främste under den franska revolutionen, Robespierre, och som än i dag är högaktuellt: »En demokrati, där budgeten voterats av somliga och betalas av andra, är icke långt ifrån undergången. En demokrati, där de mottagande samhällsmedlemmarna hava avgörandet, står helt inför den.»?

Jag tror, att det i vår tid framför allt gäller att göra klart, att majoriteten av ett folk i längden icke kan förbliva den mottagande delen. Verkningarna av en politik, som näres av den chimären, visa sig kanske till en början långsamt men sedan allt hastigare. Det finnes nämligen mycket bestämda och av livet självt givna gränser för det välstånd och den trygghet, som med röstsedeln hjälp kan framskapas. Redan den beskattning, som för närvarande föreligger, är i mycket hög grad ägnad att motverka bildningen av det slag av kapital, som kanske mera än något annat är smörjoljan i det ekonomiska maskineriet, det som innehavaren utan att riskera sin utkomst kan sätta in på tekniska experiment, på rön och undersökningar och på hela det stora, oundgängliga ekonomiska nydaningsarbetet. Härtill bidrager också i hög grad den osäkerhet, som för närvarande vidlåder vad som tidigare ansågs vara det säkrast av allt i ett kultursamhälle — äganderätten. En skattepolitik, som överskridit gränserna till förmögenhetskonfiskationen och ibland tillkänner sig göra detta i det medvetna syftet att utjämna inkomstskillnaderna, har visserligen många möjligheter att för en tid vinna anslutning och popularitet, men frukterna hava en mycket bestämd tendens att bli långt bittrare än vad man ställt i utsikt.

Jag förstår väl, herr talman, att de bekymmer, som jag i dag framfört, måste här i stort sett verka som en ropandes röst och att de aktuella förhållandena på det ekonomiska området verka på ett sätt, som mycket väl kan föranleda och uppamma bekymmerslöshet. Men ingen lär väl dock kunna göra gällande, att icke efter högkonjunktur kommer att följa lågkonjunktur. Beträffande våra statsfinansers handhavande, vårt sätt att öka våra utgifter, så handlas det emellertid i dessa dagar, som om ingen ända vore på högkonjunkturs penningflöde; nya ändamål och behov hava skapats och skapas utan tanke, vågar jag säga, på en fortsatt finansiering under mindre lyckliga tider, då samhällets resurser återigen i fullaste utsträckning måste tagas i anspråk för lindrande av arbetslöshet och kanske även för stora offer för vår yttre säkerhet, vilka mycket väl kunna komma att framkallas av tidsläget och som vi icke nu kunna överblicka. Jag vill icke tro, att någon i denna kammare medvetet skulle vilja minska vår ekonomiska rustning att lösa de inre och yttre trygghetsproblem, som kanske en icke alltför avlägsen framtid kommer att uppställa för vårt folk, och å andra sidan tror jag icke heller, att någon på allvar skulle vilja förneka riktigheten av ett yttrande, som för något år sedan fälldes av direktören för den internationella arbetsbyrån i Genève, mr Butler, att en socialvårdande samhällsverksamhet är en försäkring för

Statsverkspropositionen. (Forts.)

samhället. Men jag är icke lika övertygad om att man med samma omsorg överväger de ekonomiska möjligheterna och ekonomiska förutsättningarna att på lång sikt fullfölja en socialvårdande verksamhet i den omfattning, som man för närvarande betraktar som ett möjligt handlingsprogram. Det är dock en oundgänglig förutsättning för att sociala hjälpåtgärder icke skola få verkningar, som skapa ny social nöd, att det sker ett noggrant avvägande mellan de sociala kraven och de ekonomiska förutsättningarna att utan skada för folkhushållet kunna genomföra dem. Sker icke ett rätt sådant avvägande, kunna mycket lätt de sociala åtgärderna komma att skada menige mans bästa i stället för att, som väl dock är syftet med alla goda krafters verksamhet, tjäna det.

På noggrannheten och lidelsefriheten i ett sådant avvägande beror i själva verket hela vår framtid, och verkningarna av hur denna avvägning sker komma, herr talman, att förspörjas långt över hävdvunna både ekonomiska och i inskränkt mening sociala rämärken.

Herr Nerman: Herr talman! Det föreliggande budgetförslaget synes mig vittna om en god och balanserad borgerlig hushållning, och trontalet verifierade, att Sveriges förhållande till främmande makter är gott. Man skulle önska, att detsamma kunde sägas i alla stater. Nu, när folkmakten lever på defensiven, vågar man tills vidare inte ha andra anspråk än en god borgerlig hushållning — en sådan är i alla fall bättre än en trasig borgerlig hushållning. Och man skulle önska, att man överallt kunde lika lidelsefritt som här diskutera behövliga utgifter och åtgärder.

Tyvärr står det inte så till. Tyvärr måste man vid behandlingen av den statsverksproposition, som föreligger, också ta hänsyn till läget ute i världen som bakgrund — hur futtigt det än känns att kannstöpa, då man ändå bara sitter på parketten och inte kan ingripa i spelet, hur hjälplösa än alla ord bli, då det mest nödvändiga av allt i världen just nu är, att det spanska folkets lagliga regering får de vapen, livsmedel och läkemedel den behöver.

Sveriges förhållande till främmande makter är gott. Men förhållandet mellan makterna över huvud är långt ifrån gott, och maktspelets utveckling kan mycket lätt draga in även Sverige i de allvarligaste faror. Därav följer naturligt en viss dämpning av tonen, men visst inte att man tiger.

Nyckeln till hela världsläget just nu tror jag man kan formulera helt kort ungefär så: i sin upplösning förmår den nuvarande hushållningen inte längre bibehålla den nuvarande fördelningen av jordens områden och rikedomar orubbad. Man rustar till ett nytt krig för nyuppdelning. Därav förklaras staternas hårda hand mot allt motstånd från arbetarrörelse och övriga fredssträvanden, staternas brutala likriktning av både ungdom och äldre — allt detta hårdast i diktaturstaterna, som ha hunnit längre på vägen. Våldsfreden efter världskriget, ett naturligt uttryck för det rådande systemet, bär närmast skulden till oron och rustningshetsen. De stater, som sutto svärast till, ha fallit i händerna på en barbarisk våldsdyrkande rörelse av, vill jag säga, rent kriminell art, framträdande som fascism och nazism. När den sista stora krisen hade lamslagit den vita världen, passade medlemmen av Nationernas förbund Japan på att överfalla medlemmen av Nationernas förbund Kina och ta för sig stora områden av Kina. Nationernas förbund kunde ingenting göra. När det överfallet gick så bra, överföll medlemmen av Nationernas förbund Italien medlemmen av Nationernas förbund Abessinien och det gick lika bra eller bättre. Nationernas förbund protesterade och införde en sorts blockad och senare sanktioner, som hindrade det *anfallna* landet att få vapen, och när rovet var fullbordat upphävdes snällt och belevat blockaden och sanktionerna, och

Statsverkspropositionen. (Forts.)

rövaren blev åter en av världsfredens främsta stödjepelare. När allt detta gick så bra, bröt Tyskland, nazismens avciviliserade Tyskland, alla fördrag, framträdde öppet med våldsamma rustningar och ingick förbund med de två andra rov- eller rövarmakterna och erkände deras rov.

När Abessinien var rövad, började Italien och Tyskland genom den köpta, landsförrädiska spanska militärledningen krig mot Spaniens lagliga folkliga regering. Det kriget, som med alla sina fasor ännu pågår med tämligen öppet understöd från, om jag så får säga, barbareskstaterna — tvärs igenom diplomatiens förljugna fredsfraser — är tydligen ingenting annat än ett led i det gamla kriget från 1914 och längre tillbaka, kampen om hegemonien i Medelhavet och på andra håll, fast man nu för det med en del nya fraser: om bolsjevism, om kommunism och dylikt. I grunden tror jag, att geografin här spelar större roll än ideologien.

Liksom i fallet Abessinien ha de andra, de neutrala makterna, enligt uppgift för att hindra att kriget i Spanien vidgas utöver gränserna, beslutat en blockad eller non-intervention, varmed man i realiteten har erkänt bägge parterna som krigande makter. Sverige har som andra småstater följt med, och annat var ju inte att vänta, då Sverige som liten borgerlig stat knappast kan tänkas våga föra en självständig utrikespolitik. Även utrikespolitiken blir en affärskalkyl. Jag skall inte kritisera utrikesledningen — den har nog tungt ändå utan att man i onödan kommer med kritik. Frågan kommer kanske upp utförligare i andra kammaren, där mina meningsfränder ha interPELLERAT om non-interventionspolitiken. Men jag kan inte undgå att livligt beklaga osjälvständigheten i svensk utrikespolitik, både då det gällde upphävandet av sanktionerna mot Italien och då det nu rör behandlingen av det vänskapligt sinnade Spanien.

Är man så undfallen i den riktningen, tycks man emellertid från svensk sida våga visa lejonklon, då det gäller ett annat väderstreck. Det gäller en bagatell, men en bagatell med osmaklig tendens: demonstrationen med det svenska nationaldjuret i Narva. Jag vet inte, om regeringen på något vis uppvaktade där, i varje fall var det väl, att den inte var representerad vid spektaklet.

Små stater behöva emellertid inte vara fega. Det har Norge visat, både mot Tyskland och Nobelska fredspriset till Ossietzky och delvis mot Sovjetunionen i fallet Trotskij. Det är inte ofta man får vara glad åt vad stater göra. Men det är angenämnt, när man någon gång får vara det. Jag har inget emot att någon gång få känna mig stolt över Sverige.

Mera skall jag inte, herr talman, yttra om det utrikespolitiska läget. Vad det inrikespolitiska beträffar, skall jag inte heller bli mångordig.

Höstens andrakammarval blev ju en stor seger för arbetarsidan. Det parti jag representerar hade inte samma framgång som de två andra partierna. Det hindrar emellertid inte, att jag är glad åt arbetarsidans seger och erkänner, att socialdemokratiens framgång berodde på både skicklighet och tur. *Partiet* är för mig inte det högsta.

Den nya regeringen har nu en ovanligt gynnsam ställning med klar majoritet i bägge kamrarna; spelet bör kunna gå utan störningar, och samarbetet mellan arbetare och bönder är i och för sig en god sak. Angreppen från borgerligt håll mot bondeförbundet och senast magsyran här i kammaren i dag är ett behagligt bevis på att den borgerliga fronten är sprängd.

I den stora framgången och inför de stora möjligheterna som finnas, vill jag med instämmande i herr Lindhagens värdefulla ord om regering och folkrepresentation till sist tillåta mig att uttrycka förhoppningen, att regeringen intensivt utnyttjar alla möjligheter på ett helt annat sätt än den tyska social-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

demokratien från 1918. I både positiv och negativ riktning. Jag har ingen pekpinne att komma med. Men man kan möjligen få antyda den mycket allmänna önskan inom arbetarkretsar att få avskaffad arbetslöshetskommissionen — som alltjämt är lika impopulär — och arbetarklassen har överhuvud taget rätt att kräva, att samhället erkänner sina skyldigheter mot alla arbetslöshetens oförskyllda offer. Av privatföretagarna — som jag, med ett uttryck som herr Wistrand nyss fällde, fastän i en annan mening, skulle vilja kalla de mottagande klasserna — av privatföretagarna i Gimo och på andra håll väntar man sig inte alltför mycken ansvarighet.

Jag tillåter mig vidare antyda kravet på förbättringar i pensionsväsendet utöver de dyrortstillägg regeringen kommer att genomföra — jag avser främst en sänkning av pensionsåldern. Där är vidare behövliga löneförbättringar åt de helt eller delvis statsanställda — bland annat folkskollärarna — och kravet på lika lön åt kvinna som åt man för lika arbete. Där är ytterligare åtgärder för demokratisering på olika håll — det allra viktigaste, att man håller ögonen på den officerskår, i vars händer det starkt utökade svenska nationalförsvaret ligger, att man noga ser till att den är en svensk officerskår utan sidoblickar och relationer till »das grosse Vaterland» eller andra »Vaterland». Skall Sveriges folk med glädje hävda sitt oberoende utåt, vill det veta sig anfört av svenska generaler, inte generaler av spansk modell 1936. Egentligen borde vapnen förvaras hos folket, för säkerhets skull hos bönder och arbetare — jag skulle vilja ha dem förvarade hos fackföreningarna. När nu skytteanslaget har blivit officiellt godtaget, bör fortsättningen bli ett massinträde av organiserade arbetare i skytteföreningarna.

Det är klart, att helst i den regeringssamverkan, som nu råder, kan socialdemokratien inte väntas driva någon som helst direkt socialistisk politik eller utpräglad arbetarpolitik. Men vad man kan fordra, är att den driver aktiv demokratisk politik inom det borgerliga samhällets ram. Sedan får man se, hur länge ramen håller.

Och så ber jag — fastän jag i mycket tänker olika mot herr Hamrin — att få förena mig med honom i hemställan att den föreliggande kungl. propositionen måtte remitteras.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet *Möller* att avlämna kungl. propositioner.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 38, med förslag till förordning om moderskapspenning m. m.;

nr 41, angående främjande av planmässigt sparande samt inrättande av en statens bosättningslånefond m. m.; och

nr 42, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 och 4 förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 1.

Herr *Borell*: Herr talman, mina herrar! I den nu föreliggande försvarshuvudtiteln framlägger Kungl. Maj:t till synes alla de förslag och äskanden, som äro erforderliga för ett genomförande av den under föregående års riksdag beslutade försvarsorganisationen i den då förutsatta takt och ordning, men i stort sett intet därutöver. Därom vore ju intet att säga, om förhållandena i världen vore normala, om man således hade grundad anledning förvänta, att

Statsverkspropositionen. (Forts.)

freden ej inom den närmaste framtiden stode på spel, utan att man hade en viss nådetid på sig för att göra sig redo att möta vad en mera avlägsen och oviss framtid kunde medföra, men så är ju emellertid ingalunda förhållandet för närvarande. Det oroliga läge i Europa och i världen, som framtvingade förra årets försvarsbeslut, har ju sedan dess i utomordentligt hög grad förvärrats. Inför detta förhållande pågå runt omkring oss i Europa upprustningar av förr ej anade mått, och dessa fortgå i allt mera forcerat tempo. Det är visserligen sant, att den antagna nya försvarsordningen så småningom kommer att tillföra vårt försvar i väsentliga delar en betydande ökning i krigsberedskap, men den nya försvarsordningen är ju ännu ej på långt när genomförd. Fortgår man i den förutsatta takten, så blir den fullt uppbyggd först 1946, och för närvarande finns den ju i stort sett endast på papperet. Det kan vid sådana förhållanden icke förvåna, att man inom många skilda läger av vårt land med växande oro gör sig den frågan, huruvida icke något mera än vad som förutsättes i den föreliggande fjärde huvudtiteln måste göras för ett omedelbart stärkande av vårt försvar dels genom att påskynda den nya försvarsorganisationens genomförande, dels också genom att i möjligaste måtto täppa igen de luckor och bota de brister, som uppenbarligen vidlåda densamma.

Genom den försvarsordning, som antogs i fjol, komma lantförsvaret, flygvapnet och även kustartilleriet att tillföras väsentliga förstärkningar, och man har också på ett i stort sett tillfredsställande sätt sört för sådan utrustning med förnödenheter och materiel, att dessa försvarsgrenar kunna väntas effektivt bliva i stånd att fylla de uppgifter i riksförsvaret, som äro för dem avsedda. Så är tyvärr däremot ej förhållandet beträffande flottan och luftvärnet. Jag skall ej komma med flera detaljer än som är nödvändigt för att påvisa detta. Flottan består ju som bekant dels av kustflottan och dels av lokalstyrkorna. Kustflottan är sjöförsvarets viktigaste del. Den består för närvarande endast av tre pansarfartyg som kärna, vilka samtliga snart falla för åldersstrecket. Även en del av i kustflottan ingående övriga fartyg äro på grund av bristande underhåll och ålder mer eller mindre otidsenliga, men kustflottan kan dock, om den en gång skall användas på allvar, mobiliseras med kvalificerad personal. Den kan således tagas ut, och den kan utveckla den försvarskraft, som den med hänsyn till fartygens storlek och antal, utrustning och beväpning över huvud kan utveckla.

Jag sade nyss, att kustflottan är den viktigaste delen av flottan, men även åt lokalstyrkorna äro synnerligen viktiga uppgifter anförtrödda och för dem avsedda: lokalförsvaret inom större skärgårdsområden, skyddet av handelssjöfarten, minering, minsvepning och dylikt. Lokalstyrkorna bestå också av en del ganska stridsvärdiga fartyg. Däri ingå pansarskeppen Oscar II, Manligheten, Åran, Tapperheten och pansarkryssaren Fylgia. Dessa fartyg äro utrustade med icke obetydligt artilleri. De ha tillsammans 8 21-centimeters- och 34 15-centimeterskanoner samt 74 lättare pjäser. Dessa lokalstyrkor skulle således kunna fullgöra mycket betydelsefulla uppgifter, för vilka de äro avsedda, om de, när de behövdes på allvar, verkligen kunde användas. Men, mina herrar, så är för närvarande icke förhållandet. Den nakna sanningen är, att dessa fartyg icke vid en mobilisering omedelbart kunna tagas i anspråk för stridsuppgifter, och detta beror på att sedan kustflottan, såsom nödvändigt är för att den — den viktigaste delen — icke skall bli för svag, tillförts den kvalificerade personal, som nu finns för flottans behov, det praktiskt taget rakt ingenting finnes kvar för lokalstyrkorna.

För att visa detta skall jag nämna några siffror. I 1925 års försvarsordning räknades från början för lokalstyrkornas fartyg med 50 procents stambemanning, ehuru vid det slutliga beslutet denna siffra reducerades till 30.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

1936 års marinordning sänkte stambemanningen till 10 procent. För de fem i lokalstyrkorna ingående stora fartygen kunna disponeras två fartygschefer och åtta officerare ifrån stammen. Tre fartygschefer och 40 officerare måste tagas från reserven, om de över huvud finnas tillgängliga i det ögonblick då de behövas, spridda som de i regel äro runt världens alla hav.

Ej bättre står det till i fråga om underofficerare och manskap. Katastrofal brist råder på instruktörer och förgångsmän, och det finns följaktligen ingen möjlighet för en snabb och rationell utbildning. Uppenbart är vid sådana förhållanden, att lokalstyrkorna icke kunna bli krigsdugliga, om de överhuvud taget kunna bli det, förrän en avsevärd tid sedan rustningen skett. Med den hastighet, varmed krigen nu för tiden utveckla sig, är det uppenbart, att häri ligger en betydande svaghet. Det är ju ej att förvänta, att den fiende, som vill angripa oss, eller den makt, som finner anledning att kränka vår neutralitet, skall vara så vänlig, att han väntar till den tid, då vi få våra stridsmedel i ordning. Vid snart sagt varje skärpning av det politiska läget i vår närhet bör flottan omedelbart kunna sättas i full försvarsberedskap.

Det är naturligtvis i hög grad oekonomiskt att avsäga sig användandet av en så väsentlig del av våra försvarsmedel, och de belopp, som erfordras för att bota bristerna i detta hänseende, äro icke överväldigande stora. De kunna beräknas till ungefär 800,000 kronor om året, och, mina herrar, vi måste betänka, att den flotta, som jag nu talar om, är ingenting som har med en kommande flotta att göra, med de utökningar av materielen som möjligen kunna finnas nödvändiga, utan det är den flotta, om vilken alla sakkunniga varit ense, att *den* åtminstone är nödvändig för de uppgifter, som avses för flottan i riksförsvaret. Det måste framstå som oklokt och oförsvarligt att låta ett sådant förhållande som det av mig nu angivna fortvara.

Men även i andra hänseenden föreligga beträffande flottan väsentliga brister. Det är väl känt, att av nedskurna anslag under en lång följd av år den materiel, som behöves för krigföring i ammunition, minor, torpeder, minsvepningsredskap, bränsle och annat, blivit mer och mer otillräcklig, för den händelse en mobilisering skulle behöva vidtagas, ja, de ha blivit otillräckliga även för behörig övning av flottans personal och förband. Jag erinrar om att man genom det nya försvarsbeslutet beträffande de andra vapengrenar, där liknande brister förefunnos, sört för dessas avhjälpande genom betydande engångsanslag. Sålunda disponerades för lantförsvaret 79.5 miljoner kronor, för flygvapnet 15.2 miljoner och för kustartilleriet 2.3 miljoner, och härom är ju ingenting annat än gott att säga. Man gjorde således i detta hänseende med avseende å dessa försvarsgrenar vad man kunde för att avhjälpas bristerna i materiel och krigsförnödenheter, men för flottan fanns det ingenting över, trots att bristerna inom denna försvarsgren äro om möjligt ännu mera framträdande än inom de övriga. Allt vad som åstadkoms var en platonisk förklaring, att anskaffning av minmateriel, luftvärnsmateriel, ammunition m. m. för flottan är av behovet påkallad, och en osäker anvisning, att, om medel inom för övriga försvarsgrenar angiven ram bli tillgängliga, de kunna användas för flottans materielanskaffning. Detta erkännande kan ju ha sitt värde, men det botar icke de befintliga bristerna. Det är ganska betecknande för den sorglöshet, med vilken man anser sig kunna handla, när det gäller dessa för vårt lands trygghet och för vårt försvars effektivitet utomordentligt viktiga frågor, att exempelvis våra äldre pansarfartyg trots sitt rätt goda och rätt starka artilleri kunna beskjutas av fientliga jagare och småfartyg, utan att de själva äro i stånd att besvara elden. Detta beror på att ammunitionen är omöden, och det kan avhjälpas på det relativt enkla sättet, att de förses med en modernare ammunition, som förlämnar artilleriet en bättre skottvidd.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Det är väl ej möjligt annat än att alla människor i vårt land måste förstå, att en flotta, som i så hög grad saknar de medel, som erfordras för att föra ett krig, inte kan fylla ens den plats, som är den anvisad i riksförsvarets tjänst. Man glömmer så lätt, hur det såg ut under förra världskriget och vilka insatser flottan då gjorde. Genom flottans verksamhet rensades exempelvis ett område av omkring 10,000 kvadratkilometer från minor, vilket gjorde att vår in- och utförsel kunde fortgå i relativ säkerhet. Särskilt på minor råder nu en anmärkningsvärd brist. Under världskriget utlades i de europeiska farvattnen ungefär 250,000 minor, och säkerligen kommer i ett kommande krig den siffran att växa än ytterligare. Det första som kommer att hända eller som borde komma att hända, sedan oroligheter utbrutit i vår närhet, är att skyddsmineringar utläggas, men därtill finns icke på långa vägar när tillräckligt material. Alla dessa brister måste, om flottan och riksförsvaret över huvud skall nå verklig effektivitet, med det snaraste avhjälpas.

När man talar om flottans uppgift, torde det vara skäl att erinra om det förändrade taktiska läge, som under sista året uppkommit i vårt grannskap. Det har ägt rum en uppmärksammas ombasering av ryska sjöstridskrafterna till Vitahavskusten. En mäktig flottbas med stor kapacitet är under utbyggnad vid Alexandrovsk, och betydande lätta sjöstridskrafter hava redan förlagts till denna hamn. Samtidigt har Vitahavskanalen, som förbinder Ishavet med Östersjön, tagits i bruk för förflyttning av mindre örlogsfartyg. Den ryska utfallsporten till Atlanten och de härigenom skapade möjligheterna att bland annat för handelskrig operera på vår västkust kräva icke blott uppmärksamhet utan även skyddsåtgärder från svensk sida. Vi stå eljest den uppenbara risken att bli helt avskurna från yttervärlden, vilket landet icke ens under en kortare tid kan tåla. Hela försvarsbeslutet vilar ju på den förutsättningen, att våra förbindelser västerut skola kunna upprätthållas vid en konflikt, som förhindrar utnyttjandet av sjökommunikationerna i Östersjön. Vad som sedan länge framhållits rörande nödvändigheten att skydda våra västkustförbindelser har genom vad som nyss inträffat och som jag nu antytt tidigare än väntat varit aktualiserats. Det blir allt tydligare, att ett uppenbart misstag begåtts, då flottan icke tilldelats någon som helst uppgift eller några som helst verkliga möjligheter i fråga om skyddet av vår handels-sjöfart.

Anledningen till flottans nedvärdering och anledningen till att frågan om artillerifartygens vara eller icke vara hänsköts till ny utredning är som bekant de revolutionerande förändringar i fråga om framtida krig som det nya vapnet, flygvapnet, antogs komma att medföra och som närmast skulle leda till att artillerifartygen till följd av hotet från luften spelat ut sin roll och att flygvapnet skulle kunna övertaga mycket väsentliga delar av de uppgifter, som tidigare ålegat flottan. Det kan ju då för oss vara skäl att se till, om erfarenheterna särskilt från sista tiden bekräftat denna uppfattning. Talet om artillerifartygens snara utmönstring på grund av flyghotet har icke vunnit stöd av denna erfarenhet. För närvarande pågår byggande av icke mindre än 15 à 17 stycken stora slagfartyg och minst 60 stycken hangarfartyg och kryssare. Den engelske sambandsministern Inskips stora kommittéarbete angående slagskepps sårbarhet från luften resulterade i att England nu stapelsatt två slagskepp och att ytterligare två äro planerade förutom sexton kryssare, som äro under byggnad. Alla tecken tyda på att tilltron till flygvapnets möjligheter i sjöförsvarets tjänst varit ofantligt överdriven. Det relativt blygsamma flygvapen, som Sverige kan åstadkomma, kommer säkerligen att bli fullt sysselsatt på andra håll. Erfarenheterna från Spanien tala härvid ett tydligt språk. Nationalisternas örlogsfartyg bombardera kuststäderna med

Statsverkspropositionen. (Forts.)

efter allt att döma långt större verkan än vid flygraiderna, utan att motståndarnas flygstridskrafter ingripit mot örlogsfartygen. Sjötransporter över Gibraltar sund kunna fortgå obehindrade av Valenciaregeringens flygstridskrafter. Det fåtal flyganfall, som utförts mot örlogsfartyg, ha ej lett till något positivt resultat. Flygstridskrafterna visa en tydlig tendens att undvika närheten av de väl beväpnade och skyddade örlogsfartygen. Det har helt enkelt visat sig, att flygstridskrafterna med betydligt större effekt kunna användas i samband med lantkriget.

Det kan också vara av intresse att, när man talar om vad som vidare behöver göras för flottan, se till, hur det sjömilitära läget utvecklats på sista tiden inom våra grannländer. De tyska nybyggnaderna uppgå för närvarande till 209,000 ton, varav tre slagfartyg, två hangarfartyg, tre stora kryssare, 34 jagare och ett antal u-båtar. Ryssland besitter redan världens största u-båtsflotta, omkring 150 stycken, nya slagskepp lära vara planerade, fyra å fem kryssare äro under byggnad, flera äro planerade och stora kryssarliknande jagare hava redan färdigställts. Det råder intet tvivel om att en intensiv upprustning för närvarande pågår även inom ryska marinen. Officiella ryska uttalanden bestyrka detta. Den aktivitet, som samtidigt härmed visats i fråga om övningar och andra förberedelser, ger tydligt vid handen, att Skandinavien i händelse av ett nytt europeiskt krig sannolikt kommer att utsättas för synnerligen hårda påfrestningar.

Samtidigt härmed är den svenska örlogsfloottans stridsduglighet allttjämt stadd i nedgång. Genom uraktlåten ersättningsbyggnad har antalet pansrade artillerifartyg nu sjunkit till tre, vilka alla snart äro överåriga. Flottans övriga fartygsmateriel har i vidsträckt grad överskridit livslängden. Ett stort antal av fartygen äro därför mycket otidsenliga. De moderniseringar som påkallats hava i brist på anslag icke kunnat vidtagas. Icke heller hava de äldre fartygen kunnat underhållas i det skick, att de äro krigsberedda inom erforderlig tid. Antalet fartyg, som kunna rustas i händelse av behov, är förden skull stätt i hastigt sjunkande. Upprätthållandet av ett neutralitetsskydd för våra kuster och för sjöfarten kan därför i nuvarande läge icke ske på ett tillfredsställande sätt.

Jag erinrar om att under försvarskommissionens arbete ett av dess sakkunniga biträden, som också talade om de förstärkningar på sjöförsvarets område, som ägde rum i våra grannländer, därav drog den slutsatsen, att vi ej borde öka vår flotta, därför att vi aldrig skulle kunna mäta oss med våra eventuella fiender. Jag vill hoppas, att den klenmodighetens ande, som talar ur detta ord, aldrig skall vinna gensvar hos dem som äro ansvariga för vårt lands trygghet och dess försvar.

Jag nämnde i början av mitt anförande, att man måste se till, att även vårt luftvärn blir i väsentlig mån förstärkt. Försvarskommissionens beslut avser luftartilleri endast för Stockholm, fästningarna, flygbaserna och fältarmén, intet för flottans stationer, varv och depåer och ej heller något för våra större städer, för vår industri, för våra kraftverk, hamnar o. s. v. Från ansvarigt håll har risken härav med skärpa framhållits, och det torde vara nödvändigt att fortast möjligt upptaga denna fråga till vidare övervägande för att få fram erforderliga åtgärder i nu ifrågavarande hänseende.

Innan jag slutar, vill jag poängtera, att ett avhjälpande av förenämnda och andra brister icke innebär något brytande av den organisation för de olika försvarsgrenarna, som fastställts genom förra årets försvarsbeslut. Redan försvarskommissionen yttrade härom: »Om vårt lands militärpolitiska läge skulle försämrast och förhållandena i världen i övrigt ytterligare förvärras, måste organisationen medgiva, att ofrånkomliga förstärkningar utan dröjsmål kunna

Statsverkspropositionen. (Forts.)

genomföras.» Riksdagens försvarsbeslut vilar uppenbarligen på enahanda förutsättningar. Jag vet, att vid innevarande riksdag kommer att motionsvis väckas förslag i åtskilliga av de hänseenden, varom jag nu talat, och jag vågar uttala den förhoppningen, att för landets trygghets skull dessa motioner icke må ha blivit väckta förgäves.

Herr Heüman: Herr talman! Jag skall inte länge fresta kammarens tålmod, men jag skulle något vilja beröra en företeelse, vilken kommit som en följd av riksdagens beslut föregående år angående höjning av folkpensionerna.

När föregående års riksdag fattade beslut om höjning av folkpensionerna, mottogs detsamma med tillfredsställelse och glädje av stora delar av vårt folk. Framför allt blev tillfredsställelsen stor bland alla de åldringar, som äro hänvisade att för sin försörjning uppbära hjälp av fattigvården, vilket är förhållandet i många fall, även där viss arbetsgivarpension utgår. För många åldringar innebär beslutet, att de kunna se ljusare på försörjningsproblemen för framtiden.

Tyvärr har statsmakternas hjälp i en del fall gjorts fullständigt illusorisk genom vissa företags beslut att med den nya reformen som förevändning företaga betydande nedskärningar i de pensioner, som tidigare utgått till företagens pensionärer. Denna åtgärd från företagsledningarnas sida har skapat beklämning såväl som misströstan å de anställdas och pensionärernas sida i fråga om företagens vilja till vårdnad om sina arbetare. Även från statsmakternas sida har man anledning fråga sig, huruvida en dylik åtgärd från företagens sida kan anses gagnelig. Det var väl ändock icke avsikten med statsmakternas beslut, att arbetsgivarna skulle tillgodogöra sig den statens hjälp, som var avsedd för företagens gamla utslitna pensionärer.

Det finnes en förklaring på dessa företags åtgärd. Man har tydligen resonerat som så, att det var meningslöst att utbetala den tidigare, högre pensionen, då staten av det belopp, som överstiger 300 kronor, tillgodogör sig 70 procent genom avdrag å pensionstilläggen. Men detta resonemang håller icke fullständigt, dels av den anledningen, att 30 procent dock skulle tillfallit pensionären och blivit ett för denne icke obetydligt tillskott till den i övrigt låga inkomsten, dels av den anledningen att bestämmelsen om privilegierade 100 kronors egen inkomst inom socialstyrelsen lär tolkas så, att även dessa kunna utgöras av arbetsgivarpension, varför denna kan stiga till 400 kronor, innan avdrag företages. Det är en tolkning, som företagen vid beslutets fattande tydligen icke varit medvetna om. För dessa företag, och detta vill jag särskilt framhålla, finnes således all anledning att taga frågan under förnyad prövning och vidtaga en reglering, som innebär största möjliga hänsynstagande till de pensionärer, vilka dock offrat ett helt liv i deras tjänst. Den bitterhet, de nu känna, och den uppfattning om social oansvarighet från företagens sida, de nu hysa, skulle under sådana förhållanden elimineras.

En dylik prövning och reglering har, vad som i dag blivit mig bekant, företagits av styrelsen för Husqvarna Vapenfabriksaktiebolag, vilket visar, att detta företag vid bedömningen av frågan har velat taga största möjliga hänsyn till sina anställdas intressen. Det vore glädjande, om även andra företag kunde utgå från samma synpunkter vid bedömandet av frågan framdeles.

Jag har den uppfattningen, att erfarenheten hittills visat, att det finnes anledning för riksdagen att på nytt pröva frågan om avdragsprocentens storlek å inkomst över den privilegierade ävensom frågan om en höjning av den privilegierade inkomsten i form av arbetsgivarpension för att därmed borttaga åtminstone det formella skälet för nedskärning av denna pension.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Herr Åkerberg: Jag begärde ordet bara för några randanmärkningar till vad som sagts här förut i dag.

Herr Domö har redan blivit bemött av statsrådet Pehrsson-Bramstorp, som betecknade hans funderingar rörande bondeförbundets engagemang i regeringen såsom ett valmötetal. Jag skulle i alla fall, ehuru jag och det parti, jag tillhör, ej äro direkt apostroferade, vilja säga ett par ord. Jag tycker, att det är märkvärdigt, att man beskyller bondeförbundet för allt för långt driven anpasslighet eller självövertvinnelse, men jag förstår mycket väl den politiska meningen i talet. Det är den gamla principen att söndra och härska. Men jag frågar, om det inte ofta är genom självövertvinnelse som ett parti är i tillfälle att göra sina största insatser. Om man ser tillbaka på högerens historia i vårt land, tror jag, att man måste säga, att de tillfällen, då det partiet verkligen har gjort en stor insats, ofta ha sammanfallit med dess förmåga att komma ifrån sig självt. Om det nu på sista tiden gått tillbaka för högern, beror det kanske i viss mån på att anpassligheten åtminstone under de senare åren har varit litet avmattad. Jag tror, att om en verklig nationell politik skulle kunna drivas här i vårt land, måste alla partier försöka övervinna sig själva.

Herr Domö karikerade det kravet, när han sade, att det innebär, att första kammaren skall bara säga ja och amen till vad andra kammaren har sagt. Det är emellertid icke min mening, att så skall ske. Kamrarna äro ju konstitutionellt likaberättigade, ha var och en sina uppgifter eller rättare sagt samma uppgifter. Det ligger vikt uppå att båda kamrarna, icke bara den första, visa koncilians i sitt uppträdande. Det skulle icke vara lyckligt, om det uppstode en konstitutionell upprivande konflikt mellan båda kamrarna. Om en sådan uppstår, visar all erfarenhet, att det är den kammare, som bäst står i kontakt med opinionen ute i landet och som oförmedlat framgått ur valet ute i landet, som avgår med segern. Det ger en särskild vikt åt första kammarens politik i dessa tider. Icke så, att den skall knäfalla för allt, vad andra kammaren säger, men den skall ge åt sin artskilda politik den saklighet, den begränsning och den vidsyn, som är förutsättningen för att en sådan nationell politik skall kunna uppstå. Det är icke för mycket, om man säger, att bondeförbundet genom att inträda i regeringskoalitionen, varigenom möjligheten av en sådan upprivande strid mellan kamrarna förebyggts, visat sig bättre förstå tidens stora krav och tidens stora ansvar än många av dem, som endast ha giftigheter till hands för denna politik.

Jag instämmer tillfullo såväl med herr Domös som herr Hamrins deklARATION om anslutning till regeringens neutralitetspolitik, men jag tycker, att det kunde vara onödigt att här i kammaren upprepa de dumheter, som skrivits i vissa tidningar om att det skulle finnas en motsättning mellan denna regeringens politik och det, som skrivits i den socialdemokratiska pressen. De försök, som ha gjorts att vindicera fram en sådan motsättning, bygga, enligt vad jag förstår, uteslutande på missförstånd, om de icke bygga på illvilja. Det är ju en annan sak, att en tidning inte kan ge uttryck åt sin uppfattning på samma sätt som en utrikesexcellens anser, att han bör göra. I fråga om uttrycks-sätten tror jag inte, att den socialdemokratiska pressen har anledning att taga order från högerledaren här i första kammaren — hur sympatisk man annars kan finna honom vara i andra avseenden — och icke heller av herr Hamrin. Det är bra med neutralitet, men den bör ju inte få sträcka sig så långt, att den hindrar en fri opinionsbildning. När orätt och skändlighet ske i världen, bör man väl ha rätt även i ett neutralt land att visa fram en stillsam protest emot det, som sker. Det är icke med en avkönad neutralitet, som vi skola

Statsverkspropositionen. (Forts.)

möta farorna i världen, och jag tror inte, att man gör Rickard Sandler någon orätt, om man säger, att han icke heller har avsett en sådan.

För övrigt är ju uppfattningen om vad som är neutralitet så olika. Jag erinrar ännu en gång om inbördeskriget i ett av våra grannländer för bortåt en tjugu år sedan. Det var ungefär samma situation som den, som nu råder i Spanien. Då väcktes i denna kammare en interpellation till den dåvarande regeringen. Jag tror, att det var herr Trygger, som då interpellade, och hans krav gick ut på att regeringen ur statens förråd skulle taga vapen, ammunition och utrustningspersedlar och överlämna dem till vad interpellanten kallade den lagliga regeringen i Finland för att ge den möjlighet att upprätthålla ordningen. Det låter inte precis likadant i dag. Nu betraktas det tydligen av många som ett neutralitetsbrott, om det här i landet samlas ihop pengar för att hjälpa de nödlidande i Spanien, och om man gör gällande, att den regering, som har framgått på det lagliga sättet i Spanien, är en laglig regering, så anses till och med det vara uttryck för ett oneutralt sinne.

På tal om neutralitet skulle jag också vilja erinra om att en svensk partiledare för någon tid sedan i vårt södra grannland deltog i en manifestation, som var riktad mot det landets regering, vilket ju ur neutralitetssynpunkt kan sägas vara en ganska omtvistad sak.

Herr Hamrin gratulerade det socialdemokratiska partiet för den frontförändring, som inom detsamma kommit till stånd i försvarsfrågan. Jag tror inte, att gratulationen på något sätt innehöll någon giftighet, men jag skulle vilja interpellera herr Hamrin, om inte det är en frontförändring, nära på lika uppseendeväckande, i det avseendet inom det parti, han själv tillhör. Jag skall be att i så fall få återgälda gratulationen. Eftersom vi ha talat här om tidningar och vad de säga, vill jag erinra om att det var inte mer än ett par dagar sedan som huvudorganet för herr Hamrins parti förklarade sig erfara kusliga känslor, därför att ett par socialdemokratiska tidningar hade uttryckt sin förtjusning över att skytteanslaget hade upptagits av regeringen i den nu föreliggande statsverkspropositionen.

Herr Wistrands anförande föll litet grand utanför ramen för debatten i dag. Den har ju varit så stillsam i övrigt. Det var mera åskviggat i det herr Wistrand förde fram. Han spådde, att välfärdssamhället, som han sade, inom något tiotal år inte skulle te sig i så ronsenrött skimmer, som det tycktes göra för närvarande, och ansvaret för detta lade han på skattepolitiken. Han tryckte särskilt på socialpolitiken. Det var icke någon nyhet, som han förkunnade, då han talade om för oss, att det finns ett sammanhang mellan socialpolitik och ekonomisk politik. Det är en sanning, som inte behöver bevisas, men jag tror, att det sammanhanget är djupare än herr Wistrand tydligen har insett. Om jag förstod honom rätt, såg han socialpolitiken huvudsakligast som en röta, som ödelägger samhällets ekonomiska kraft. Att denna socialpolitik kan vara en bärande pelare i samhället, ville han tydligen inte medge. Jag tycker ändå, att Amerikas exempel kan vara ganska lärorikt i detta avseende. När krisen i Amerika kom för några år sedan, bröt den fram med större kraft än i något annat land. Hela det väldiga riket gungade på sina grundvalar. Ett ingripande var nödvändigt icke bara för att ordna dagens bekymmer, utan av många ansågs detta ingripande vara nödvändigt, därför att det gällde hela det borgerliga eller, som det här har sagts, det kapitalistiska samhällets vara eller icke vara. Men vad var det, som det onda framför allt bottnade i? Var det i det, att Amerika hade ruinerat sig på socialpolitik? Nej, de flesta voro ense om att roten till det onda var den, att man haft för litet socialpolitik i Amerika. Det var detta, som gjorde, att katastrofen även i ekonomiskt avseende var så svår att bemästra. Roosevelts stora program var ju också, skulle

Statsverkspropositionen. (Forts.)

man kunna säga, i främsta rummet en ny socialpolitik, och det är den, som har räddat Amerika. Vi i Sverige ha i tid sett om vårt hus. Det var vår styrka, när krisen kom, och de flesta torde väl nu vara ense om att det var det, som hjälpte oss att snabbare än de flesta andra länder, kanske alla, övervinna denna kris. Naturligtvis finns det en gräns även för socialutgifterna. Jag vågar till skillnad från herr Wistrand påstå, att regeringen även har beaktat denna gräns. Om regeringen icke hade haft sinne för att en sådan gräns föreligger, skulle säkert årets statsverksproposition se ut på ett annat sätt än den verkliga gör.

När herr Wistrand frammanar visionen av en allmän konfiskering till förmån för vissa grupper på bekostnad av andra, ser han i syne. Hans tal får väl skrivas på det ungdomliga övermodets konto. Under alla förhållanden tycker jag, att det representerar en surdeg, som man på andra håll här i debatten försökt övervinna och komma ifrån.

En som var snäll var däremot herr Nerman. Det har sagts, att hans tal här skulle vara hans svanesång i första kammarens remissdebatter. Det förefaller som om den mera liknade en revolutionär svanesång för hela hans parti. Herr Nerman gick så långt, att han ville säga, att han väntade icke av regeringen, att den skulle föra en socialistisk eller ens en arbetarpolitik. Han var fullt nöjd med om regeringen förde en demokratisk politik. Jag vet inte, om herr Nerman är beredd att bära ansvaret för att utställa en sådan fullmakt för regeringen och om denna fullmakt i så fall utställes å hans partis vägnar. Jag för min del är emellertid inte villig att göra en sådan där stark motsättning mellan en rent demokratisk politik och en arbetarpolitik eller socialistisk politik å den andra sidan. Det förutsätter, att denna demokratiska politik skulle kunna avskilja sig från det materiella eller andliga livet och föras i någon sorts lufttomt rum. Jag vågar i likhet med vad jag gjort förut påstå, att både socialism och arbetarpolitik uppträda i så gott som alla sammanhang i denna riksdag, och jag litar på att regeringen kommer att vara mycket mera radikal i det avseendet än representanten för det socialistiska eller kilbomska partiet här i första kammaren.

Man har spått en stillsam remissdebatt i år. Det förefaller mig, om man bortser från herr Wistrands anförande, som om debatten i det avseendet har uppfyllt alla förväntningar. Jag har visserligen inte hört så mycket av debatten i andra kammaren, men åtminstone i den här kammaren har den förlupit programenligt. Herr Domö och herr Hamrin ha sagt precis vad man väntade, att de skulle säga. Det är ju tryggt för en regering, när den har en opposition, vars operationer på förhand kunna beräknas så mycket mera som dessa operationer tydligen icke avse att vara upptakten till någon allmän stormning utan bara äro våltalighetsprov för att visa, att oppositionen i alla fall finns till. Jag tycker ändå, att det är ett uppmuntrande svar på statsministerns vädjan för någon tid sedan till oppositionen att efter bästa förmåga lojalt deltaga i det gemensamma arbetet. Sådana signaler komma säkert med tacksamhet att anammas, men icke så, att de böra insöva regeringen eller det parti, som står bakom regeringen, i någon naiv säkerhet. Det kommer inte att väcka någon vare sig överraskning eller besvikelse, om herrar Domö och Hamrin en vacker dag draga fram dolkarna ur sina bälten och upphäva mera rysansvärda krigstjut än i dag. Å andra sidan är det emellertid så mycket, som man kan samlas om. Det finns så många frågor, där det gäller vad Rickard Sandler en gång sade, att när förståndiga män överlägga sakligt med varandra — eller något i den stilen — komma de till samma resultat. Detta bör gälla i alla stora frågor, där vårt lands säkerhet är engagerad, men även i frågor om den allmänna orienteringen av tidsläget. Till dessa frågor höra ock-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

så ur många synpunkter en hel del av våra stora inrikesproblem. Det har varit en tillgång för vårt land under åren efter kriget, framför allt under den senast tilländalupna krisen, att vår nationella sammanhållning har hållit provet i avgörande stycken. Läget i dag är icke sådant, att det ger möjlighet till att släppa efter på detta sammanhållningskrav.

Vi socialdemokrater sätta oss icke på några höga hästar. Vi anse oss icke ens efter den stora valsegern i höstas ha något monopol på att veta vad som är god och förständig politik, men jag vågar hävda, att den nuvarande regeringen och dess nu framlagda budget utgöra stora och för hela vår epok avgörande bidrag till denna nationella samling.

Enär herr statsrådet *Wigforss* anmält sig vilja avlämna en kungl. proposition, blev överläggningen nu ånyo avbruten.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående förstärkning av sjunde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Den av finansministern framlagda finansplanen och även budgetförslaget har fått en mycket mild behandling av de talare, som hittills haft ordet i denna kammare. Budgetförslaget är nog också av den beskaffenheten, att det inte kan ge anledning till så skarp kritik. Skatterna äro ju visserligen höga, men det kan ju inte förnekas, att det är lättare att betala en jämförelsevis hög skatt under goda tider än under dåliga tider, och ingen av de talare, som hittills haft ordet, har kunnat anvisa några vägar, på vilka vi skulle kunna minska utgifterna eller skatterna. Herr Domö har ju visserligen här framfört rätt så stark kritik mot ett och annat, men jag skulle dock vilja beteckna den som en bukettt blommar, som han överräckte dels till regeringen och dels till bondeförbundet, men jag vill tillägga, att när bladen från dessa blommor vissnat och fallit bort, tror jag inte, att det är så mycket kvar ens av taggarna. De ha följt med bladen. Jag kan inte neka till att jag måste se på det sättet, även om det är mycket i vad herr Domö här sade, som även jag med den inställning, jag har, skulle kunna instämma i. Det var ju en del allmänna synpunkter i herr Domös yttrande, som äro värda beaktande.

Herr Hamrin gjorde ju också åtskilliga reflexioner över det nuvarande samarbetet mellan det socialdemokratiska partiet och bondeförbundet. Jag vill dock inte säga, att han fullföljde dessa reflexioner så pass långt, att han ville analysera, vart verkningarna av detta samarbete kunde leda eller den eventuella nytta eller skada, som landet hade av detta samarbete, och det är väl ändå detta, som bör vara det väsentliga.

Jag skall emellertid inte uppehålla mig vid detta, utan jag vill gå in på några reflexioner rörande det nuvarande läget och finansplanen. Jag får då säga, att det sist förflutna året har varit ett led i den ekonomiska uppgångsperiod, som vi sedan vändningen efter krisen — omkring år 1933 — haft i vårt land. Den har medfört förbättringar inom näringslivets olika områden och fört oss in i ett läge, som i flera hänseenden bär prägeln av högkonjunktur. Finansministern uttalar även i den bilaga till statsverkspropositionen, som innehåller översikt över finansplanen och inkomstberäkningarna, bland annat, att enligt vad erfarenheten lär äro sådana yttringar inom det ekono-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

miska området nu tillfinnandes, som bruka uppträda under en framskriden del av en återhämtningsperiod före ett nytt konjunkturomslag. Detta uttalande jämfört med en del andra, som av finansministern göras i finansplanen, bär vittne om att finansministern motser, att en sådan konjunkturomsvängning till det sämre kan komma att inträda, kanske icke under det närmaste eller de närmaste åren, men under en icke alltför avlägsen framtid. Redan detta, att högkonjunkturer och lågkonjunkturer allt som oftast avlösa varandra, skapar ju en viss osäkerhet och medför rubbningar och omkastningar inom det ekonomiska livet. Lågkonjunkturerna bruka därjämte i regel medföra arbetslöshet, lidande och ekonomisk misär för många människor. Det bör därför vara en av samhällets angelägnaste uppgifter att söka utjämna, lindra och i den mån det är möjligt förekomma dessa periodiskt återkommande kriser. Hög- och lågkonjunkturer bero visserligen till största delen på företeeser utanför vårt land, på vilka vi ej nämnvärt kunna inverka. De ligga ju således till största delen utanför gränsen för våra egna åtgöranden. Men inträder en krisartad lågkonjunktur, bör samhället känna det som sin oavvisliga plikt att ingripa för att lindra densamma. Det bör då icke vara samhället mindre angeläget att söka förebygga kommande kriser.

Under valrörelsen föregående sommar framhöllo de ledande personerna inom de olika partierna, att vi skola bereda oss för att möta nästa ekonomiska kris. Är emellertid i det hänseendet icke det bästa medlet att möta en kris att söka hindra den att bryta ut? Det bästa medlet bör ju i detta avseende vara, liksom då det gäller att skydda sig mot sjukdomar och farsoter, att söka hindra dess utbrott.

Åtgärder, som verka utjämmande i nu berörda hänseende, kunna naturligtvis vara av skilda slag. Bland mera betydande sådana tillåter jag mig peka på de reglerande och stödjande åtgärder, som redan vidtagits inom jordbrukets område, vilka, om de upprätthållas, torde kunna göra det möjligt att även under en lågkonjunktur hålla denna betydande näringsgren uppe. Återverkningarna härav torde icke behöva påvisas inför denna församling. Andra åtgärder av olika slag kunna även under en nedgångsperiod verka utjämmande på konjunktursvängningen, icke minst sådana, som bereda avsättning för produktionen inom landet. Men under en högkonjunktur som nu med ganska utpräglade tendenser kan det inte vara till allmänt gagn att staten genom sina åtgärder ytterligare bidrar till att stimulera läget. Ty, för att nu taga en liknelse, har man kommit upp på en höjd, så måste man ju ovillkorligen komma ned från densamma, och i detta fall är det tydligt, att om man kommer för högt, så kommer man inte heller ned utan kännbara påfrestningar. Eftersträfvansvärt synes mig alltså vara att, i den mån statsmakterna så kunna, försöka bidraga till att inom det ekonomiska livet fortginge en sakta skeende förbättring med såvitt möjligt sysselsättning för alla. Detta bör under goda tider vara någonting, som vi skola ägna vår uppmärksamhet, och i den mån så låter sig göra, böra vi även sträva efter att förhindra en kris eller åtminstone bidraga till att mildra verkningarna av en sådan.

Finansministern har ju även under nu rådande läge uttalat, att det icke är önskvärt att staten bidrar med åtgärder, som medföra en tillspetsning av konjunkturen, och härvid har han pekat på att om staten med lånemedel gör investeringar i företag eller om beskattningen på inkomster och konsumtion minskas, verkar även detta i expansiv riktning. Härom torde nog ej råda någon meningsskiljaktighet. Beträffande åter de verkningar, en eventuell skattesänkning skulle få i detta avseende, så kunna ju därom råda olika meningar. Men utan att ingå på frågan huruvida pengar, uttagna genom skatter och satta i rörelse genom staten, ha inflytande i ena eller andra riktningen, så

Statsverkspropositionen. (Forts.)

synes det mig, att om dessa pengar komma att användas till att betala de skulder, som uppstått genom spannmålsregleringen och vad som ännu återstår av Kreditkassan av år 1922, så måste det sägas, att det är något värt, att dessa skulder bringas ur världen. I valet mellan att sänka skatterna eller att bidra till denna skuld amortering synes mig under nu rådande läge det senare vara att föredraga.

I övrigt skall jag visst inte ha något emot att herr Domö ger några anvisningar om hur man skall kunna minska skatterna. Men såvitt jag förstår stämningen inom det läger, som herr Domö representerar, har man snarare krav på nya äskanden av riksdagen på olika punkter, och beslut i enlighet härmed kan jag inte inse skulle leda till skattelättnad, utan snarare till dess motsats. I varje fall måste man, om man vill minska skatterna, även kunna ge anvisning på hur detta skall tillgå.

Herr finansministern har tidigare i dag redogjort för anledningarna till den svällande budgeten. Det är ju icke minst de automatiska stegringarna, först och främst på specialbudgeten till vägväsendet, men därjämte stegringar, som av riksdagen långt tidigare beslutats. De extra stegringar, som nu skulle komma till stånd, gälla i huvudsak förbättrade löner för ett flertal av statens befattningshavare. Jag vill för min del icke motsätta mig en lönereglering för dessa befattningshavare, där en sådan befinnes skäligen och berättigad, men naturligtvis får man inte göra detta med åsidosättande av andra minst lika berättigade eller kanske ännu mer berättigade krav på statskassan. Det är dessutom särskilt hjälpen till de kanske sämst lottade i samhället, vilken beslöts av 1935 års riksdag, som på den sociala huvudtiteln bidragit till den starka ökningen. Jag syftar på de höjda folkpensionerna. Det är inte den nu föreslagna dyrortsgrupperingen utan det är hjälpen till den stora mängden av pensionstagare, som i detta fall kräver de stora beloppen. Ökningen i och för dyrortsgrupperingen skulle för nästa budgetår endast belöpa sig till 5 miljoner kronor, beroende på att den skulle utgå blott för halva budgetåret.

Jag kanske i detta sammanhang även bör säga något med anledning av vad herr Domö och även herr Hamrin yttrat beträffande folkpensioneringen — det har tidigare i dag bemötts av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet och det behöver därför icke sägas så mycket. Jag vill förklara att från det håll, som jag representerar, har motståndet mot den förbättrade ställningen för pensionstagare inom dyrorterna icke så mycket haft sin orsak i att man icke önskar ge dem en förbättrad pension, utan motståndet har i huvudsak berott på att man icke ansett det vara rättvist mot den stora landsbygdsbefolkningen att skattemedel från det allmänna skulle utgå för att ge dem denna förbättrade ställning, i synnerhet som skatterna i många av de större samhällena äro avsevärt lägre än i flertalet kommuner på landsbygden. Bondeförbundet har icke så mycket emot denna sak, om kostnaderna för dyrortsgrupperingen finansierades i huvudsak på det sättet att de kommuner, där pensionstagarna fingo en avsevärt förbättrad ställning, fingo i väsentligt högre grad bidra vid finansieringen. Visserligen kanske det nuvarande förslaget i det avseendet icke tillfredsställer alla inom det parti jag tillhör, men det är dock en så avsevärd del, som får betalas av vederbörande kommuner, att det bör mildra det motstånd, som tidigare rått mot ett dylikt förslag. Kanske kan man i framtiden finna något system, där man på ett ännu mera tillfredsställande sätt kan tillgodose finansieringen av folkpensionerna.

Jag skall nu icke vidare gå in på den kritik, som riktats emot oss, men jag skall, medan jag har ordet, betona en sak som ligger det parti jag tillhör

Statsverkspropositionen. (Forts.)

hör nära om hjärtat. Det är att åtgärder alltför av statsmakterna vidmakthållas för att hålla jordbruksnäringen inom landet uppe. I det hastigt förbättrade konjunkturläget har jordbruket icke kunnat hålla jämna steg med förbättringen inom andra grenar av näringslivet. Inom industrien har denna förbättring kunnat försiggå i en vida raskare takt. Det är därför angeläget att statsmakterna vidtaga sådana åtgärder, att jordbruket i framtiden icke blir satt i en sämre ställning än andra näringar, utan att jordbruket och den stora befolkningen, som där har sin bärning och utkomst, alltför beredes möjlighet att under någorlunda trygga förhållanden bedriva sin näring. Likaså är det angeläget att den stora arbetargrupp, som är anställd inom jordbruket, icke erhåller en sämre ställning än andra arbetargrupper. Icke minst efter det avtal, som redan under föregående höst träffades rörande lantarbetarnas löner, liksom även efter den arbetstidslagstiftning på området, som av föregående riksdag genomfördes, är det nödvändigt att se till att sådana priser kunna upprätthållas, att näringen icke kommer att tryckas ned.

De olika frågor, som beröra dessa förhållanden, komma vi naturligtvis senare att få taga ställning till, och jag kan därför nu icke behöva uppehålla mig därvid.

Jag kan sluta med att instämma i det uttalande, som gjordes av såväl den förste som den andre talaren i denna debatt rörande vår ställning med anledning av det utrikespolitiska läget, och att vi skola sakligt och objektivt och så långt det är möjligt genom samarbete lösa de frågor, som bli oss förelagda. Jag tror icke att genom det ändrade läge, som uppstått efter de senaste valen, den enskilde riksdagsmannens ställning när det gäller att objektivt bedöma föreliggande frågor kommer att mera kringskäras än tidigare. Jag skulle snarare önska, sedan det nu framträtt ett bredare underlag för vår styrelse, att de enskilda riksdagsmännen skulle känna sig mera fria och obundna att vara i sin stad bedöma förekommande frågor. Jag tror att det endast kan vara till gagn, såväl för parlamentet självt som även för frågornas lösning och därmed för folket och landet.

Herr Domö: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet behagade beteckna mitt föregående anförande såsom valmötetal, åtminstone till stor del. Det är ju möjligt att jag talar nu på ungefär samma sätt som jag gjorde på valmötena i höstas. Jag förstår också att herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp har en smula svårt att förstå, att man kan fullfölja samma tankegång nu som under valrörelsen i höstas. Ty jag måste ju säga mig, att herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp i åtskilliga avseenden visat upp en helt annan uppfattning nu än då, icke minst när det gäller den fråga, i vilken han begärde en förklaring rörande vad jag menat när jag talade om uppfattningen nummer ett och uppfattningen nummer två och följerna av dessa olika uppfattningar.

Jag har här i min hand ett flygblad från bondeförbundet sedan valrörelsen i höstas, som jag förmodar är autoritativt och som herr jordbruksministern veterligen icke haft något att erinra emot. Jag tillåter mig citera några meningar för att få belägg för vad jag nyss sade. Rubriken lyder: »Vad har bondeförbundet uträttat?», och sedan är det uppräknat vad detta skulle vara: »Genom bondeförbundets energiska insats på det politiska området har kunnat genomföras: att mjölkpriset gått upp från 4—5 öre till 11—12 öre per kg. Räkna efter! Det blir en vacker slant för eder på år och dag; att brödspannmålspriset väsentligen höjts i förhållande till världsmarknadspriset; att bättre stabilisering ernåtts på slaktdjursmarknaden; att högre äggpriser erhållits;

Statsverkspropositionen. (Forts.)

att lägre räntor och mera ordnade kreditförhållanden bringat en betydlig lätt-
nad för skuldsatta jordbrukare.» Därefter följer ett stycke, som direkt åter-
ger bondeförbundets dåvarande uppfattning i pensionsfrågan. Det lyder: »att
de medellösa och fattigaste i landet fått sin pensionsfråga ordnad — och lika
för alla oavsett stad eller landsbygd — utan orättvis dyrortsgruppering, som
medfört en ytterligare förmån för de i skattehänseende bättre lottade storstäder-
na. Denna fråga föranledde den socialdemokratiska regeringens avgång, när den-
na ej lyckades genomföra dyrortsgrupperad folkpensionering, varefter bonde-
förbundet fick övertaga regeringsansvaret.»

Med stöd av detta bondeförbundets eget uttalande angående orsaken till
bondeförbundsregeringens tillkomst borde väl vara klarlagt betydelsen av
uppfattningen nummer ett i pensionsfrågan. Uppfattningen nummer två, det
vill säga att man gick med på dyrortsgrupperingen, var enligt min mening
förutsättningen för bondeförbundets deltagande i den koalitionsregering, som
nu sitter vid makten. Det är, herr statsråd, den förklaring som herr stats-
rådet efterlyste rörande talet om de olika uppfattningarna. Jag förstår myc-
ket väl att man kan ändra uppfattning i anledning av ett ändrat politiskt
läge. Men detta ville herr statsrådet säga att herr statsrådet icke hade gjort.
Han sade att han och bondeförbundet icke ändrat mening, men att även för
ett parti det kan vara nyttigt och glädjande om det får sin horisont vidgad.
Vidare föreligga nu, enligt herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp's uppfattning,
en del andra omständigheter, vilka skulle motivera en annan inställning till
pensionsfrågan: det förslag som nu framlägges gäller tre i stället för tio år
och dessutom bör man taga hänsyn till det mycket förbättrade ekonomiska
läget. Ja, det är glädjande att det är en bättre ekonomisk ställning nu än
förut. Men att uppfattningen därom kom så plötsligt, att man söndagen den
20 september förfäktade den mening, som jag talade om från flygbladet, och
sedan på onsdagen hade kunnat konstatera det förändrade ekonomiska läget,
det vittnar om en sällsynt anpassningsförmåga — ja, inte missunnar jag herr
statsrådet den, men jag måste ju i alla fall konstatera att den t. o. m. för
herr statsrådet är ganska storartad.

När herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp talade om att högern ingalunda
synes vara så särskilt aktsam om utgifterna — högern har ju fört fram vissa
spörsmål som röra befolkningsfrågan — så var det som om herr Pehrsson-
Bramstorp kände en viss vanda för de utgifter, som skulle kunna bli följden
av en positiv befolkningspolitik, som nu är framförd även i regeringsprop-
ositionen. Vi högermän ha emellertid den uppfattningen, att befolkningsfrå-
gan är så allvarlig, att man även om det kostar en del pengar måste söka full-
följa det bästa av de förslag, som kommit fram.

Jag tillät mig att i mitt förra anförande erinra om att det råder delade
meningar även på lantmannahåll om huruvida jordbruksregleringarna i allo
lagts så, att lantmännen kunna vara tillfredsställda med dem. Därtill för-
klarade herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att om det inte
gått att tillfredsställa jordbrukarnas önskemål, så beror detta på att riksdagen
uttryckte sig mycket otydligt, när den lämnade sina direktiv om hur pris-
regleringarna skulle tillämpas — det skulle särskilt vara det sammansatta
bevillnings- och jordbruksutskottets direktiv, som voro mycket oklart skriv-
na. Ja, det kan ju hända att så är fallet. Men enligt vad jag kan erinra mig,
var det en borgerlig majoritet, som stod bakom dessa direktiv och således även
bondeförbundet. Och det skulle med tanke på herr statsrådets arbetsförmåga
och det intresse, som han alltid haft för vad som sker inom sitt parti, vara
förunderligt, om inte herr statsrådet haft reda på innebörden av dessa direk-
tiv eller deras utformning. Att det råder skilda uppfattningar om huru de

Statsverkspropositionen. (Forts.)

skola tolkas kom fram redan under debatten förra året, men den debatten gav också belägg för att en tolkning, som är betydligt generösare gent emot prisbildningen för jordbruksprodukter än den herr statsrådet sedan tillämpat, också hade skäl för sig. Jag hörde till min glädje att herr statsrådet utlovade, att den kommande propositionen rörande jordbrukets prisregleringar åtminstone skall präglas av en sådan klarhet, att man vet vad herr statsrådet avser för prisläge. Det gläder mig, ty det har inte alltid varit så lätt att få klart för sig herr statsrådet Pehrsson-Bramstorps inställning.

Jag vill vidare i anledning av herr statsrådet och chefens för jordbruksdepartementet anförande förklara, att vi icke ha någon anledning från det håll jag företräder att på något sätt söka väcka strid eller framkomma med onödiga anmärkningar rörande det sätt, på vilket bondeförbundet behagar sköta sin politik. Det är dess fulla rättighet att avgöra den saken själv. Jag passar också på tillfället att säga, att jag för min del tycker, att sådan som den politiska situationen varit och är, så är en koalitionsregering mellan socialdemokrater och bondeförbundare en mycket förklarlig sak — för bondeförbundets del närmast ett fullföljande av en påbörjad utvecklingslinje. Det är inte mot den saken, som jag på något som helst sätt velat vända mig. Men jag har varit angelägen om att framhålla en del synpunkter, som man med anledning av det politiska läget måste framhålla vid sådana tillfällen som detta.

Jag tillåter mig att även några ögonblick dröja vid finansministerns yttrande. Det framgick av våra olika anföranden, såsom han också vid ett tillfälle lät antyda, att vi ekonomiskt sett tala olika språk och att vi givetvis ha oerhört svårt att komma på samma linje. Det lär väl inte gå. Men även om detta är förhållandet, är det ju självfallet att det kan finnas vissa saker, i vilka även vi kunna ha enahanda uppfattning. Det är då i första hand angelägenheten av att de skulder, som man under föregående kristid fått ikläda sig, i största möjliga utsträckning återbetalas. Jag är fullständigt ense med herr statsrådet och chefen för finansdepartementet därutinnan, att det är önskligt att man icke sätter sig emot en sådan åtgärd. Men en annan sak är, i vad mån det är nödvändigt och försvarligt att fortfara att leva på den höga, om jag så får uttrycka mig, skatte- och utgiftsstandard, som under de senare åren, då socialdemokraterna ha suttit vid makten. Men vad har det blivit av de bebådade åtgärderna mot kommande kriser? Det var med verkligt stort intresse jag tog del av herr finansministerns yttrande, då han sade, att om det blir en ny kristid, komma vi att fortsätta på samma sätt som nu, möjligen med den skillnaden, att vi då också skola sänka skatterna under lågkonjunkturen. Ja, detta uttalande är betecknande för herr finansministerns optimism, och då jag förklarar, att jag icke vågar följa honom i alla tankegångar därom, så förstår nog kammaren, att jag anser det tämligen lönlöst att i en diskussion om dessa olika skatteprinciper vid detta tillfälle fortsätta resonemanget. Det torde bli tillfälle att senare göra det.

I anledning av herr Åkerbergs hänvändelse till mig tillåter jag mig säga, att jag för min del har ingen som helst åstundan att åstadkomma någon skärpt ställning mellan de båda kamrarna eller mellan de olika partierna. Jag har samma uppfattning som herr Åkerberg därom, att det är synnerligen viktigt i all politik och all offentlig verksamhet, att alla parter beflita sig om att söka förstå varandra, och även om de skarpt framhålla sina synpunkter, skola de taga hänsyn till och söka finna motståndarens motivering vara grundad på hans uppfattning och inse att det kan ligga skäl under den. Men det var en sak i herr Åkerbergs anförande, som ingav mig några funderingar, och det var, när han gav sig in på en uttolkning av vad utrikesministern torde mena.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Man har i dessa dagar, i pressorgan och på andra håll, varit så angelägen att framhålla, att utrikesministern, excellensen Sandler, »torde» mena det och det. Jag måste säga, med den aktning jag har för utrikesexcellensen, att jag tar bra mycket mera hänsyn till vad han på sitt koncisa sätt säger i utrikespolitiska ting än till vad vissa honom närstående tidningsorgan säga, och jag tycker icke, att man behöver någon vidare uttolkning av vad excellensen Sandler menar. Hans mening förefaller tämligen klar, och den delas även av det parti, som jag företräder. Men vad de herrarna mena, som söka uttolka vad excellensen Sandler torde ha sagt — det har jag svårare att förstå. Behöver utrikesministerns uttalande tolkas och — tänjas, så att hans mening skall täcka uppfattningen hos hela det socialdemokratiska partiet?

Herr Nilsson i Gränebo talade om att det tycks råda enighet om en hel del saker, bl. a. om den sak, som jag nyss omnämnde — utrikespolitiken —, och han hoppades, att det även skulle råda enighet om erforderliga åtgärder för jordbrukets stödande. Från mitt håll är jag angelägen att ge den försäkran till herr andre vice talmannen, att vi därvidlag icke skola underlåta att dra vårt strå till stacken. Vi ha ingen anledning att frångå den uppfattning, som vi städse ha förfäktat. Men om det således råder enighet på en hel del punkter, så är det tydligt och klart, att olikheterna ändock äro så pass stora i en hel del politiska spørsmål, bl. a. rörande budgeten o. d., att det icke kommer att saknas tillfällen, när meningarna bli delade, till strid mellan de olika uppfattningarna. Men jag har liksom herr Åkerberg grundad anledning att antaga, att de skilda uppfattningar, som då skola förfäktas, skola framföras i en saklighetens anda, som gör det möjligt att komma till de bästa resultaten. Vi inom min meningsriktning, som stå i opposition mot regeringen, göra detta icke därför att det är en regering, sammansatt så och så. Vi göra det, därför att regeringen uttalat sig för en politik och fört fram en del förslag, som vi icke kunna gilla. Vi opponera emellertid icke för oppositionens egen skull, och i den mån vi kunna bidra till samverkan om det vi ha gemensamt, skola vi heller icke underlåta att lämna sådan.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag noterar med tacksamhet vad herr Domö sist yttrade, att oppositionen är saklig och icke föranledd av att regeringen är sammansatt på visst sätt. Hade herr Domö i sitt första anförande antytt detsamma, skulle jag ha förstått anförandet i dess helhet, men det anförandet var, såvitt jag kan bedöma det, ungefär till hälften lagt som opposition i anledning av den regeringskoalition, som förefinnes. Men vare sig man står i opposition eller intager en mera ansvarig ställning, böra sådana synpunkter, synes det mig, icke anläggas, och jag anser, att vi för närvarande, oavsett konjunktur och dylikt, böra med bortseende från vissa mindre skiljaktigheter försöka göra det bästa vi kunna.

Herr Domö yttrade, att det av mitt anförande föreföll som om jag — eller bondeförbundet — hade en viss vända i anledning av de kostnader, som i statsverkspropositionen föranletts av befolkningskommissionens förslag. Jag förstår inte, hur herr Domö kunde tolka mitt anförande på det sättet. Vi ha ingen vända över dessa ökade utgifter, som föranletts av riksdagens tidigare beslut, men det förvånar mig att de, som motionerat om detta och föreslagit dessa utredningar strax före ett val, vändas efteråt, därför att de den gången inte tänkte på, att allt sådant måste medföra kostnader. Jag tycker det är litet märkvärdigt att framställa saken på det sättet, ty gamla erfarna politiker, som representera högerpartiet, måste ju förstå, att alla dessa nya spørsmål, som komma upp, äro av den art, att de medföra ökade kostnader, och de medföra även kostnadsökning framdeles.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Beträffande vad jag sade att jag skulle skriva — även om jag söker skriva så klart och tydligt som det är mig möjligt, kan det ju hända, att det ändå inte blir tillräckligt klart och tydligt — får man ju bedöma det, när den tiden kommer. Men vad jag har hemställt är, att utskotten också sökte göra sina direktiv till regeringen så klara och rätliniga som möjligt, så att man inte å ena sidan kan säga, att här har regeringen brustit i fullföljande av riksdagens direktiv, och å andra sidan, att här har regeringen gjort avvikelser i motsatt riktning, eftersom prisnivån stigit. Om jag får tolka herr Domös anförande såsom representativt för högern och herr Hamrins såsom representativt för folkpartiet, konstaterar jag ännu en gång, att det råder väsentlig skiljaktighet dem emellan i uppfattningarna om konjunkturer och andra förhållanden, och då är det väl, att det finnes en regering, som kan sammanjämka de olika uppfattningarna, så att det inte går som förut, och jordbrukets intressen bli borttappade ännu en gång.

Herr **Branting**: Herr talman, mina herrar! Jag skall till att börja med tillåta mig några måhända inopportuna reflexioner i försvarsfrågan.

Under försvarsdebatten förra året tillät jag mig i all anspråkslöshet uttrycka den meningen, att avvägningen de olika vapenslagen emellan inom den angivna kostnadsramen om möjligt borde undergå en förskjutning till flygets förmån. Jag tillät mig då också framhålla vikten av, att den frivilliga civila flygutbildningen på ett energiskt sätt understöddes av statsmakterna, så att vi om möjligt också här i landet måtte få fram den personal, utan vilken flygets material blir värdelöst. Såvitt det blivit upplyst, håller man nu inom flygvapnet på med att organisera den nya ordningen strikt efter de av riksdagen antagna planerna. Någon sådan förskjutning till flygets gynnande och särskilt utbyggnadstidens förkortning, varom jag uttryckte en förhoppning, har från bestämmande håll icke ens blivit förd på tal. Möjligt är ju, att man redan anser sig ha full sysselsättning med de stora organisatoriska uppgifter, som den nya försvarsordningens genomförande på detta område medför. Vad som gjorts för att popularisera och forcera den frivilliga flygutbildningen och underlätta uppkomsten av en avsevärd kader av flygkunnig ungdom känner jag inte närmare till, men man kan knappast säga, att man i allmänhet ute i landet har någon känsla av att detta arbete har kommit allvarligt i gång.

Jag har, herr talman, velat begagna detta tillfälle att framhålla, att allt som har hänt under den gångna sommaren och hösten, både på det utrikespolitiska och det militära området, tyckes mig ha bestyrkt den vitala betydelsen av att man förfogar över ett väl utbildat och väl rustat flygvapen. Den saken har man ju också förstått på de flesta håll. Jag tänker bl. a. särskilt på Finland, där, enligt vad det har sagts, flyget utvecklas i mycket forcerat tempo och kommer att bli förhållandevis till och med starkare än det svenska. Om det nu skulle gå så, mina herrar, något av de närmaste åren, att en krigskatastrof inträffar i Europa, där vi på ett eller annat sätt komma med, då är det att befara, att vi först av allt skola få anledning att beklaga vår påfallande svaghet i luften. Det är så, att på alla möjliga andra militära områden kan man improvisera eller bygga nytt eller skaffa in genom inköp från utlandet vad man behöver. Men en kår av väl utbildade och skickliga flygare med tillhörande reserver kan man varken påräkna utifrån eller under dylika förhållanden hastigt utbilda i landet.

Ja, mina herrar, omständigheterna ha tillåtit mig att på nära håll se kriget i Spanien. Jag har sålunda icke bara i någon mån varit med om och sett de svåra verkningarna av luftbombardemang mot städerna, utan jag har också

Statsverkspropositionen. (Forts.)

haft tillfälle till daglig förtrolig samvaro med en grupp av de aktiva stridsflygarna och deras ledare. Jag har då, det erkänner jag gärna, med ett fascinerat intresse följt de hastigt skiftande situationerna på luftfronten och kunnat konstatera de omedelbart förödande verkningarna för hela armén, när man på grund av ammunitionsbrist eller materialförstöring eller stora förluster i människoliv bland flygarna har känt sig underlägsen i luften. Jag vill säga, att de dagarna, när läget var sådant, såg det verkligen mycket hopplöst ut för de trupper, bland vilka jag vistades. Men när återigen mina vänner flygarna hade fått fram vad som fattades och uppnått jämvikt eller partiell övervikt i luften, blev det på nytt möjligt för de republikanska trupperna att hysa förhoppning om seger, trots deras oerhörda underlägsenhet för övrigt i utrustning, beväpning och utbildning. Jag hade senast vid tiden strax före jul åter tillfälle att träffa samman med dessa flygare och ytterligare kontrollera mina intryck beträffande flygets roll i det moderna kriget, och det är från dessa utgångspunkter som jag har velat allvarligt säga ut den meningen, att utan ett modernt flygvapen av viss storleksordning är hela vår övriga försvarsapparat helt enkelt att betrakta som ingenting annat än blivande skrot. Ingenting håller i längden emot, ingenting kan fungera, om fienden behärskar luften. Det är så. Verkningarna äro sådana. För de rent defensiva uppgifterna är flyget absolut ofrånkomligt, och för de offensiva kan det ofta vara avgörande, särskilt genom attackerna på motståndarens kommunikationsmedel. — Till herr Borell, som här nyss talade om flottans stora betydelse och särskilt framhöll, att Valenciaregeringens flyg icke har kunnat vara särdeles verksamt mot rebellernas flotta, skulle jag vilja säga, att detta helt säkert beror på den oerhörda brist på flygplan, som råder på regeringens sida. De som finnas måste i första hand användas vid fronten.

Det är alltså därför att jag så bestämt kommit till denna uppfattning som jag här har tillåtit mig att ta upp denna fråga såsom utomordentligt viktig. Eftersom jag hade äran förra året att vara med i försvarsutskottet och sedan också, liksom alla andra, deltog i de fattade besluten, skulle jag, med den syn jag fått på dessa ting, känna det som ansvarslöst, om jag icke här sade ifrån min mening. Naturligtvis förstår jag mycket väl hur saken rent riksdagspolitiskt sett ligger till och att försvarsministern strängt hållit sig till fjolårets beslut. Något annat skulle heller icke varit möjligt. Vad som beslöts förra året var väl ändå, reellt sett, som jag ser saken, väsentligen av den innebörden, att man fixerade en total kostnadsram för försvarsutgifterna. Beträffande åter den tekniska utformningen av den nya ordningen måste det väl ligga i sakens natur, att de ansvariga myndigheterna med största uppmärksamhet och anpassningsförmåga följa med tiden och föreslå de jämkningar i programmet, som visa sig vara påkallade.

Jag skulle, om jag får lov, också vilja säga några ord från mina utgångspunkter i fråga om det utrikespolitiska läget, som har behandlats av åtskilliga föregående talare och som enligt min mening har berättigat mig att redan här taga upp försvarsfrågan till någon behandling. Vårt land tar ju nu uppenbarligen aktiv del i den aktuella europeiska politiken och särskilt i den spanska frågan. Vi ha för vår del ärligt — och beskedligt, kanske man kan tillägga — spelat med i noninterventionspolitiken, liksom alla de andra demokratierna låtit oss bedraga och likväl tigit still. Vi måste, såvitt jag förstår, också i fortsättningen följa med i alla de svängningar och slingringar, som stormakterna exekvera i fråga om kriget i Spanien. Under denna tid ha vi fått vänja oss vid att på det diplomatiska språket just ingenting benämnes vid sitt rätta namn. Just nu t. ex. rör sig ju diskussionen på många håll om frågan om de frivilliga i spanska kriget, och med vanlig oärlighet har man

Statsverkspropositionen. (Forts.)

då lätsats som om de från vissa stater utsända, fullt militärt utrustade truppkontingenterna skulle vara att jämföra med vanliga frivilliga. Man har alltså jämställt dessa statsorganiserade och statsbetalda trupptransporter med enskilda idealister, som från olika länder ha begivit sig till Spanien för att där kämpa och dö för vad de ansett vara frihetens sak. Det är den vanliga officiella dimbildningen, till gynnande ofta nog i sak av rebellerna, som har pågått sedan detta krigs början.

Jag skulle till vad herr Åkerberg yttrade även vilja lägga några ord som replik till herr Hamrin. Jag ber att få börja med att ge herr Hamrin en honnör för hans vidhållna skarpa fördömande av det fascistiska överfallet på Abessinien. Det var ju manliga och hårda ord, som herr Hamrin tillät sig, när han beskrev, vad det fascistiska Italien därvidlag hade tillåtit sig. Tyvärr framträdde herr Hamrin icke lika principfast, när det nu gäller det fascistiska överfallet på den spanska demokratien. Det förefaller som om den spanska demokratien enligt herr Hamrins mening bör ställas i en annan, mindre sympatisk, mindre gynnad klass än det abessinska kejsardömet. I fråga om Spanien gäller det bara för oss, enligt herr Hamrins mening, att inte ha någon mening, ingen ståndpunkt alls, eller i varje fall att icke låta denna mening komma till uttryck, ty då skulle det kanske tagas illa upp av någon av de stater, som herr Nerman nyss kallade »barbareskestaterna». I fråga om Spanien har alltså allt det klara rättspatos, som herr Hamrin mobiliserade, när det gällde Abessinien, gått upp i rök. Uppriktigt sagt vill jag icke alltför hårt förebrå honom den saken, ty jag vet ju, att hela denna ideologiskt osammanhängande linje anses fullt passande, naturlig och självklar — sedan nämligen London har intagit den ståndpunkten.

Herr Hamrin trodde sig kunna hämta argument för sin mening genom en beslöjad hänvisning till det finska inbördeskriget 1918, där man förenade sig om en neutralitetslinje. Men det är ju så, att med historiska paralleller kan man bevisa ungefär vad som helst och blir inte mycket klokare för det. Jag vill i det sammanhanget bara påpeka ett par stora olikheter i läget. I Finland var det den gången fråga om ett verkligt inbördeskrig, under det att saken nu bara skenbart rör sig om ett inbördeskrig, men i verkligheten gäller ett överfall av vissa fascistiska statsmakter. Om rebellerna i Spanien hade lämnats åt sig själva, skulle ju denna sak varit likviderad för länge sedan. Såvitt jag har sett, har också den spanska regeringen för sin del accepterat de förslag, som framkommit, om en absolut avspärrning, men upprorsgeneralen har däremot på naturliga skäl ställt sig avböjande gentemot dessa förslag. För övrigt är det ganska märkvärdigt, att man talar så mycket här i landet om »neutralitet» i det spanska dramat och därmed menar en ståndpunkt, som ingalunda kan betraktas som neutral. Jag vill tillåta mig erinra om, att det just var en korrekt neutralitet, som vännerna till den spanska demokratien krävde, när i stället noninterventionsspektaklet startade. Med de vanliga förvanskningarna av ordens innebörd och mening avser man nu med neutralitet i stället, att man skall acceptera en folkrättsstridig avspärrningspolitik mot en lagligen tillkommen och vänskapligt sinnad regering.

Jag vill gå över till en mera allmän diskussion beträffande det utrikespolitiska läget och helt kort belysa, varför dessa förhållanden synts mig motivera, att vi alltjämt måste ägna försvarsfrågan en särskild uppmärksamhet. Det är ju så som framgår av pressen, att man för ögonblicket ute i Europa, oavsett blodbadet på spanska folket, talar ganska mycket om fred och avspänning och allehanda allmänna uppgörelser, varigenom de bestående motsättningarna äntligen skulle bringas ur världen. En sådan politisk målsättning är naturligtvis given för de beklagansvärda medmänniskor, som just nu

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ha uppgiften att bekläda de politiska posterna ute i stora världen. Men vi kunna ändå icke undgå att se, att rustningarna de sista åren blott ha ökat, att fasciststaterna bara ha blivit mera fordringsfulla, ju mer de ha vunnit, att den avspänning, som under varje akut konflikt har ställts i utsikt mot villkor att fasciststaterna skulle få sin vilja fram, icke har kommit till stånd! Så hette — vi ha inte sämre minne, än att vi komma ihåg den saken — i Saar-konflikten, att bara den frågan bragtes ur världen, skulle förhållandet mellan Tyskland och Frankrike bli så harmoniskt. Så hette det under konflikten i samband med besättandet av Rhenprovinsen: »Låt oss bara lyckligen komma igenom denna prövning, så skola vi sedan i samförståndets tecken ta upp den stora diskussionen om råvarufördelningen!» Så lät det under Abessinienkriget: »Låt nu i Herrans namn bara Italien få tillfredsställa sitt expensionsbegär och sin prestigelystnad, så ligger sedan ett nytt Locarno och väntar på statsmännens besök!» På samma sätt vill man nu inbilla oss, att bara det spanska orosmomentet kommer ur världen — och bara de fascistiska staterna i det sammanhanget fått tillfälle att bedriva sin vanliga utpressningspolitik — skall det sedan öppna sig nya utsikter till en allmän uppgörelse. Men varje gång, sedan respektive oroshärd likviderats, har det ju i stället visat sig, att efter en tid en ny och ännu svårare konflikt uppstått, efter ett nytt fascistiskt initiativ. Om vi se på konflikterna Saar, Rhenlandet, Abessinien och Spanien, betecknar denna linje en oavbruten stegring av den allmänna krigsfaran.

Det förefaller tyvärr vara ganska klart, vart allt detta slutligen leder. Det förefaller ganska oemotsägligt, att den allmänna krigsfaran under de senaste åren har ökat oavbrutet, att den haft sitt ursprung från vissa stater och att den ingalunda har minskat genom det demokratiska Västeuropas eftergifter och offrande av dyrbara principer »för fredens skull», som det har hetat. Under dessa förhållanden förefaller det åtminstone mig uppenbart, att det nu kan vara nog med den politiken och att freden bäst betjänas, icke genom fortsatta eftergifter och svaghet mot fasciststaterna, utan genom att demokratierna stå starka, uppträda med fasthet och hålla fast vid sin ideologi i fråga om reglerna för samvaron mellan staterna.

Det är i detta utrikespolitiska läge som jag — i positiva avsikter — har velat beröra försvarsfrågan. Ena stunden tvingas hela världens uppmärksamhet mot Mellaneuropa, andra stunden riktar man uppmärksamheten mot söder, nästa gång blir det kanske mot norr. Det är å andra sidan givet, att jag icke härmed velat i ringaste mån ge stöd för den meningen, att vi här i landet skulle slå in på de vägar, där man ruinerar folk och stat för krigsrustningens skull. Tvärtom är jag övertygad om att detta är den allra sämsta försvarspolitik. Ty just under den allmänna frontställning, som nu föreligger i Europa, när så starka *sociala* moment göra sig gällande som en faktor i den stora krisen, måste, såvitt jag förstår, de demokratiska samhällena vara på det klara med, att deras inre fred och vilja till sammanhållning utgör en tillgång, som ingalunda får riskeras med att de stora, fattiga klasserna göras ännu fattigare, genom att en omätlig militarism tar brödet ur munnarna och förhindrar den nödvändiga sociala nydaningen. Jag menar alltså, att demokratiens förverkligande och fördjupande utgör en väsentlig del av vår försvarspolitik.

Det är också med anknytning till dessa synpunkter som jag skulle vilja till herr försvarsministern rikta den frågan, hur det ligger till med utredningen om försvarets demokratisering, som av förra riksdagen beslutades samtidigt som den nya härordningen antogs. Enligt uppgift lär en s. k. enmanskommitté arbeta med den saken, och jag undrar, vilka resultat man snart kan

Statsverkspropositionen. (Forts.)

förfärdiga av detta tvivelsutan idoga arbete. Såvitt jag förstod läget förra året var riksdagens uttalande i denna sak allvarligt menat. Jag skulle t. o. m. vilja säga, att det var i demokratiseringens tecken, som den nya försvarsordningen på många håll accepterades. Jag hörde för min del till dem, som sågo saken så. Ingenting var mindre meningen, än att allt härvidlag skulle stanna på papperet som bara vackra ord. Jag kan icke heller tänka mig, att man på det sättet har tolkat valresultatet, att riksdagens intresse för krigsmaktens demokratisering skulle ha svalnat efter den väldiga socialdemokratiska framgången. Tvärtom är det väl så, att denna fråga just för det segrande arbetarpartiet är av fundamental betydelse.

Man har sagt, att i och med de sista valen och den därefter träffade uppgörelsen mellan socialdemokraterna och bondeförbundet ha förutsättningar tillkommit för en tryggad demokratisk era här i landet. Men om det fria folkstyret verkligen skall komma till ökad trygghet genom de ifrågavarande politiska händelserna, så gäller det säkerligen för den kommande perioden att därunder demokratiens principer fördjupas och säkerställas över hela det sociala, politiska och ekonomiska fältet och vinna erkännande på alla centrala punkter. Dit hör också försvarsorganisationen. Det får icke vara så, att vår demokrati på vissa områden förblir ofullgången. Välja vi demokratiens väg — och det har svenska folket gjort — så innebär det, att vi ha velat acceptera en viss social livsprincip, som klart präglar alla våra institutioner. I ett sådant samhälle är uppenbarligen ett plutokratiskt fåvälde lika litet hemmahörande som en från demokratien skild militärapparat. Därför må älskvärda utlänningar prisa oss så mycket de vilja, men själva, hoppas jag, äro vi överens om, att betydande arbetsuppgifter nu vänta, till förverkligande av den starka sociala demokrati, som vi uppriktigt eftersträva.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! Remissdebatten i år har av naturliga skäl i mycket högre grad än föregående dylika debatter kommit att röra sig kring utrikespolitiska förhållanden. Den föregående ärade talaren gjorde gällande — om jag inte missförstod honom — att vi med all kraft böra taga aktiv del i den allmänna europeiska politiken, att Sverige som stat bör göra det. För min del har jag den meningen, att vi, så långt det är möjligt, böra hålla oss fjärran från de stora europeiska intressetvisterna mellan skilda maktgrupper och i vår utrikespolitik framför allt ta hänsyn till vad som gäller tillvaratagandet av våra svenska intressen, naturligtvis dock med fasthållande av, att vi fullgöra våra plikter i avseende på det förhållandet, att vi äro medlemmar i Nationernas förbund och därigenom måste taga del även i vissa avgöranden, som icke direkt röra oss. Men jag tror, att inom den gränsen en ganska vidsträckt neutralitet alltjämt är möjlig, om ock inte så obegränsad som förut.

Den föregående ärade talaren riktade sig bl. a. mot ett uttalande av herr Hamrin. Jag har ingen anledning att svara på det; det gör säkerligen herr Hamrin själv. Men eftersom det som herr Branting sade också är sagt mot min och många andras uppfattning, kan jag för egen del be att få säga ett ord i det sammanhanget. Det är ju klart, att vi allesammans hade den allra största sympati för den överfallna parten i den tidigare strid, som herr Branting i föregående berörde, men i händelse vi icke hade haft våra skyldigheter inom Nationernas förbund, så hade väl Sverige knappast aktivt blandat sig i förhållanden så långt bort från vårt eget land, vilka ej inneburo något särskilt behov för oss att lägga oss däri. Och när vi deltog i den kollektiva aktionen mot angriparen på grund av den plikt, som ålåg oss såsom medlemmar av Na-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

tionernas förbund, så skedde det ju icke heller i någon synnerligen omfattande grad. Det inskränkte sig till precis vad vi voro skyldiga att göra och var av tämligen ringa saklig betydelse.

De bägge senaste årens händelser ha emellertid, som vi veta, gjort frågan om vår utrikespolitik alltmer aktuell och tvingat vida kretsar av vårt folk, som förr intresserade sig föga för sådana ting, att allvarligt tänka däröver. Atmosfären i Europa är så laddad med eldfängt stoff, att man icke kan vara nog försiktig vid umgänget med elden. När för tjugu år sedan den stora världsbranden pågick, sprakade många gnistor även fram i närheten av vårt gamla hus här uppe i Norden, men de slocknade mot den nordiska snön och i den kyliga nordanvinden. Vårt svenska skaplynne — och det är ju i stort sett det samma även i våra skandinaviska brödraländer — har i generationer hänvisat oss till den neutralitet, som även vårt avlägsna och nästan insulära läge anvisat oss. Nu är situationen ju icke alldeles densamma som då, i det vi nu äro anslutna till Nationernas förbund och ha de plikter på grund av denna anslutning som nyss antyddes. Men denna anslutning, som var och är avsedd att främja freden, ger dock en vittgående frihet åt varje medlem i Nationernas förbund att själv ytterst bedöma hur långt han kan gå, när det gäller kollektiva åtgärder, och dessutom är neutralitet allttjämt praktiskt taget möjlig i stor utsträckning. De uttalanden vi bevittnat från vår ansvariga utrikesledning ha, synes det mig, varit präglade av den varsamhet som måste krävas av oss. Måtte allttjämt så bli fallet, och om oklarhet på någon punkt kunnat föranleda olika tolkningar, må då auktoritativ klarhet över situationen ges från vederbörligt håll! Detta gäller icke endast de frågor som nu närmast ha varit under debatt, utan det gäller också ståndpunktstagandet, till exempel i Danzigfrågan, beträffande vilken flertalet av riksdagens ledamöter väl inte ha den noggranna kännedom om de närmare omständigheterna, som skulle göra det möjligt att fälla något omdöme, huruvida varsamhetens gräns överskridits eller icke. Jag har ingen anledning att tro att så är förhållandet; jag vill endast säga att det vore önskvärt att vi finge en auktoritativ framställning även av den frågan.

På intet område gäller i högre grad än om utrikespolitiken att enighet om densammas riktlinjer är nödvändig. Är neutralitet påkallad vis-à-vis andra makters oss ej vidkommande intressetvister, så gäller detta givetvis också om partitagande i ett främmande folks inre uppgörelser. Man måste känna sig djupt gripen av den ideellt betonade heroism som nyss drev en lovande ung svensk man i döden på den blodiga mark, där ett våldsamt inbördeskrig rasar, men man måste samtidigt fråga sig, om icke ansvaret för det blod, som sålunda spillts och kanske ytterligare kommer att där spillas, till stor del påvilar dem som genom en hetsig agitation för visst ståndpunktstagande i den tragiska brödrastriden där borta påverka och utnyttja det rena uppsåtet hos unga idealister, vilkas heroism tämligen gagnslöst, som mig synes, inriktas på mål, där deras insatser bli som en droppe i havet, medan unga liv gå förlorade, som kunnat på verksammare och ändamålsenligare sätt ställas i mänsklighetens och vårt eget folks tjänst för stora fredliga uppgifter. Det borde vara en samvetssak att icke med lätt sinne locka oerfaren ungdom på detta sätt.

Det kan vara nog sagt om den saken nu, och jag skall gå över till en annan fråga.

Med stor glädje hälsa vi, som ha positivt socialt intresse, det sociala välfärdspatos som utmärker den nuvarande regeringen. Där meningsskiljaktigheter förefinnas, gäller det de tillförlitligaste vägarna till den allmänna välfärdens gemensamt åsyftade mål. Det är emellertid en särskild social väl-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

färdsfråga, där man sedan flera år nödgats konstatera en opinion som är betydligt mindre starkt positivt inriktad än den varit förr. Herrarna förstå naturligtvis genast vad det är för en fråga jag närmast åsyftar. Jag anser mig skyldig att yttra mig i densamma i min egenskap av företrädare för riksdagens nykterhetsgrupp. I ett visst avseende har jag till och med fått gruppens särskilda uppfordran att här säga några ord. Jag skall senare komma till denna speciella punkt, men jag vill först säga några ord rörande vissa allmänna synpunkter. Jag beklagar t. ex. att det lika litet nu som i fjol har gjorts något för att utnyttja den socialt oantastliga form av beskattning som andra länder med sådan framgång ha försökt, i det de starkt ökat skattnäddningen på viss överflödig, onyttig och skadlig konsumtion. Sådana skatter äro socialt oantastliga, därför att ingen behöver betala dem, som icke frivilligt underkastar sig desamma. Därigenom kunde man ej blott vinna ökade statsinkomster utan även öva en hälsosam inverkan i folkuppfostrande syfte. Andra länder ha på denna väg vunnit bägge dessa syften. Det är således icke sant att de ej gå att förena. Från att ha haft den högsta spritkonsumtionen i Norden har Danmark nu kommit ned till en av de lägsta siffrorna per individ, under det att Sverige i detta avseende står med den högsta siffran i Norden. Det är ingen angenäm ställning för oss, med tanke på det stora intresse och den livliga verksamhet för alkoholkonsumtionens motarbetare som förut varit så märkbara i vårt land. Ett annat symptom som är lika sorgligt och bekräftar den förändring, som har ägt rum, är att alkoholistanstalterna äro överbelagda. De ha på de senaste fyra åren sett sitt klientel fördubblat, och ändå finnas många i hög grad vårdbehövande alkoholister, som inte kunna få plats av brist på utrymme. Då nu i trontalet bebådats vissa reformer i rusdrycks-lagstiftningen — vi ha ju ännu icke fått propositionen, så att jag kan inte gå in på detaljer — begagnar jag tillfället att uttala den förhoppningen att dessa reformer måtte gå i rätt riktning, d. v. s. leda till att tillfällena till förtäring av alkoholhaltiga drycker måtte minskas och icke ökas.

Jag erinrar om att direktiven i riksdagsskrivelsen 1928, som gav anledning till den utredning som nu lett till förberedande av den väntade propositionen, särskilt betonade två saker: dels att nykterhetstillståndet skulle förbättras, i den mån detta kunde ske genom förändrad lagstiftning, och dels att man icke endast skulle vända sig mot det s. k. missbruket utan också mot själva dryckesseden, vilken borde bekämpas såsom yttersta grunden till de missförhållanden som alla äro ense att betrakta som ett ont. I själva verket behöver man icke tala om för folk att »missbruket» är något galet. Det vet var och en förut. Vad som behövs är däremot att människorna påverkas till sundare livsföring, till bättre samkvämsseder i större utsträckning, vilket kommer att lända folket i stort till nytta och verka i vida kretsar långt utanför den inre kretsen av dem, som aktivt ägna sig åt detta arbete.

I detta sammanhang ber jag också att få uttrycka den förhoppningen — och det är denna sak nykterhetsgruppen särskilt önskat få vid detta tillfälle framförd (de andra frågorna komma ju fram i annan ordning under riksdagens lopp) — att den efterlåtenhet, varmed tillfälliga utskänkingsrättigheter beviljas, ofta på anförda besvär över Konungens befallningshavandes avslag, måtte upphöra. Det har som bekant väckt ganska stort uppseende att sådana medgivanden under de senaste åren i större utsträckning än förr beviljats för spritutskänkning till långt fram på nätterna. Det kan icke vara i något avseende önskvärt att sådana former av nöjesliv uppmuntras.

Man får ofta höra fåkunnigt folk påstå, att nu för tiden allt skulle vara så väl beställt i nykterhetsavseende att ingenting vidare behövde göras. Detta är ett fullkomligt misstag. De som vilja ta kännedom om vad Svenska läka-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

res nykterhetsförening alldeles nyss offentliggjort, bl. a. i en skrift som heter »Livsförödelse» och som hör till det vederhäftigaste som publicerats på senaste tiden i detta avseende, kunna få se hur det står till. Ingalunda kan det sägas att det onda går tillbaka, det går långsamt framåt, och man bör uppkalla alla goda krafter för att förhindra den fortskridande folkförsämringen. Det hade därför varit önskvärt, att de blygsamma framställningarna om ökat anslag för att kunna utöva den propaganda, som avser att påverka folk i detta avseende, kunnat tillmötesgåås bättre än som skett i statsverkspropositionen, då större möjligheter därtill nu förefinnas på grund av de rikligt flödande statsinkomsterna.

Man har i alla tider ofta funnit, att ungdomens dårskaper övergivits sedan tiden mognat sinnet, men nu ser det nästan ut som om denna naturens ordning skulle framträda i en upp- och nedvänd form. Man såg för ett par tre decennier sedan talrika ungdomar gripna av en social ansvarskänsla på nu berörda område. Många av dessa ungdomar ha vid en mognare ålder ändrat mening och blivit likgiltiga eller rent av avogt sinnade gentemot dessa strävanden. Det vimlar både i vårt enskilda och vårt offentliga liv av dylika renegater, av män som ganska kraftigt och aktivt voro med i nykterhetsrörelsen, men som nu synas betrakta denna sin ungdoms idealism som en av de dårskaper man vid mognare år bör övergiva, både praktiskt och teoretiskt. Vi som fasthålla vid de gamla ungdomsidealen synas av dem mer eller mindre medlidsamt betraktas som efterblivna. Eftervärlden lär väl, när dagens strider tystnat, fälla ett rättvisare omdöme. För min del vill jag säga om den på modet varande likgiltighet och i flera fall rena avoghet som nykterhetsrörelsen nu ofta röner från många forna anhängare, att dessa företeelser varken vittna om mognad statsmannavisdом eller om ökad känsla av mänsklig värdighet. Förr såg man ofta personer, som icke för egen del anslutit sig till den stränga observansen i alkoholfrågan, dock med stor sympati betrakta nykterhetsrörelsen och medverka till dess understödjande, därför att de med rätta ansågo att den gjorde land och folk verklig nytta. De voro icke, som många så ofta nu för tiden, angelägna om att man endast skulle lägga an på »missbrukets» bekämpande och inte göra propaganda för bojkott mot alkoholsederna. Det är ju ingen som hindrar oss att enskilt praktisera sådan, men man vill inte medverka, man tycker det är överdrift o. s. v. I verkligheten är det alls inte någon överdrift, allra minst i motorismens tidevarv, vilket vem som helst kan övertyga sig om genom en förfrågan hos herrar läkare, men även om man menar det, bör man inse, att en sedvänja, som utgår från dylika principer, i längden komme att göra folk och land ofantligt mycket gagn. Det bör var och en inse, vilken ställning han än för övrigt har till denna fråga. Det skulle vara synnerligen olyckligt om det skulle bli så som man tycker sig se vissa tecken till, nämligen att man skulle anse huvudsaken i nykterhetsfrågan vara att upprätta alkoholistanstalter. Det är naturligtvis någonting synnerligen tacknämligt och nödvändigt, och det behöves tyvärr ske i mycket högre grad än hittills. Men det finns något långt viktigare, nämligen åtgärder för att avlägsna sådana sedvanor som äro för folkets hälsa, ekonomi och allmänna välfärd fördärliga, med andra ord dryckessedens allt kraftigare bekämpande. Därigenom skulle antalet av dem som behöva omhändertagas bli vida mindre, och det skulle också bli mindre kostsamt för det allmänna än vad nu är fallet och som ännu mer kommer att bli fallet om det får fortgå som hittills.

Jag har velat säga dessa ord för att väcka till eftersinnande rörande en sak, som på nytt behöver tagas upp på fullt allvar. Vilken åsikt man än har i frågan, bör man vara enig om, att vad som kan göras till bättnad för land och folk och till bekämpande av dekadensen bör uppmuntras på allt sätt. Jag ber

Statsverkspropositionen. (Forts.)

dem som i statsutskottet skola ta hand om anslagsfrågorna att benäget taga detta i övervägande; till de särskilda lagstiftningsfrågorna få vi taga ställning, när den bebådade propositionen föreligger.

Herr Hamrin: Det är ganska naturligt i en debatt som denna, att vad de första talarna yttra mest blir föremål för uppmärksamhet och blir utgångspunkt för vad andra talare sedan ha att förmåla, men det är lika naturligt, att när det gäller ömtåliga och viktiga frågor man inte vågar ta kammarens tid i anspråk så mycket som man skulle önska för att uttömmande kunna utveckla sina synpunkter. Jag gör sistnämnda reflexion särskilt med anledning av den anmärkning som herr Branting riktade mot mig. Jag måste bekänna att det är mig fullkomligt oförklarligt hur en sådan anmärkning kan framställas, som att jag skulle ha tagit någon som helst ståndpunkt till de pågående beklagliga striderna nere på den Pyreneiska halvön. Någoting sådant är mig fullkomligt främmande. Jag står i det avseendet — och jag återopar mig därvid på vad jag nyss sade — på samma ståndpunkt som den nuvarande utrikesministern, nämligen att vi icke skola blanda oss i dessa strider. Jag påpekade samtidigt det barbari som hade förekommit i Östafrika och som vi hade kännning av. I den mån sådana saker kunna påvisas i Spanien mot neutrala staters uppträdande för att lindra nöd och lidande är jag beredd att yttra precis detsamma, vilken sida det än må gälla. Jag måste tillägga att när nu Sveriges folk går in för en aktion att i någon mån lindra nöd och lidande nere i Spanien, går in för en fullt neutral humanitär hjälpaktion, så stödes detta företag och den därmed förenade insamlingen av personer, främst kvinnor tillhörande, om jag så får uttrycka mig, de mest bemärkta hemmen och klasserna i vårt land. Det är alltså ett fullkomligt slag i luften, när man på detta sätt använder mitt uttalande. Jag kan inte tolka denna anmärkning mot mig på annat sätt än att talaren själv intagit en så ensidig ståndpunkt till dessa strider, att han bara ser rött så snart han ser mot något annat håll än sitt eget.

Eftersom jag kommit att begära ordet må det nu tillåtas mig att fortsätta något. Jag skall inte syssla mycket med herr Åkerberg, men jag måste säga att hans replik till mig var fullkomligt obefogad. Jag har sagt att jag med tillfredsställelse hälsar den frontförändring som det socialdemokratiska partiet gjort i försvarsfrågan sedan i fjol. Såvitt jag vet gick det parti jag tillhör förra året in för försvarsreformen med undantag av en eller annan medlem, under det jag icke kan erinra mig annat än att det socialdemokratiska partiet under sin dåvarande och nuvarande ledning gick emot försvarsreformen. Jag upprepar vad jag förut sade, att jag inte gör denna invändning mot herr Åkerberg för att kritisera utan för att bringa en honnör åt socialdemokraterna för deras förändrade ställning till försvarsfrågan. Den är glädjande och enbart glädjande.

Så några ord, herr talman, om herr finansministerns briljanta anförande. Jag gjorde den reflexionen, att om herr finansministern fick i uppdrag att kritisera ner hela finansplanen och hela statsverkspropositionen skulle han kunna åtaga sig att göra detta med precis samma bravur som den med vilken han försvarar den. Jag är övertygad om att han skulle kunna det. Det torde inte heller vara svårt att framlägga bevis för det. Om man läser socialdemokratiens riksdagshistoria och erinrar sig från år till år hur man just anlagt sådana synpunkter som jag i en liknande ställning har gjort och sedan också i viss mån har förfäktat, så finner man ju en fullkomlig förändring i uppträdandet. Finansministern gick tillbaka till 1932 — jag kommer strax till jordbruksministern, för vilken det året inte tycks existera utan som allttjämt bör-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

jar tidräkningen 1933 — och påvisade klart och tydligt, att utgifternas uppgående kurva sedan dess fortsatt, och att den redan då var i stigande. Han har fullkomligt rätt, det skall jag vara den siste att förneka. Jag vill erinra om — och detta skulle jag bra gärna vilja säga herr statsministern som var inne på den frågan i andra kammaren — att den sista finansplan som jag framlade i min egenskap av finansminister upptog ökade inkomster på, om inte minnet sviker mig allt för mycket, 70 eller 80 miljoner, som behövdes för att täcka stegrade utgifter och betala vissa skulder. Nu säger man att den nuvarande finansministern och den nuvarande regeringen bara ha fortsatt på samma linje med stegrade utgifter, som dess föregångare redan beträtt, och nödgats skaffa nya inkomster. Detta är fullkomligt riktigt. Däremot lär herr statsministern ha sagt, att man vid den tidpunkten var alldeles utpumpad, och att ingenting hade gjorts för att möta de stegrade utgifterna. Det är det sistnämnda som jag bestrider, liksom jag också bestrider att arbetet på att skaffa arbetstillfällen och sysselsättning för de arbetslösa började i och med den socialdemokratiska regeringens tillträde hösten 1932. I den sista budget, som den föregående regeringen framlade, d. v. s. 1932, upptogs bortåt tvåhundra miljoner kronor för allmänna arbeten av olika slag. Man kan säga att detta var för litet och att det var dåligt motiverat eller framställa vilka anmärkningar som helst, men man måste i alla fall erkänna fakta, vilka återfinnas i nämnda års statsverksproposition. Men däremot glömmar man på socialdemokratiskt håll den motion man själv väckte nämnda år. Den ber jag herrarna läsa för att se vilken inställning man då hade till en hel del frågor som man nu ser på annat sätt. Jag menar med andra ord att man har ändrat ståndpunkt, och jag säger ingenting om det. Utvecklingen kräver ändrade ståndpunkter för både den ena och den andra. Men att den ena gruppen skall tillmäta sig all förtjänst för de goda konjunkturerna och de lättare ekonomiska förhållandena, särskilt för de sämst ställda, det borde vi nu alla kunna vara överens om är en olycklig ståndpunkt.

Jag sade att jordbruksministern alltså började tidräkningen med 1933, men nog kan i all rimlighet namn herr jordbruksministern kosta på sig det erkännandet, att det var innehavaren av ämbetet 1932 som började med de åtgärder till jordbrukets frömma, som sedan hans efterträdare fortsatte och som den nuvarande jordbruksministern också fortsätter. Det tjänar väl ingenting till att inför en så upplyst församling som denna göra gällande något annat, men för tredje gången säger jag, att för herr jordbruksministern — i hans valtal och i riksdagen — finns det bara ett årtal som står och glänser, och det är 1933.

Ja, herr talman, det skulle vara åtskilligt att tillägga till vad jag har sagt, men som herr talmannen har önskat att kammaren om möjligt skulle sluta före middagen skall jag stanna vid vad jag nu har uttalat.

Herr **Branting** erhöi nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Hamrin tillbakavisade med indignation misstanken att han skulle ha företrätt någon slags ståndpunkt i den spanska frågan. Mitt yttrande föll också på det sättet, att enligt herr Hamrins mening gäller det att i den spanska frågan inte ha någon mening, inte någon ståndpunkt alls — eller i varje fall inte låta den komma till uttryck! Sedan omtalade emellertid herr Hamrin, att han i själva verket har en ståndpunkt, som sammanfaller med excellensen Sänders och går ut på, att vi icke skola blanda oss i denna sak. Jag vill tillsamt påpeka att vi redan ha blandat oss i den genom att ansluta oss till noninterventionspolitiken.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Herr Åkerberg: Herr Hamrin tillrättalade nu sitt anförande på förmiddagen så, att han gratulerade det socialdemokratiska partiet till den frontförändring det vidtagit sedan i fjol. Om herr Hamrin hade uttryckt sig lika tydligt i sitt första anförande, som han gjorde nu, skulle kanske min replik ha varit onödig, men jag måste protestera mot hans uppgift, att regeringen och det socialdemokratiska partiet i fjol voro emot en försvarsreform. Den proposition som regeringen förra året framlade innebar en avsevärd förstärkning av landets försvarskrafter. Det är sant att regeringen inte ville acceptera herr Hamrins reform, och det är kanske därför att den nuvarande regeringen nu har accepterat den som herr Hamrins gratulationer blivit så hjärtliga. Men jag skulle ändå vilja förklara, att det inte är av beundran för det hamrinska mästerverket, som det socialdemokratiska partiet intagit den ståndpunkt det gjort, utan på grund av en gammal god praxis att man inte bör besluta en försvarsreform det ena året och riva upp den det andra. Redan i de anföranden som hölls vid behandlingen av försvarsfrågan i fjol deklarerade både försvarsministern och statsministern, att det socialdemokratiska partiet komme att böja sig för det beslut som riksdagen fattade och inte göra något försök att riva upp detsamma, och samma deklaration gjordes också i vårt valmanifest.

Jag begärde egentligen ordet för en kort replik till herr Domö beträffande vår uppfattning av utrikesministerns yttrande. Herr Domö sade att det inte behövdes någon vidare uttolkning av vad Rickard Sandler sagt, och vad beträffar de herrar som menade att han *torde* ha avsett det och det behövde man inte fästa sig vid deras yttranden. Jag vill gratulera herr Domö till att ha en sådan intuitiv förmåga att veta vad andra människor mena. Han sade visserligen att herr Sändlers yttrande var så koncist och klart att någon tvekan om vad han menade icke kunde finnas. Nu visar det sig i alla fall att det finns delade meningar om vad vår utrikesminister har sagt och menat. Herr Domö har deklarerat att *hans* tolkning är den rätta, en hybris som knappast motiveras av de antydningar han här lämnat rörande sin tolkning av utrikesministerns uttalande. Det är klart att han kommer att utsättas för många besvikelser, om han alltför kraftigt biter sig fast i den föreställningen, att han så klart förstår vad folk som yttrar sig i utrikespolitiska frågor verkligen menar. Vi veta alla att det lurar tusen fallgropar i sådana tal, även i de allra klaraste formuleringar, och just när en sådan talare förefaller som allra klarast kanske han i verkligheten är allra underfundigast. För övrigt har jag inte sagt annat än att den socialdemokratiska pressen inte kan behöva ålägga sig de hämningar som en utrikesminister anser sig böra göra i sina uttalanden, och att Rickard Sandler aldrig en minut skulle vilja ålägga den socialdemokratiska pressen — pressen för hans eget parti — att förfäktas, som jag uttryckte det, en »så avkonad neutralitet». Men jag sade också, att när det gäller den politik som vårt land utåt skall föra, det inte förefinnes den ringaste motsättning mellan utrikesminister Rickard Sandler och pressen för det parti han själv tillhör. Jag anser att jag bör upprepa den förklaringen till dagens protokoll, därför att det förefaller mig som om både herr Domö och herr Hamrin genom sina uttalanden i denna fråga velat på något sätt, i likhet med många tidningar ute i landet, undanskymma detta solklara förhållande.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till statsutskottet, varjämte densamma remitterades, i vad den angick pensionsväsendet samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet samt, så vitt propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs den av herr *Björkman, Gustaf Adolf*, m. fl. väckta motionen, nr 14, om förhöjd avlöning till justitiekanslern, justitieombudsmannen och militieombudsmannen.

Motion om förhöjd avlöning till justitiekanslern m. fl.

Herr **Björkman, Gustaf Adolf**: Herr talman! Jag anhåller, att ifrågasvarande motion måtte få uppdelas på två motioner, den ena likalydande med den ursprungliga motionen, endast med den ändring att i klämman ordet »justitiekansler» utelämnas, samt den andra med följande lydelse:

Under återopande av motiveringen i motionen nr 14 om förhöjd avlöning till justitieombudsmannen och militieombudsmannen tillåta vi oss hemställa, att avlöningsförmånerna för justitiekansler fastställas att utgå i överensstämmelse med de avlöningsförmåner, som nu gälla för justitieråd.

Anledningen till mitt yrkande är, att de olika delarna av motionen böra hänvisas till olika utskott.

Sedan herrar *David Pettersson, Domö* och *Colleen*, vilka jämte herr *Björkman, Gustaf Adolf*, undertecknat motionen nr 14, instämt i den sistnämndes nu gjorda anhållan, bifölls densamma, varefter den föreliggande motionen i enlighet därmed uppdelades i två särskilda motioner, den ena med samma nummer som den ursprungliga motionen och med överskrift: om förhöjd avlöning till justitieombudsmannen och militieombudsmannen samt den andra med nummër 23 och med överskrift: om förhöjd avlöning till justitiekanslern.

Härefter hänvisades motionen nr 14 till bankoutskottet och motionen nr 23 till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Schlyters* motion, nr 15, om förhöjda arvoden åt ordförande och vice ordförande å hovrättsdivision.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott den av herr *Wangson, Otto*, väckta motionen, nr 16, om utredning angående sättet för erläggande av vårdavgift vid statens sinnessjukhus.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Petersson, Knut*, och herr *Larsson, Sam*, väckta motionen, nr 17, angående vissa ändringar i lagen om expropriation.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda av herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, väckta motioner:

nr 18, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre trumslagaren J. I. Nystrand; och

nr 19, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre grenadjären K. A. Thunér.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

nr 20, av herr *Mannerskantz* m. fl., om ökat anslag till höjande av det mind-
re jordbruket; och

nr 21, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., angående avsättande av ett naturreservat utmed den s. k. Haverdalsbukten i Harplinge socken m. m.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott herr *Bergströms* motion, nr 22, om en förutsättningslös och vetenskaplig utredning angående värdet av den homeopatiska läkemetoden m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 27, 38, 41, 42 och 48 blevo desamma på begäran bordlagda.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 24, av herr *Hamrin* m. fl., angående viss ändring i författningarna rörande val till landstingen m. fl. val;

nr 25, av herr *Hamrin* m. fl., angående ett sammanförande till gemensam valdag av valen till riksdagens andra kammare och till landstingen;

nr 26, av herrar *Sandström* och *Bergqvist*, angående beredande av förbättrade löneförmåner åt vissa konstuplar vid fästningspolisen i Boden;

nr 27, av herr *Lindström* och herr *Wangson, Otto*, med vissa önskemål beträffande omorganisation av yrkesinspektionen;

nr 28, av herr *Hansén* m. fl., om anslag till fria resor på statens järnvägar vid en s. k. riksdagsresa till Norrland;

nr 29, av herrar *Myrdal* och *Hagberth*, om inrättande vid universitetet i Lund av en professur i hygien;

nr 30, av herr *Petersson, Knut*, m. fl., om anslag till resestipendier åt journalister;

nr 31, av herr *Lindley*, om uppförande å ordinarie stat av redaktörsbefattningen vid tidskriften »Underrättelser för sjöfarande» m. m.;

nr 32, av herr *Gabrielsson*, om anslag till allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet för täckande av viss förlust;

nr 33, av herr *Hamrin* m. fl., angående omarbetning av gällande bestämmelser för samhällets hjälpverksamhet;

nr 34, av herr *Ehrnberg* m. fl., om upphävande av tullen å nicotin;

nr 35, av herr *Leffler*, om höjning av tullen å s. k. högholmsmotstånd;

nr 36, av herr *Wahlmark*, om underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten J. A. Lundell;

nr 37, av herr *Wahlmark*, om tilläggspension åt förra lärarinnan Karin Lämmerhirt;

nr 38, av herrar *Sandström* och *Bergqvist*, om tilläggspension åt f. d. landsfogden B. Falk;

nr 39, av herr *Rahmn* och herr *Wangson, Otto*, om fyllnadspension åt sjökaptenen H. Skanze;

nr 40, av herr *Petersson, Knut*, om utarbetande av förslag till en allmän naturskyddslagstiftning m. m.;

nr 41, av herr *Linder*, angående ett förenklat tomtindelningsförfarande;

nr 42, av herr *von Stockenström*, om ökat anslag till understöd åt kontrollföreningsverksamhet;

nr 43, av herr *Sandén*, om sänkning av räntan å lån från egnahemslånefonden;

nr 44, av herr *Sandén*, om viss ändring av gällande bestämmelser för arbetarsmåbrukslån; samt

nr 45, av herr *Myrdal*, om central bearbetning av de vid inskrivningsförrättningarna inhämtade hygieniska uppgifterna.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag ber få hemställa, att kammaren måtte besluta att tillsätta två tillfälliga utskott, vardera bestående av åtta ledamöter och sex suppleanter.

Denna hemställan bifölls.

Herr talmannen föreslog, det kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas onsdagen den 27 innevarande månad, företaga val av ledamöter och suppleanter i de nu beslutade utskotten.

Detta förslag antogs.

På framställning av herr talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdet fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 5.25 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
